

UNIVERZITA KARLOVA
FILOZOFICKÁ FAKULTA
Ústav germánských studií
Oddělení nederlandistiky
Obor nizozemština

NEDERLANDSE DIALECTEN EN HET GEBRUIK VAN HET LIMBURGS

DUTCH DIALECTS AND THE USE OF THE LIMBURGIAN DIALECT

NIZOZEMSKÉ DIALEKTY A LIMBURŠTINA

Diplomová práce

Autor práce: Anna Rážová

Vedoucí práce: prof.dr. Guy Janssens

Praha 2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu.

Ik verklaar dat ik de enige auteur van deze diplomascriptie ben en dat ik alle gebruikte bronnen en literatuur heb vermeld.

Mé velké poděkování patří panu Cor van Bree za trpělivost a cenné rady při psaní této práce.
Mijn dank gaat uit naar Cor van Bree voor zijn geduld en zijn waardevolle adviezen bij het schrijven van deze diplomascriptie.

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	2
2. Vraagstelling	5
3. Dialect als verschijnsel	6
3.0 Inleiding	6
3.1 Definitie van het begrip dialect	7
3.2 Grammaticaliteit van de dialecten en de vergelijking met de standaardtaal.....	10
3.3 Dialectologie, dialectgeografie en sociodialectologie	12
3.4 Dialect en sociale groepen (dialectsprekers)	13
3.5 Vooroordelen over dialecten	17
3.6 Tweektaligheid en de codewisseling	20
3.7 Dialect en attitudes	23
3.8 Dialect op school.....	27
3.9 Waarde en sociale betekenis van de dialecten.....	29
3.10 Dialectverlies en de toekomst van de dialecten.....	30
4. Nederland en dialecten.....	32
4.0 Inleiding	32
4.1 Nederland als dialectengebied.....	32
4.2 Dialectengroepen.....	34
5. Het Limburgs.....	38
5.0 Inleiding	38
5.1 Over het Limburgs	39
5.2 Limburgse dialecten – groepen	44
5.3 Het Sittards.....	47
5.4 Het gebruik van het Limburgs en de attitudes	49
5.6 Toekomst van het Limburgs.....	56
6. Onderzoek	58
6.0 Inleiding tot het onderzoek.....	58
6.1 Typering van het onderzoek	59
6.2 Onderzoeksdoelstelling	62
6.3 Vraagstelling	63
6.4 Opzet van het onderzoek en de vragenlijsten	64
6.5 Steekproef / respondenten	69
6.6 Verwerking van de gegevens	71

6.7 Antwoorden op de vraagstelling.....	72
6.8 Interview met Drs. Jan Van Mulken over het gebruik van het Limburgs.....	81
7. Conclusie	85
8. Resumé in het Nederlands, Engels en Tsjechisch.....	89
9. Bronnen	93
10. Bijlage.....	94
10.1 Onderzoek naar het gebruik van het Limburgs: vragenlijst.....	94
10.2 Vragenlijst van één van de respondenten: Bram van Gerwen	97
10.3 Transscript van het interview met Drs. Jan Van Mulken	99
10.4 Onderzoeksdata	103

1. Inleiding

Het thema van deze diplomascriptie is Nederlandse dialecten en het gebruik van het Limburgs. Nederland is een buitengewoon rijk taalgebied waarin een groot aantal dialecten wordt gesproken. Dit is in de Europese context heel uniek. Dit fenomeen trekt veel aandacht van zowel de dialectgebruikers zelf, als van mensen die geen dialect beheersen. Hoewel het dialectgebruik vaak negatief opgevat wordt en ongunstig wordt beoordeeld, laten Limburgers zich enthousiast uit over hun dialect en waarderen ze de communicatievoordelen die het dialectgebruik aan hen biedt. De dialectsituatie in de provincie Limburg is bijzonder omdat er vandaag nog relatief vaak in het dialect wordt gecommuniceerd. Dit terwijl het dialectgebruik in de laatste tientallen jaren in de andere provincies snel afneemt. Het dialect wordt in Limburg door alle sociale klassen en leeftijdsgroepen gebruikt. Het dialectgebruik maakt een belangrijk deel uit van de communicatie in de provincie Limburg.

Het doel van de scriptie is om het dialectgebruik in Nederland, met name in de provincie Limburg, eerst theoretisch te beschrijven en dan de werkelijke situatie met behulp van het Onderzoek naar het gebruik van het Limburgs te analyseren. Het onderzoek bestaat uit twee delen – uit de enquête die in de provincie Limburg met behulp van 59 respondenten werd gehouden en uit het interview met de psycholoog c.q. psychotherapeut Drs. Jan Van Mulken. Het doel van het onderzoek is om de opvatting van het dialectgebruik van de dialectgebruikers zelf beter te begrijpen en om deze problematiek, met uitleg van een Limburgse psycholoog en psychotherapeut, te analyseren en te verklaren.

De centrale vragen van het onderzoek zijn van psychologische en sociologische aard: waarom wordt er in Nederland en vooral in Limburg nog steeds zo veel in het dialect gesproken? Hoe ervaren Limburgers hun taal? Welke voordelen biedt het dialectgebruik aan hen en voelen zij zich hierdoor met elkaar verbonden? Spreken hoogopgeleide personen even graag in het dialect als mensen die laag opgeleid zijn? En in welke situaties spreken Limburgers meestal in het dialect en wanneer gebruiken zij liever de standaardtaal? Spreken mannen in het dialect op een andere manier dan vrouwen?

De scriptie bevat drie hoofddelen: in het eerste deel (hoofdstuk 3) wordt het verschijnsel *dialect* algemeen beschreven en wordt dit begrip tegenover de standaardtaal afgebakend. Er worden verder nog andere begrippen verklaard die vaak bij het definiëren van de term dialect door elkaar worden gebruikt. Er zal verder aandacht besteed worden aan de wetenschappen die de dialecten bestuderen (dialectologie, dialectgeografie en sociodialectologie) en aan verschillende sociale groepen van de dialectsprekers. Vaak wordt communicatie in het dialect

als een lager niveau van spreken beschouwd. Dit is echter een simplistische opvatting van deze problematiek. In dit hoofdstuk worden de vooroordelen over het dialectgebruik nader uitgelegd. Omdat de meeste Nederlandse dialectsprekers ook een goede kennis van het Standaardnederlands hebben, zullen er vervolgens twee begrippen worden geanalyseerd die met het omschakelen van het dialect naar de standaardtaal (en visa versa) worden verbonden: *tweetaligheid* en *codewisseling*. Dialectsprekende Nederlanders maken vaak een virtuoos gebruik van deze twee talen. Er zijn situaties waarin bijna altijd in het dialect wordt gecommuniceerd, maar er bestaan daarentegen ook situaties die het gebruik van de standaardtaal vergen. Er zal uitgelegd worden op welke manier het switchen tussen het dialect en de standaardtaal verloopt en welke vaste regels in dit patroon zitten. De manier waarop kinderen het dialect gebruiken neemt ook een belangrijke rol in bij de bespreking van het dialectgebruik, met name welke taalvariëteit er in het onderwijs wordt gesproken. In de laatste twee paragrafen wordt beschreven welke waarde en sociale betekenis de dialecten voor de dialectgebruikers en voor de Nederlandse cultuur hebben en hoe het dialectgebruik in de toekomst allicht eruit zal zien.

In het tweede deel van de scriptie wordt Nederland als een dialectgebied (hoofdstuk 4) nader beschreven en er worden methoden voorgesteld hoe de dialecten tegenover elkaar afgebakend kunnen worden. Vervolgens worden hier verschillende manieren van mogelijke groeperingen van de Nederlandse dialecten gepresenteerd. In hoofdstuk 5 worden de kenmerken van de Limburgse dialecten algemeen beschreven en het Sittards nader bestudeerd. Daarna worden de attitudes van de Limburgers tegenover hun dialect behandeld. Vaak voorkomende opvattingen en stellingen van de Limburgers over hun dialect worden opgesomd en beschreven. Er wordt hier ook aandacht besteden aan het dialectverlies dat in Limburg in de laatste tientallen jaren plaatsvindt en het toekomstbeeld dat het dialectgebruik in deze provincie vermoedelijk heeft.

Het laatste deel van de scriptie beschrijft het Onderzoek naar het gebruik van het Limburgs. Ter verduidelijking wordt er eerst uitgelegd welke types en soorten van onderzoek er bestaan en hoe dit onderzoek gekwalificeerd kan worden. Vervolgens worden de onderzoeksdoelstelling, de vraagstelling en de opzet van het onderzoek uitvoerig beschreven. Alle vragen van de vragenlijst die de respondenten hebben ingevuld worden nauwkeurig geanalyseerd. Er wordt uitgelegd op welke manier de respondenten werden ingedeeld en hoe de gegevens werden verwerkt. De uitkomsten van het onderzoek worden samengevoegd en geanalyseerd. In het laatste deel wordt het interview met Drs. Jan Van Mulken beschreven en

zijn verklaring over het dialectgebruik in Limburg nader behandeld. De conclusie van de uitkomsten van de twee boven beschreven onderzoeken is in het hoofdstuk 7 te lezen.

2. Vraagstelling

In dit hoofdstuk worden de centrale vragen van deze diplomascriptie voorgesteld. Met behulp van het praktische deel van de scriptie – het Onderzoek naar het gebruik van het Limburgs – worden de antwoorden gezocht op de volgende vragen:

- 1/ Welke functie heeft het Limburgs voor de dialectsprekers?*
- 2/ Is het gebruik van het Limburgs verbonden met het opleidingsniveau van de spreker?*
- 3/ Op welke manier wordt het Limburgs gebruikt (met wie, wanneer en wanneer nooit)?*
- 4/ Hoe beschouwen Limburgers zichzelf en wat zijn hun attitudes tegenover hun dialect?*
- 5/ Heeft het dialectgebruik iets te maken met het geslacht van de spreker?*

Om deze vragen te kunnen beantwoorden, wordt eerst het verschijnsel dialect theoretisch uitvoerig beschreven (hoofdstuk 3). Verder wordt de taalsituatie in Nederland (hoofdstuk 4) en het Limburgse dialect (hoofdstuk 5) nader bestudeerd. Deze hoofdstukken dienen als belangrijke achtergrondinformatie en als opbouw tot een referentiekader voor het onderzoek. De uitvoerige beschrijving van deze centrale vragen is pas in de paragrafen 6.3 en 6.4 te lezen. In dit zesde hoofdstuk worden de centrale vragen beantwoord door middel van Het onderzoek naar het gebruik van het Limburgs dat twee delen bevat: het onderzoek dat met behulp van 59 respondenten in Sittard werd uitgevoerd en het interview met de Limburgse psycholoog c.q. psychotherapeut Drs. Jan Van Mulken die het dialectgebruik vanuit psychologisch en sociologisch perspectief verklaart.

3. Dialect als verschijnsel

3.0 Inleiding

Het thema van deze diplomascriptie is Nederlandse dialecten en het gebruik van het Limburgs. De centrale vraag van de scriptie is waarom mensen dialecten gebruiken, waardoor het gebruik wordt bepaald en of de dialectsprekers in verschillende sociale groepen ingedeeld zouden kunnen worden.

Dit eerste theoretische gedeelte gaat over dialecten als een algemeen verschijnsel. Er worden hier in tien paragrafen termen en verschijnselen nader gedefinieerd en verder uitgelegd die verband houden met het begrip dialect. Meestal worden de begrippen en fenomenen in het algemeen gedefinieerd met voorbeelden van de Nederlandse samenleving en het Nederlandse taalgebruik.

In de eerste paragraaf *Definitie van dialect* wordt het begrip *dialect* nader uitgelegd en afgebakend tegenover andere termen die in het verband met dialecten soms door elkaar worden gebruikt.

In de tweede paragraaf *Grammaticaliteit van de dialecten en de vergelijking met de standaardtaal* wordt beschreven of dialecten qua grammatica dezelfde taalsystemen zijn en of er wel verschillen zijn. Verder wordt er nagegaan hoe we deze twee taalsystemen – dialect en standaardtaal - van elkaar kunnen onderscheiden.

In de volgende paragraaf *Dialectologie, dialectgeografie en sociodialectologie* worden de wetenschappelijke disciplines beschreven die zich met dialecten bezighouden en er wordt nader uitgelegd wat deze wetenschappen onderzoeken.

De vierde paragraaf *Dialect en sociale groepen* gaat over de sociale groepen die het dialect gebruiken, dus over verschillende groepen van dialectsprekers. De centrale vraag in deze paragraaf is waarom sommige mensen wel dialect gebruiken en sommigen juist niet en door welke factoren het dialectgebruik meestal wordt bepaald.

De volgende paragraaf *Vooroordelen over dialecten* gaat over de vooroordelen die mensen nog steeds in verband met het dialectgebruik hebben. Er wordt uitgelegd welke bezwaren mensen tegen het dialectgebruik hebben en waarom deze bezwaren en argumenten in werkelijkheid niet rechtvaardig zijn.

Mensen die (in Nederland) dialect spreken, zijn meestal tweetalig. Dat betekent dat ze naast het dialect nog de standaardtaal beheersen en dat ze in verschillende situaties voor de gepaste taalvariëteit kiezen. De zesde paragraaf *Tweetaligheid en de codewisseling* beschrijft het

verschijnsel *tweetaligheid* en het begrip *codewisseling* die met dit verschijnsel nauw verbonden zijn.

In de volgende paragraaf *Dialect en attitudes* wordt het taalgedrag beschreven dat verband met het dialectgebruik houdt. Er wordt hier nader beschreven hoe mensen het dialectgebruik ervaren en hoe ze op het dialectgebruik reageren en op welke manier de taalattitudes in de praktijk worden onderzocht.

De paragraaf *Dialect en school* beschrijft het dialectgebruik in de opvoeding en in het onderwijs en de mogelijke problemen die met dit verschijnsel verbonden zijn. Verder wordt er een oplossing voorgesteld hoe deze potentiële problemen opgelost zouden kunnen worden.

De voorlaatste paragraaf *Waarde en sociale betekenis van de dialecten* houdt zich bezig met de waarde die dialecten voor de dialectsprekers zelf hebben, maar ook voor de maatschappij en de cultuur van het land.

De laatste paragraaf heet *Dialectverlies en de toekomst van de dialecten*. Het dialectgebruik in Nederland is in de laatste decennia veranderd. Deze paragraaf beschrijft het voormalige gebruik van dialecten, de veranderingen die zich in de laatste jaren voltrokken hebben en hun oorzaken en hoe het dialectgebruik in Nederland in de toekomst allicht eruit zal zien.

3.1 Definitie van het begrip dialect

Om over dialecten te schrijven en het Limburgs te kunnen analyseren moet eerst gedefinieerd worden wat precies een *dialect* is. Er bestaan verschillende definities van het begrip *dialect* en er worden naast het begrip *dialect* ook andere vaktermen gebruikt die gedefinieerd moeten worden. Soms is het helemaal niet duidelijk wat er onder het begrip *dialect* kan worden verstaan. De bronnen, die zich met het beschrijven van de dialecten bezighouden, gebruiken vaak ook de begrippen door elkaar, hoewel ze niet altijd synoniemen zijn. Het is niet gemakkelijk om de begrippen *taal* en *dialect* uit elkaar te houden.

“Een *dialect* is een natuurlijk taalsysteem (d.w.z. niet genormeerd door school of schrift), dat mondeling is overgeleverd en dat een voortzetting is van het Middelnederlands. Dialecten worden gekenmerkt door de aanwezigheid van geografische taalverschillen. Elk plaatselijk dialect is een volledige taal, die net zoals de cultuurtaal een ‘sprakkunst’ heeft, die echter dikwijls niet is bestudeerd en opgeschreven. *Nederlandse* dialecten zijn dialecten die door de Nederlandse standaardtaal worden overkoepeld.”¹

¹ <http://www.huisvanalijn.be/taalkamer/pdf/infodialecten.pdf>

De term *dialect* wordt in de taalwetenschap gebruikt in twee verschillende betekenissen. In de historische taalwetenschap die zich bezighoudt met de beschrijving van de verwantschapsbetrekkingen tussen talen, is het gebruikelijk om de term *dialect* te hanteren voor iedere taal die behoort tot een groep van verwante talen, welke herleiden tot één grondtaal. Grondtaal wordt gedefinieerd als het beginsel waarin andere talen hun oorsprong hebben.

“Zo is het Germaans een grondtaal waarvan bijvoorbeeld het Westgermaans en het Noordgermaans dialecten zijn. Een fase verder in de genetische vertakking zijn vervolgens het Nederlands, het Fries, het Duits en het Engels dialecten van het Westgermaans. Bij dit gebruik van de term dialect speelt de status van de taal geen enkele rol, maar uitsluitend de verwantschaprelatie. In de actuele verschijningsvormen van de taal die met de term dialect worden aangeduid, is de status juist van doorslaggevende betekenis. Dialect is hier niet gerelateerd aan het begrip grondtaal, maar aan het begrip standaardtaal. De verhouding tussen een dialect en een standaardtaal wordt erdoor bepaald dat een standaardtaal een bijzondere status heeft die een dialect mist.”²

Bij het definiëren van de term dialect speelt ook het begrip *standaardtaal* een grote rol. Standaardtaal is taal die normatief erkend is. In Nederland wordt als deze taal ABN (Algemeen Beschaafd Nederlands) bedoeld, de officiële taal, waarin in Nederland, Vlaanderen en andere gebieden op scholen wordt onderwezen en die in formele en schriftelijke communicatie wordt gebruikt en ook bij de media de overhand heeft.

De volgende tabel illustreert de verhouding tussen standaardtaal en dialect.³

taalvariëteit	vorm	functie	
		<i>communicatieradius</i>	<i>gebruiksfunctie</i>
<i>standaardtaal</i>	gestandaardiseerd	nationaal of verder	gesproken / informeel / formeel geschreven
<i>dialect</i>	niet-gestandaardiseerd	geografisch / sociaal beperkt	gesproken informeel

Dialect kan dus gedefinieerd worden als een variëteit van een taal die in vergelijking met de gestandaardiseerde variëteit van die taal (de standaardtaal) in een nationale taalgemeenschap

² A. Hagen: Dialect en school, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1982; p. 19

³ A. Hagen: Dialect en school, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1982; p. 20

een beperkt communicatiebereik en functie voor het gebruik heeft. Standaardtaal kan daarentegen gedefinieerd worden als de taalvariëteit van een taal die gestandaardiseerd is en die in een nationale taalgemeenschap het grootste communicatiebereik heeft en maximaal wordt gebruikt. Het begrip Nederlands overkoepelt dus de termen Nederlandse standaardtaal en Nederlandse dialecten. Een *variëteit* wordt gedefinieerd als een subsysteem van een taal dat van die taal heel veel kenmerken overneemt, maar dat in een aantal grammaticale kenmerken wel afwijkt.

Dat betekent dat zowel het Standaardnederlands als bijvoorbeeld het Limburgs variëteiten van het Nederlands zijn. Beide deze variëteiten hebben een overeenkomstige structuur die als Nederlands te karakteriseren is, maar zowel het Standaardnederlands als het Limburgs bezitten een aantal grammaticale kenmerken die deze twee taalvariëteiten van elkaar onderscheiden.

Soms wordt het begrip *dialect* in verband gebracht met de term *cultuurtaal*. *Cultuurtaal* wordt gedefinieerd als een taal die ontstaan en gevormd is boven en naast het dialect en die door de nationale taalgemeenschap wordt gebruikt. De *cultuurtaal* wordt in alle streken onderwezen, gesproken en geschreven. Vaak bevat deze taalvorm ook dialectkenmerken.

Sommige taalkundigen zijn van mening dat de talen van elkaar gescheiden kunnen worden op basis van diversiteit en overeenkomst. Volgens deze theorie worden twee taalsystemen met elkaar vergeleken. Als de verschillen groter zijn dan overeenkomsten, dan gaat het over twee aparte talen. Zijn de overeenkomsten groter, dan spreken we over twee dialecten. Limburgs en Brabants zijn volgens deze theorie twee verschillende dialecten. Nederlands en Engels zijn dan twee verschillende talen. In veel gevallen is het naar aanleiding bij deze theorie echter moeilijk te bepalen of twee taalsystemen dialecten of talen zijn.

Het is lastig om vast te stellen of het verschil tussen taal en dialect alleen met zuiver taalkundige aspecten verbonden is. Dialecten kunnen ook als cultuurtalen begrepen worden. Het zijn communicatiesystemen met een eigen structuur. Er bestaan verder ook andere belangrijke kenmerken die geen taalkundig karakter hebben.

Soms wordt een taalvariëteit als taal beschouwd als er belangrijke literatuurwerken in geschreven zijn. Daarom wordt bijvoorbeeld Fries een taal genoemd, terwijl Zeeuws een dialect is. Andere taalkundigen menen dat de dialectgebruikers zelf moeten bepalen of ze hun taalvariëteit als taal of als een dialect beschouwen.

Bij het beschrijven van dialecten komt men vaak nog twee andere taalbegrippen tegen: *streektaal* en *sociolect*.

“Het begrip *streektaal* heeft meerdere betekenissen: een taalkundige, de taalvariant van een bepaalde streek; en een politieke en administratiefrechtelijke, de taal die erkend is als officiële taal in een bepaalde streek.”⁴

Het begrip sociolect wordt in de taalkunde en de sociolinguïstiek gebruikt als aanduiding van de taal die in een bepaalde sociale groepering wordt gesproken. Men spreekt ook wel van *sociaal dialect* of *sociale (taal)variatie*.

3.2 Grammaticaliteit van de dialecten en de vergelijking met de standaardtaal

Dialect is een taalvorm waarin mensen - net zoals in de standaardtaal – over de hen omringende buitenwereld kunnen spreken en hun gevoelens en ideeën kunnen uiten. Dat betekent dat dialecten taalvormen zijn die taaltekens met betekenissen verbinden. Dialecten bevatten een volledige grammaticale structuur en woordenschat. Zonder zo’n structuur zouden de taalgebruikers niet met elkaar kunnen communiceren.

Talen en dialecten zijn communicatiesystemen met een eigen grammaticaal stelsel, een bepaald verspreidingsgebied, klankenvoorraad en woordenschat. Zowel een taal als een dialect kunnen in principe geschreven worden, hoewel het bij dialecten vaak niet het geval is.

Volgens de Nederlandse taalkundige P.C. Paardekooper zijn er geen verschillen in het gebruik en in de bouw van talen en dialecten. Er bestaan geen objectieve verschillen om de begrippen talen en dialecten van elkaar te onderscheiden. De zwakkere positie, die dialecten tegenover de standaardtaal innemen, wordt niet veroorzaakt door het taalsysteem zelf waarover de dialecten beschikken, maar door de manier waarop dialecten worden gebruikt en gewaardeerd. Theoretisch zou elk dialect, net als elke taal, grammaticaal beschreven kunnen worden. Bij elk dialect zou men de grammaticale structuur (morfologie, syntaxis) kunnen analyseren en opschrijven. In de praktijk worden dialecten echter niet zo vaak grammaticaal beschreven als bijvoorbeeld de standaardtaal. Standaardtaal is een normatief erkende taalvorm en daarom wordt er aan de beschrijving daarvan meer aandacht besteed dan aan beschrijving van dialecten die over een beperkt verspreidingsgebied beschikken. Er bestaan echter ook grammaticaregels en woordenboeken van dialecten.

Dialecten beschikken over een volledige grammaticale structuur. Deze structuur is echter niet zo gesloten zoals bij de standaardtalen. Dit hangt met het feit samen dat dialecten niet zo’n groot communicatieradius hebben als standaardtalen en alleen in een bepaald gebied worden gesproken.

⁴ <http://www.encyclo.nl/begrip/Streektaal>

Omdat taalwetenschappers altijd meer aandacht aan de standaardtaal hebben besteed dan aan de dialecten, leeft bij veel mensen de opvatting dat dialecten geen volledige talen zijn. Sommige mensen hebben het gevoel dat dialecten talen zijn die niet over een complete taalstructuur beschikken. Dialecten zijn echter wel volwaardige taalsystemen.

Alle Nederlandse dialecten lijken op de Nederlandse standaardtaal. De fundamentele structuur van de dialecten is in overeenstemming met die van de standaardtaal. Sommige dialecten hebben echter meer overeenkomstige kenmerken met de standaardtaal dan andere (zie de paragraaf 4.2). Dialecten die in de Randstad worden gesproken lijken over het algemeen het meest op de standaardtaal.

Dialecten worden in principe nauwelijks schriftelijk gebruikt. Toch kan er in een dialect net als in de standaardtaal geschreven worden. De taalgebruikers zijn er echter gewend aan om schriftelijk met elkaar in de standaardtaal te communiceren. Er kan geconcludeerd worden dat het feit dat men in het dialect nauwelijks schrijft niets te maken heeft met een taalkundig verschil tussen dialecten en talen, maar met de patronen die in het dialectgebruik aanwezig zijn. Dat dialecten nauwelijks worden geschreven hangt samen met het feit dat dialecten talen zijn die op een andere manier worden gebruikt dan de standaardtaal. De standaardtaal heeft een normatief erkende vorm en wordt op scholen onderwezen. Voor de taalgebruikers is het gemakkelijker om zich schriftelijk in de standaardtaal te uiten dan in een dialect waarvan de structuur minder gesloten is en waarvan de vorm normatief niet erkend is. Men is vaak onzeker over de manier waarop iets in het dialect geschreven zou moeten worden. Daarom geven taalgebruikers bij schriftelijke communicatie meestal de voorkeur aan de standaardtaal. Een groot verschil tussen dialecten en de standaardtaal bestaat uit het feit dat de dialecten geen gecodificeerde norm hebben. Daarom hebben ze ook minder weerstand tegen structurele veranderingen. Een ander verschil is dat de dialecten op bepaalde gebieden gesproken worden die niet precies van elkaar zijn afgebakend (zie de paragraaf 4.2). De grenzen van de dialecten missen een officiële status, terwijl de grenzen van de standaardtalen precies worden aangeduid. De structurele kenmerken van dialecten en ook de ruimtelijke begrenzing ervan is veel vager dan bij de standaardtalen.

Een ander belangrijk verschil tussen dialect en standaardtaal is dat de standaardtaal een groter aanzien heeft en in het algemeen hoger wordt gewaardeerd. Een dialect heeft aanmerkelijk een lagere status dan standaardtaal die gecodificeerd is. Dit hangt nog met andere feiten samen: dialect wordt op een kleiner gebied gesproken dan de standaardtaal, het wordt bijna niet geschreven en het wordt in formele situaties niet gebruikt. Dit zijn redenen waarom de standaardtaal beschouwd wordt als een taal die een hogere status heeft.

In de meertalige taalgemeenschappen waarin twee of meer taalvariëteiten worden gesproken, worden deze taalvormen niet toevallig of lukraak door elkaar gebruikt. Het gebruik heeft wel vaste regels. In bepaalde communicatiesituaties wordt bijvoorbeeld het dialect gebruikt, in andere situaties de standaardtaal.

“Voor gelijksoortige klassen van communicatiesituaties is in de sociolinguïstiek de term domeinen gebruikelijk. In dialect-standaardtaalsituaties wordt het dialect als lagere variëteit met andere, vooral minder officiële domeinen verbonden dan de hogere standaardtaalvariëteit.”⁵

Ook dialectsprekers zelf zijn er van bewust dat het dialect in sommige situaties tekortschiet. In hedendaagse situaties kunnen sprekers zonder problemen met elkaar in het dialect communiceren. Maar als ze over niet alledaagse zaken spreken, zoals bijvoorbeeld over de wetenschap, kunst of religie, voelen ze wel dat er een gebrek ontstaat aan de woordenschat waarover hun dialect beschikt. Daarom moeten ze vaak woorden uit de standaardtaal lenen of over sommige thema's in de standaardtaal communiceren. Ook dit feit veroorzaakt de opvatting dat de standaardtaal een hogere status heeft.

Standaardtaal kan hierdoor gezien worden als een taalvorm die voor formele en specifieke situaties geschikter is dan een dialect. Dit verschil hangt vooral met de woordenschat samen. Aan de andere kant zijn er veel situaties waarin dialectgebruikers juist hun dialect liever gebruiken. Daarom kan er geconcludeerd worden dat het verschil tussen deze twee taalvormen vooral situatief is.

3.3 Dialectologie, dialectgeografie en sociodialectologie

De wetenschappelijke discipline die dialecten in het algemeen bestudeert wordt *dialectologie* genoemd. Naast deze wetenschap zijn er nog andere studies die de dialecten specifiek onderzoeken: *dialectgeografie* en *sociodialectologie*. In deze paragraaf worden deze termen gedefinieerd en er wordt verder uitgelegd waar zich deze wetenschappelijke disciplines mee bezig houden.

Al vanaf het einde van de 19de eeuw was men in Nederland bezig met het bestuderen van dialecten. Aan de universiteiten werden dialectgegevens verzameld en geanalyseerd.

Men kwam erachter dat in dialecten taalkundige verschijnselen zijn gebleven die in de standaardtaal zijn uitgestorven en dat dialecten de taalgeschiedenis weerspiegelen.

⁵ A. Hagen: *Dialect en school*, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1982; p. 63

Men onderscheidt twee hoofdtypen van dialectologisch onderzoek. De *dialectografie* beschrijft de ruimtelijke dimensie, de *sociodialectologie* houdt zich bezig met de sociale aspecten van het dialectgebruik.

“De taalgeografische studie richt zich op de onderlinge vergelijking van verschillende plaatselijke of regionale dialecten. Men spreekt hier wel van onderzoek van ‘horizontale’ taalvariatie. Omdat dit geschiedt van plaats tot plaats, van regio tot regio, noemt men dit ook wel onderzoek van ‘diatopische’ taalvariatie. De resultaten van dit type onderzoek worden vaak samengebracht op taalkaarten, en bij grotere ondernemingen in taalatlanten.”⁶

“In de *sociodialectologie* ligt het accent op de sociale ‘verticale’ taalvariatie binnen één plaatselijke taalgemeenschap. De vergelijking betreft hier de vraag in hoeverre in een gemeenschap dialect, standaardtaal en vormen daartussen worden gesproken. Omdat daarbij nagegaan wordt hoe de verschillende bevolkingslagen of sociale ‘strata’ zich gedragen, spreekt men wel van *diastratisch onderzoek*.”⁷

In zo’n onderzoek worden verschillende gedragswijzen in verschillende spreek situaties onderzocht. Er worden diverse situaties bekeken (bijvoorbeeld formele en informele situaties), en met elkaar vergeleken en beschreven. Dit onderzoek krijgt meestal een kwantitatieve uitwerking, er wordt nagegaan met welke frequentie bepaalde taalverschijnselen of taalvormen door een concrete sociale groep in een bepaalde communicatiesituatie plaatsvinden.

Dialectgeografie heeft onmiskenbaar een grote taalwetenschappelijke en culturele betekenis. Deze betekenis ligt vooral in de bijdragen die zij aan de historische taalkunde heeft geleverd. Met behulp van dialectgeografie kan men zien hoe de taalveranderingen in de tijd zijn verlopen. Een andere betekenis die deze wetenschap heeft is cultureel. Er wordt enorm breed taalmateriaal opgetekend en gedocumenteerd zodat wij vandaag weten hoe verschillende taalvariëteiten vroeger eruitzagen. De taalgeografen hebben een belangrijk oud cultuurgood voor het nageslacht vastgelegd en gearchiveerd. Dankzij hen zijn er nog vandaag veel dialectmonografieën, dialectwoordenboeken en dialectatlanten te vinden.

3.4 Dialect en sociale groepen (dialectsprekers)

In gemeenschappen die principieel tweetalig zijn (bijvoorbeeld waarin dialect en standaardtaal beiden worden gesproken zoals in Nederland) zijn niet alle bewoners tweetalig.

⁶ A. Hagen: Dialect en school, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1982; p. 26

⁷ A. Hagen: Dialect en school, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1982; p. 26, 27

Soms wonen families naast elkaar en toch spreekt de ene meestal dialect en de andere uitsluitend in de standaardtaal. Deze paragraaf houdt zich bezig met de sociale groepen (dialectsprekers) en factoren waarvan het dialectgebruik afhankelijk is.

Het gebruik van een dialect is afhankelijk van volgende factoren: geografisch milieu, leeftijd van de spreker, sociale groep waar de spreker toe behoort, geslacht en autochtoniteit. Al deze factoren worden verder uitgelegd.

Een variabele die een belangrijke rol speelt is het geografische milieu. In steden worden gemiddeld meer standaardtaal en minder dialect gesproken dan op het platteland. Dat betekent dat er in steden proportioneel meer eentalige standaardtaalgebruikers zijn. Op het platteland zijn er meer tweetalige sprekers die over de kennis van zowel de standaardtaal als het dialect beschikken.

Het gebruik correleert vaak met de leeftijd van de spreker. Er kan geconstateerd worden dat het dialectgebruik in Nederland meer af- dan toeneemt en dat de jongere generatie minder vaak het dialect gebruikt dan de oudere. Over het algemeen spreken kinderen aanzienlijk minder vaak een streektaal of dialect dan hun ouders.

“De regionale en de sociale dimensie zijn niet altijd goed van elkaar te scheiden. Zo kan er verschil in taalgebruik zijn tussen twee stadswijken, bijvoorbeeld tussen de Transvaalwijk en de Sportlaanbuurt in Den Haag. Er is dan sprake van een lokaal verschil: verschil in wijk, maar tegelijkertijd van een sociaal verschil.”⁸

In de Transvaalwijk woont meer de lagere klasse, terwijl in de Sportlaanbuurt meer de hogere klasse woont. Het verschil tussen stad en platteland kan men ook begrijpen als een regionaal en sociaal verschil. Ook in verband met de sociale verschillen kunnen we over verschillen in dialecten spreken, maar er bestaat de gewoonte om dan van sociolecten te spreken, bijv. van het sociolect van de lagere klassen in Den Haag.

Sociale groep is een andere belangrijke factor bij het gebruik van een dialect. Er zijn sociale groepen waarvoor het dialectgebruik typerend is en aan de andere kant zijn er ook sociale groepen die bijna altijd standaardtaal gebruiken. De situatie in de provincie Limburg is wel anders dan in de andere Nederlandse provincies. Het Limburgs wordt in het algemeen positiever gewaardeerd en misschien ook daarom door alle standen gesproken. Of wellicht kan men wel zeggen dat het Limburgs door alle standen wordt gesproken en daarom wordt dit

⁸ C. van Bree: Sociale en regionale taalvariatie, Opleiding Nederlands, Universiteit Leiden, 2000; p. 37

dialect positiever gewaardeerd. Toch hebben de dialectgebruikers bepaalde gemeenschappelijke kenmerken.

Het gebruik van de standaardtaal hangt over het algemeen samen met het sociale prestige van de talgebruikers. Hoogopgeleide sprekers die een hoger beroep uitoefenen en een hoog inkomen genieten spreken in de regel vaker in de standaardtaal dan mensen die laag opgeleid zijn en wiens sociale prestige lager is. Dit geldt niet voor alle Nederlandse provincies in dezelfde mate, maar het gaat zeker wel op voor een tendentie die met het dialectgebruik verbonden is.

Een andere doorslaggevende factor is het geslacht van de spreker. Vrouwen spreken over het algemeen meer in de standaardtaal dan mannen. Dit verschil is niet zeer uitgesproken, maar deze tendentie bestaat wel overal. Mogelijke verklaring voor dit verschijnsel is het feit dat vrouwen vroeger niet zo vaak met verschillende taalvariëteiten in aanraking kwamen. In de oude (plattelands)situatie bleven vrouwen thuis of in de omgeving van hun huis. De mannen kwamen in contact met de andere taalvarianten en hun taalgebruik kon erdoor beïnvloed worden. De vrouwen spraken daarentegen steeds dezelfde taalvariant. Vrouwen kiezen tegenwoordig vaker voor de standaardtaal dan mannen. Vrouwen geven net zoals vroeger dus dikwijls de voorkeur aan de norm, wat betekent dat ze voorheen het dialect gebruikten en tegenwoordig de voorkeur aan de standaardtaal geven. Een andere reden waarom vrouwen in het algemeen minder dialect spreken is wellicht het feit dat vrouwen meer dan mannen de neiging hebben om correct en 'netjes' te spreken. Daar is de standaardtaal een gepaste taalvariëteit voor. Taalwetenschap die zich met de verschillen in het spreken tussen mannen en vrouwen bezighoudt wordt *genderlinguïstiek* genoemd.

Verder hangt het dialectgebruik van de graad van autochtoniteit af. Mensen die niet op een bepaald dialectgebied zijn geboren en pas later met het dialect in aanraking komen, spreken het dialect meestal niet. Hoe goed men het dialect of de standaardtaal later wel beheerst hangt met zijn of haar moedertaal of andere talen samen die de taalgebruiker spreekt. Voor de meeste dialectsprekers is het dialect hun moedertaal of de taal die ze snel naast hun moedertaal als kinderen hebben geleerd. Het gebruik van het dialect wordt verder begrepen als communicatie in de taal waarin men zich het gemakkelijkst uit. Daarom wordt dialect niet vaak gebruikt door mensen die gebrek aan de dialectkennis hebben en die niet spontaan dialect kunnen spreken.

“Bij de tweetaligen correleert verder het gebruik van dialect en standaardtaal met de situatie en de gesprekspartners. Men spreekt hier van *domeinen*. Als regel geldt: hoe meer het

domein aanleiding geeft tot zelfcontrole bij het spreken, wat bij meer formele situaties en in gesprekken met personen met hoog sociaal prestige het geval is, hoe sterker de neiging zal zijn om standaardtaal in plaats van dialect te gebruiken, ook als men die minder goed beheerst.”⁹

De sociale en de situatieve factoren zijn nauw met elkaar verbonden. De taal die de spreker gebruikt is altijd afhankelijk van meerdere factoren tegelijkertijd. De spreker is bewust van de (in)formaliteit van de situatie, van de taal die de gesprekspartner gebruikt, van zijn of haar leeftijd etc.

Vaak wordt in verband met dialecten in Nederland over het opleidingsniveau van de sprekers gediscussieerd. Het is ook één van de centrale punten in de vraagstelling van deze scriptie. Het is moeilijk te beoordelen of het opleidingsniveau invloed heeft op het gebruik van het dialect of andersom of dat het dialectgebruik invloed heeft op de opleiding van de spreker. Uit het onderzoek van de Nijmeegse universitair hoofddocent Gerbert Kraaykamp komt naar voren dat er in Nederland wel een verband tussen dialectgebruik en de opleiding van de sprekers lijkt te zijn. Uit zijn steekproef onder 3.300 mensen komt naar voren dat Nederlanders die met een streektaal zijn opgegroeid, gemiddeld één jaar minder opleiding volgen. Hun eerste baan heeft gemiddeld een lagere status dan de eerste baan van ABN-sprekers. Toch scoren dialectsprekers op woordherkennings testen op hetzelfde niveau als ABN-sprekers. Volgens Kraaykamp hebben de negatieve sociale consequenties te maken met de ‘wederzijdse attitudes’ van de dialectsprekende leerling/werknemer en de ABN-pratende docent/werkgever. Kraaykamp constateert ook bij de dialectspreker een taalafstand. Die zou zich volgens hem minder snel thuisvoelen in een omgeving waar hoofdzakelijk ABN wordt gesproken, zoals in het hoger onderwijs en het hoger management. Het kost hem meer moeite aansluiting te vinden bij de dominante cultuur.

Belangrijke kanttekeningen bij het onderzoek: de negatieve gevolgen van een dialectopvoeding zijn het grootst bij de oudere generatie dialectsprekers en het kleinst – maar nog steeds duidelijk meetbaar – bij de huidige generatie. Een dialectachtergrond speelt niet meer zo’n negatieve rol als een jaar of vijftientig geleden, maar het blijft nog steeds een minpunt(je). In Limburg is het negatieve effect overigens iets zwakker dan elders, omdat het dialect door mensen van alle rangen en standen wordt gesproken.

⁹ J. Goossens, Het gebruik van dialect en algemeen Nederlands en de evolutie ervan; <http://www.dbnl.org>

Uit een ander onderzoek van dr. Geert Driessen van onderzoeksbureau ITS in Nijmegen die de gegevens van 35 000 basisscholieren en hun ouders verzamelde komt naar voren dat de kinderen al nauwelijks dialect gebruiken. Slechts enkele procenten van de onderzochte scholieren zeggen dat ze dialect spreken. Driessen heeft ook onderzocht of het gebruik van streektaal of dialect de taalvaardigheid in het Nederlands beïnvloedt. Dat blijkt negatief uit te pakken voor ouders en kinderen die Brabants spreken. Limburgers die hun eigen taal gebruiken, beheersen het Nederlands juist goed. In de zuidelijke provincie is het Limburgs spreken het populairst onder gezinnen met een havo/vwo-niveau. Academisch geschoolde gezinnen gebruiken het Limburgs het minst.

3.5 Vooroordelen over dialecten

Er bestaan nog steeds veel vooroordelen over dialecten. Vaak worden dialecten negatief beschouwd als platte, primitieve en gebrekkige talen. Sommige mensen zijn van mening dat dialect eigenlijk een gewone taal is, alleen slordiger, met een andere woordenschat en uitspraak, met verkeerd gebruikte woorden en taalfouten. Ook de minder omvattende woordenschat is vaak een argument om dialecten als minderwaardige en onverzorgde talen te beschouwen. Een ander bezwaar tegen dialecten is dat ze soms als onlogisch worden gezien. Soms wordt er gedacht dat men zich in een dialect niet op een abstract niveau zou kunnen uiten. Andere vooroordelen hebben verband met de syntaxis.

Sprekers uit lagere sociale klassen zouden in hun dialect kortere en minder ingewikkelde zinnen gebruiken dan sprekers uit hogere sociale milieus in hun taal. Deze veronderstelling is door Van den Broeck getoetst in een degelijk onderzoek bij dialect- en standaardtaalsprekers uit verschillende sociale milieus in Maaseik. De bevindingen van dit onderzoek lijken een grote mate van algemene geldigheid te hebben. Niet het dialect op zich is syntactisch primitief of weinig complex, en evenmin ligt het benutten van de syntactische mogelijkheden van de eigen taal bij dialectsprekers op een lager niveau dan bij standaardtaalsprekers. Dialecten zijn informele streektalen en structureel volwaardig toegerust voor de daarmee verbonden gebruiksfunctie.

“In verband met de vermeende primitiviteit van de grammatica van dialecten kan het geen kwaad erop te wijzen dat er tal van aspecten te noemen zijn waarin de dialecten veelal

juist ingewikkelder en complexer zijn dan de standaardtaal. Dat is vooral duidelijk op fonologisch en morfologisch gebied.”¹⁰

“De hele notie van de primitiviteit van welke taal dan ook is een volstrekt a-linguïstische. Een grotere of geringere complexiteit of differentiatie van taalvormen in de praktijk zegt niets over het meer of minder goed geëquipeerd of ontwikkeld zijn van talen.”¹¹

Nog vandaag zijn er veel mensen van mening dat dialecten minderwaardige taalsystemen zijn. In principe zijn dialecten taalsystemen met een structuur die van andere talen of taalvariëteiten niet verschilt. Elk dialect beschikt over een volwaardige grammatica en woordenschat. Dialecten zijn dus volwaardige taalsystemen, net zoals de standaardtaal. Ze bevatten ook grammaticale regels, eigen klankvoorraad en woordenschat. Met behulp van het bestuderen van dialecten kan men taalgeschiedenis reconstrueren. Men ziet hoe zich talen hebben ontwikkeld en veranderd of welke effecten twee talen op elkaar hadden.

Een ander vooroordeel dat men in verband met dialecten vaak hoort is het idee dat de structuur van dialecten in sommige opzichten onlogisch zou zijn. Men zou volgens deze theorie in dialect niet goed kunnen denken en bijvoorbeeld abstracte logische operaties niet kunnen uitvoeren. Deze opvatting verwisselt echter de karaktertrekken van de sprekers met de taal die zij gebruiken. Net zoals bij de opvatting van de primitieve grammatica heeft men in deze kwestie een mening over de beschaving en denkvermogen van de dialectsprekers en deze kenmerken worden toegewezen aan de taal die de dialectsprekers gebruiken.

Een ander vooroordeel over dialecten is verbonden met het feit dat dialecten een geringere woordenschat hebben dan de standaardtaal. Om dit bezwaar te kunnen analyseren zal als voorbeeld de woordenschat van de Nederlandse dialecten met de woordenschat van de standaardtaal en het taalgebruik ervan vergeleken worden.

“De Nederlandse standaardtaal telt enige honderdduizenden woorden, terwijl voor de dialecten de meeste schattingen – die overigens hoogst onbetrouwbaar zijn – niet hoger uitkomen dan rond de 10 000 woorden. Een betrouwbaar onderzoek leert dat de actieve woordenschat van de gemiddelde Nederlander thans eerder rond de 10 000 woorden ligt (De Jong, 1979). Dat zal neerkomen op drie tot vijf procent van het totale woordenbestand. Men mag aannemen dat in een kleine dialectgemeenschap procentueel het aantal actief gebruikte dialectwoorden op het totale bestand aanzienlijk hoger ligt. De verhouding actief beheerste

¹⁰ A. Hagen: *Dialect en school*, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1987; p. 39

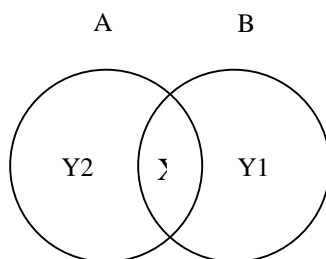
¹¹ A. Hagen: *Dialect en school*, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1987; p. 40

dialectwoordenschat en actief beheerste standaardtaalwoordenschat is, met andere woorden, een geheel andere dan die tussen de totale woordvoorraden.”¹²

Een tweede kanttekening betreft de openheid van het lexicon voor niet-autochtone woorden. Deze openheid voor de nieuwe woordenschat is een wezenlijke eigenschap van de taal. Alle talen bevatten woorden uit andere talen. Aangezien het feit dat de dialecten een overeenkomstige structuur met de standaardtaal hebben en dat deze twee taalvariëteiten naast elkaar worden gebruikt is het niet verwonderlijk dat de dialectwoordenschat van een groot deel door woorden is gevormd die oorspronkelijk standaardtaalwoorden waren.

“Zo kan men zich (zie de afbeelding) de woordenschat van de Nederlandse dialecten en de Nederlandse standaardtaal voorstellen als twee verzamelingen waarvan de deelverzameling behoort tot zowel dialecten als de standaardtaal (segment x).”¹³

Het gaat over de gemeenschappelijke woordenschat. Segment y1 representeert de specifieke standaardtaal woordenschat en het segment y2 representeert de specifieke dialectwoordenschat.

A woordenschat van de standaardtaal

B woordenschat van de dialecten

x gemeenschappelijke woordenschat

y1 specifieke standaardtaalwoordenschat

y2 specifieke dialectwoordenschat

In segment y2 zijn er vooral woorden met letterlijke betekenis (concreta) te vinden. Dit heeft te maken met het feit dat dialectgemeenschappen vroeger altijd een agrarisch karakter hebben gehad. Mensen spraken toen vooral over onderwerpen, waarmee woorden met letterlijke betekenis zijn verbonden. Maar dat betekent niet dat dialecten talen zijn, waarin men niet over

¹² A. Hagen: Dialect en school, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1987; p. 42, 43

¹³ A. Hagen: Dialect en school, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1987; p. 43

meer abstracte thema's kan communiceren. Elke taal heeft een aanpassingsvermogen aan culturele en technologische veranderingen. Dat betekent dat als er in verband met bepaalde veranderingen de behoefte ontstaat aan nieuwe woorden en uitdrukkingen, past zich de taal snel aan deze veranderingen en behoeften aan. De oorspronkelijke woordenschat van dialecten heeft niets te maken met het taalsysteem van de dialecten zelf, maar met situaties waarin dialecten werden gebruikt en met de behoefte aan bepaalde woordengroepen die de taalgebruikers voor hun communicatie nodig hadden.

Taalvariatie kan als taalrijkdom beschouwd worden. Mensen die dialect spreken beschikken meestal nog over een andere taal, in Nederland spreken ze dus meestal ook in algemeen beschaafd Nederlands. Ze kunnen van de talen wisselen naar de omgeving en de situatie waar ze zich in bewegen. Veel Nederlanders groeien bilinguaal op. Ze beheersen twee taalvariëteiten en kunnen in het gebruik willekeurig switchen.

Sommige mensen beschouwen het dialect als hun eerste taal, sommigen leren eerst standaardtaal en dan pas het dialect. Het eerste geval komt vaker voor.

Met de bovenstaande opmerkingen wordt niet bedoeld om de verschillen in woordenschat tussen dialect en de standaardtaal te ontkennen. De tendens is wel dat er steeds meer woorden van de standaardtaal in dialecten worden gebruikt. Dialecten produceren tegenwoordig nauwelijks nieuwe woorden. Dat kan beter niet beschouwd worden als een structuurkenmerk van de dialecten. Dialect en de standaardtaal zijn twee verschillende taalsystemen die elkaar aanvullen. In sommige situaties is het heel efficiënt om in het dialect te spreken (bijvoorbeeld als het over gevoelens gaat), in andere situaties kan men zich het snelst en meest efficiënt in de standaardtaal uiten.

3.6 Tweetaligheid en de codewisseling

Om het gebruik van de standaardtaal en dialect goed te kunnen uitleggen moeten eerst de begrippen *interferentie* en *codewisseling* (naar het Angelsaksische *codeswitching*) preciezer gedefinieerd worden.

In sommige gemeenschappen worden naast elkaar twee taalvariëteiten gesproken. Dit verschijnsel wordt *diglossie* genoemd. Als er naast elkaar meerdere taalvariëteiten worden gesproken, gaat het om *multiglossie*.

Een strenge definitie daarvan is afkomstig van de Amerikaanse sociolinguïst C.A. Ferguson.

“Volgens zijn definitie is er bij diglossie sprake van een stabiele en duidelijke situatie waarin een ‘hogere’ en een ‘lagere’ variëteit in gebruik zijn. De ‘hogere’ variëteit wordt in (bepaalde) formele, de ‘lagere’ in informele situaties gebruikt.”¹⁴

In de meeste meertalige gemeenschappen heeft het gebruik van een gepaste taalvariëteit een functie. De standaardtaal en het dialect worden in verschillende situaties gebruikt. De sprekers kiezen meestal automatisch voor de gepaste taalvariëteit. Dit verschijnsel wordt *codewisseling* genoemd. Oorspronkelijk wordt dit taalbegrip gebruikt voor het overschakelen tussen twee talen door dezelfde taalgebruiker. In de laatste jaren wordt deze term gebruikt ook voor het switchen tussen standaardtaal en dialect. Codewisseling kan ook ontstaan uit een gebrek aan taalcompetentie. De taalgebruiker kan bijvoorbeeld in het dialect spreken en losse woorden die hij niet in het dialect beheerst door woorden van de standaardtaal vervangen. Men kan ook bij langere passages op het dialect overgaan om een passage emotioneel te versterken. In dit geval heeft de codewisseling een stilistisch effect.

De invloed van een taal (of een dialect) op een andere taal wordt aangeduid met de term *interferentie*. Interferentie kan een negatieve invloed hebben. Een eerder geleerde kennis kan een negatieve invloed hebben op een later geleerde kennis of vaardigheid. Men spreekt in dit geval over *interferentiefout(en)* of *interferentieverschijnsel(en)*. Interferentie speelt een grote rol bij het leren van de tweede taal. Het is bijna onvermijdelijk dat men soms zijn eerder verworvene kennis van zijn eerste taal op de later verworven taal toepast.

Er is ook invloed van de standaardtaal op het dialect. Als men een woord in het dialect niet weet, leent men vaak een standaardtaalwoord om zich precies te kunnen uiten. Standaardtaal maakt bij veel sprekers een deel van het dialect uit, vooral bij mensen die het dialect niet zo goed beheersen of als het om situaties gaat waarvoor de dialectwoordenschat niet genoeg groot is.

Kinderen die in een familie opgroeien waarin dialect wordt gesproken, leren al vroeg twee talen tegelijkertijd. Deze twee talen – dialect en standaardtaal – bevatten naast subtiele, graduele verschillen ook belangrijke overeenkomsten. Kinderen leren ook deze twee taalvariëteiten naast elkaar te gebruiken, ze zien in welke situaties het dialect wordt gebruikt en in welke situaties de standaardtaal.

Meertaligheid is een natuurlijk verschijnsel. Mensen hebben de vaardigheid om meerdere taalvormen tegelijkertijd te leren en te gebruiken. Er zijn samenlevingen waarvoor meertaligheid een typerend kenmerk is. Dit feit wordt vaak onderbenut. Het bestaan van

¹⁴ C. van Bree: Sociale en regionale taalvariatie, Opleiding Nederlands, Universiteit Leiden, 2000; p. 53

meertaligheid in de maatschappij heeft een positieve invloed op de communicatie van de sprekers. De meeste taalgebruikers in een tweetalige samenleving hebben een goede kennis van alle twee taalvariëteiten en maken zelfs virtuoos gebruik van. Met behulp van het wisselen van de talen krijgt het taalgebruik een andere dimensie en een diepere betekenis. Mensen kunnen elkaar sympathieën tonen, een gezelligere sfeer creëren, afstand nemen of de formaliteit van de situatie benadrukken. Deze tendens is in communicatie heel natuurlijk. Ook mensen die principieel eentalig zijn en slechts de standaardtaal beheersen, spreken niet in alle situaties op dezelfde manier. Men past zich in alle situaties aan. Dat betekent dat zelf eentalige sprekers anders in formele dan in informele situaties met elkaar communiceren, hoewel er geen sprake van het dialectgebruik is.

Dialectsprekers gebruiken dialect om verschillende redenen. Ze willen de verbondenheid met het milieu (eigen stad, dorp of streek) tonen en de saamhorigheid met de vrienden en leeftijdgenoten uitdrukken. Daarom wordt vaak in het verband met dialect over 'gezelligheid' en 'saamhorigheid' gesproken.

Het is onvermijdelijk dat het dialectgebruik veel codewisseling naar de standaardtaal vertoont. Zo'n situatie kan om meerdere redenen ontstaan. De taalgebruiker wil bijvoorbeeld de situatie een andere toon geven – hij wil de formaliteit benadrukken, hij past zich aan de andere spreker aan die geen dialect spreekt of hij wil afstand nemen. Een andere reden is een tekort in de tweetalige competentie. De taalgebruiker beschikt bijvoorbeeld niet over volledige dialectwoordenschat die hij/zij voor de conversatie nodig heeft. Dan moet hij/zij woorden uit de standaardtaal lenen of naar de standaardtaal overschakelen.

Taalgebruikers schakelen van de standaardtaal naar het dialect over en ook andersom. Als bijvoorbeeld goede vrienden bij elkaar zijn en als ze allemaal dialect beheersen, wordt er meestal in het dialect gesproken, hoewel de taalgebruikers op het werk misschien altijd in de standaardtaal (of zelfs in een andere taal) communiceren. Mensen die dialect spreken reageren meestal flexibel op alle situatieveranderingen en kunnen snel naar de standaardtaal overschakelen als de situatie om vraagt.

Soms kan men de indruk krijgen dat codewisseling een grillig verloop heeft en dat er geen regels in zitten. Maar als men er meer aandacht aan besteedt, ontdekt men de regels en patronen wel. Het overschakelen heeft altijd een bepaalde reden. Codewisseling heeft een natuurlijk verloop. Mensen wisselen vaak automatisch zonder nadenken tussen het dialect en de standaardtaal. Ze passen zich spontaan aan situaties en aan andere spreker(s) aan.

3.7 Dialect en attitudes

In deze paragraaf wordt het begrip 'attitude' uitgelegd en er worden attitudes beschreven die de sprekers tegenover hun dialect of een andere taal hebben. Deze paragraaf is nauw verbonden met de paragraaf 3.5 waarin over de vooroordelen over het dialectgebruik wordt geschreven.

“*Attitude* is een begrip uit de sociale psychologie. Een *taalattitude* is een bepaald soort attitude, namelijk met als object een taal (variëteit) of een taalelement. Een taalattitude kan gedefinieerd worden als een 'emotiegeladen idee omtrent taal of taalgebruik dat de neiging heeft zich in taalgedrag (of andersoortig) gedrag te manifesteren'.”¹⁵

Taal dient als een middel om onbekende mensen te leren kennen en een beeld van hen te creëren. Men beoordeelt bij het eerste contact met een vreemde persoon verschillende aspecten tegelijkertijd. Men neemt het uiterlijk van de persoon waar, zijn of haar lichaamshouding en mimiek en natuurlijk ook taalgebruik. Naar aanleiding van een korte conversatie kunnen we er achter komen, waar de persoon vandaan komt, of de persoon opgeleid is, of ze in het dialect communiceert of in de standaardtaal. Men kan verder ook gedeeltelijk de persoonlijkheid van de spreker inschatten. De vraag is hoe taalattitudes ontstaan. Als men iemand voor de eerste keer ontmoet, neemt men een bepaalde houding in omtrent de beoordeling van de andere persoon.

“Het gaat hier om een belangrijk en onvermijdelijk sociaal 'mechanisme'. Als we een vreemde ontmoeten, verkeren we in een situatie van *cognitieve onzekerheid*. Het is belangrijk die onzekerheid enigermate op te heffen zodat we een voor ons gevoel adequate houding kunnen aannemen.”¹⁶

In deze fase nemen we een houding in. We vinden de persoon sympathiek of onsympathiek, de persoon wekt in ons vertrouwen op of we worden argwanend. Dat betekent dat we redelijk snel de eerste opvatting van de persoon creëren. Deze reactie is heel natuurlijk en eigenlijk onvermijdelijk. Later kan men zijn mening over de bepaalde persoon veranderen.

“In de bovenstaande definitie van het begrip *taalattitude* zijn drie componenten te onderkennen:

¹⁵ C. van Bree: Sociale en regionale taalvariatie, Opleiding Nederlands, Universiteit Leiden, 2000; p. 111

¹⁶ C. van Bree: Sociale en regionale taalvariatie, Opleiding Nederlands, Universiteit Leiden, 2000; p. 112

1. De cognitieve component: met de taalattitude is een bepaalde kennis verbonden, die overigens niet juist hoeft te zijn. We horen bijvoorbeeld iemand met een bepaald accent praten en plaatsen haar of hem op grond hiervan in de ons bekende sociale en regionale werkelijkheid.
2. De evaluatieve (of affectieve) component, d.w.z. er is sprake van waardering: we vinden het accent prettig of niet prettig (plat, lelijk, onbeschaafd) klinken en dat beïnvloedt ook de waardering voor degene die het laat horen.
3. De conatieve component: de attitude *kan* ons gedrag beïnvloeden. Dat kan in talig opzicht gebeuren: we passen al dan niet ons taalgebruik aan de ander aan, of in niet-talig opzicht: we willen al dan niet met haar of hem te maken hebben.”¹⁷

“Taalattitudes kunnen in verschillende termen worden beschreven: men vindt iets plat (lelijk of onbeschaafd), incorrect (fout), inadequaat (ongeschikt). Twee belangrijke dimensies daarbij zijn de status- en de solidariteitsdimensie. Bij status gaat het om ‘beschaafd’ tegenover ‘onbeschaafd’, bij solidariteit om ‘gezellig’ tegenover ‘ongezellig’.”¹⁸

Dialectsprekers zijn vaak van mening dat hun dialect minder beschaafd klinkt dan de standaardtaal, maar vinden hun dialect wel gezelliger en minder formeel. Daarom wordt het dialect het meest in de familiekring en onder vrienden gebruikt.

“Daarnaast wordt ook wel de esthetische dimensie onderscheiden, met als tegenstelling ‘mooi’ tegenover ‘lelijk’. Er blijkt soms een duidelijke correlatie met de statusdimensie te zijn: ‘mooi’ komt overeen met ‘beschaafd’ en ‘lelijk’ met ‘onbeschaafd’, maar soms ook met de van de solidariteit, dus tussen ‘mooi’ en ‘gezellig’ en tussen ‘lelijk’ en ‘ongezellig’.”¹⁹

Taalattitudes ontstaan binnen een bepaalde gemeenschap. Mensen die tot diverse sociale groepen behoren willen zich om verschillende redenen tegenover elkaar afzetten. Soms zijn er economische belangstellingen van een grote betekenis. Taalgebruikers die zich met hun sociale groep identificeren, kunnen hun saamhorigheid met deze groep met behulp van het taalgebruik benadrukken. Het taalgebruik verbindt, maar kan tegelijkertijd ook een afstand creëren.

¹⁷ C. van Bree: Sociale en regionale taalvariatie, Opleiding Nederlands, Universiteit Leiden, 2000; p. 111

¹⁸ C. van Bree: Sociale en regionale taalvariatie, Opleiding Nederlands, Universiteit Leiden, 2000; p. 113

¹⁹ C. van Bree: Sociale en regionale taalvariatie, Opleiding Nederlands, Universiteit Leiden, 2000; p. 113

Soms wordt een bepaalde klank als plat of lelijk beschouwd. Dat betekent niet dat de klank zelf plat of lelijk is, maar dat hij door een bepaalde sociale groep wordt gebruikt die op deze manier wordt beschouwd. Bepaalde taalattitudes komen in bepaalde taalgemeenschappen voor. Ze zijn niet in alle taalgemeenschappen verspreid. Dat betekent dat bijvoorbeeld een klank die door een sociale groep in Nederland negatief wordt beoordeeld objectief niet lelijk of plat is. Hij kan bijvoorbeeld in een andere taal juist heel positief beoordeeld worden.

“Taalattitudes kunnen zowel op elementen als op variëteiten betrekking hebben. Bij elementen kunnen we aan klanken, woorden, vormen, woordvolgordes, constructies denken, bij variëteiten aan bepaalde dialecten of talen.”²⁰

In elke taalgemeenschap bestaat taalverscheidenheid. Deze taalverscheidenheid kan als de reflectie van verschillende sociale posities en waarden beschouwd worden.

“Deze sociale verschillen vormen de primaire bron van de taalvariatie. De taalvariatiepatronen in de taalgemeenschap zijn voortdurend in beweging. Daarbij spelen de betrekkingen tussen gesprekspartners een belangrijke rol. Naar het verbale niveau toe worden daarbij twee grondhoudingen onderscheiden: taalconvergentie en taaldivergentie.”²¹

Als de spreker zijn saamhorigheid, sympathieën of vriendelijk respect met de gesprekspartner wil uitdrukken, past hij zijn taalgebruik aan de gesprekspartner aan. Deze tendens wordt *taalconvergentie* genoemd. Er kan ook een hele andere situatie ontstaan. De spreker wil zijn eigen groepsidentiteit benadrukken tegenover die van de andere spreker of hij wil een afstand tonen. Dit leidt tot benadrukken van de taalverschillen tussen de twee taalsprekers. Deze tendens wordt als *taaldivergentie* aangeduid. De neiging tot convergentie kan voorkomen als zich iemand uit lagere sociale klasse wil aanpassen aan iemand uit hogere sociale klasse. Divergentie komt vaak voor als sprekers van dezelfde sociale groep hun saamhorigheid willen tonen. Op deze manier is het mogelijk om zich af te bakenen tegen een andere sociale groep of juist tonen dat men zich met een bepaalde sociale groep identificeert. De begrippen divergentie en convergentie zijn afkomstig uit de taalaccomodatietheorie waaraan vooral de naam van de sociaal-psycholoog Howard Giles verbonden is. Omdat gesprekken van elkaar erg verschillen (andere gesprekspartners, situaties, onderwerpen etc.) worden divergentie- en convergentiekrachten steeds opnieuw geactiveerd.

Taalattitudes worden vaak door verschillende wetenschappelijke disciplines onderzocht. Het gaat vooral over de taalkunde, psychologie en sociologie.

²⁰ C. van Bree: Sociale en regionale taalvariatie, Opleiding Nederlands, Universiteit Leiden, 2000; p. 114

²¹ A. Hagen: Dialect en school, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1987; p. 67

Men onderscheidt in het taalattitude-onderzoek open en verborgen normen. Open normen worden door maatschappelijke instituties als school ondersteund. De taalpolitiek zorgt ervoor dat men in bepaalde situaties de standaardtaal gebruikt. De taalsprekers zijn er bewust van.

Tot de open normen van een dialect- en standaardtaalgemeenschap behoort het feit dat de standaardtaal een hoog prestige heeft. De standaardtaal moet door iedereen worden aangeleerd, wordt op scholen onderwezen en in formele situaties gebruikt.

Verborgen normen zijn niet officieel behouden. Deze normen hebben betrekking op bepaalde groepen van sprekers. Men kan deze normen als 'subculturele' normen beschouwen.

Tot dit type van normen behoren de positieve taalattitudes die de taalgebruikers tegenover hun dialect hebben. Ze zijn er van het feit bewust dat het dialect in het algemeen minder beschaafd is dan de standaardtaal, maar toch kennen ze het dialect een bepaald prestige toe. Dialectgebruikers zijn vaak trots en enthousiast over hun taal. Daarom tonen de dialecten zo'n resistentiekracht tegenover de standaardtaal.

In elke taalgemeenschap bestaan open en verborgen normen. De taalgebruikers hebben een bepaalde waardering over hun taal. Deze normen en attitudes van de taalgebruikers tegenover hun taal wordt de taalideologie van de taalgemeenschap genoemd. Met taalattitudes hangt nauw de taalwaardering samen. De taalgebruikers hebben een bepaalde mening over de waarde en het prestige van hun taal en van de andere taalvariëteiten en deze mening weerspiegelt zich in hun taalgebruik en in de beoordeling van de andere dialecten en taalvariëteiten.

De taalattitudes zijn voor een belangrijk deel niet verbonden met de taalvariëteiten zelf. Men beoordeelt vaak niet de taalkenmerken van de taalvariëteiten, maar beoordeelt de sociale kenmerken van de sprekers van deze taalvariëteiten. Stadsdialecten worden over het algemeen lager gewaardeerd. Dat heeft niet zo veel te maken met deze taalvariëteiten zelf, maar met het feit dat deze taalvariëteiten met een laag sociaal milieu worden geassocieerd. Ongeveer hetzelfde geldt ook voor de streekdialecten. Deze worden in het algemeen positiever beoordeeld dan de stadsdialecten. De streekdialecten worden namelijk niet met het lage milieu geassocieerd. Daarom worden waarschijnlijk de Friese en de Limburgse dialecten hoger gewaardeerd dan andere Nederlandse dialecten. Het Fries en het Limburgs worden door verschillende sociale klassen gebruikt en worden dus niet met een bepaald milieu geassocieerd. Uit een onderzoek (Diederik e.a., 1980) kwam naar voren dat de waardering van regionale dialecten positiever wordt naarmate de linguïstische afstand van de dialecten tot de standaardtaal toeneemt.

Er bestaan ook bepaalde positieve attitudes ten opzichte van niet-standaardtaal. Niet-standaardtaal wordt vaak positief gewaardeerd in verband met sociale activiteiten. Het gebruik van niet-standaardtaal kan bij de taalgebruikers bijvoorbeeld een solidariteitsfeer creëren. Het nadeel van het niet-standaardtaalgebruik is het feit dat deze taalvariëteiten in bepaalde omgeving negatief beoordeeld kunnen worden. Deze negatieve beoordeling heeft vooral betrekking op de intelligentie van de sprekers en hun maatschappelijke succes.

Dialectgebruikers zijn er bewust van. Ze weten dat het dialectgebruik in sommige situaties tekortschiet en dat andere situaties juist het standaardtaalgebruik vergen. Dit wisselen tussen het dialect en de standaardtaal gebeurt op een natuurlijke wijze. De taalgebruikers vertonen identificatie met alle twee taalvariëteiten.

3.8 Dialect op school

Dit hoofdstuk gaat over het dialectgebruik in verband met het onderwijs. De vraag is of kinderen op school vaak in het dialect spreken en of ze dialect op school zouden mogen gebruiken, hoe ze in de familie communiceren en of het dialectgebruik hun schoolresultaten kan beïnvloeden. Een andere vraag is of de kinderen die dialect spreken later evenzo presteren als kinderen die slechts standaardtaal beheersen en of er een verband is tussen het dialectgebruik en de opleiding van de spreker.

Vaak aspireren de dialectsprekende ouders dat hun kinderen vooral een goede kennis van de standaardtaal hebben. Daarom vermijden sommige ouders het gebruik van het dialect tegenover hun kinderen, hoewel ze zelf met elkaar in dialect spreken. Toch is de situatie niet overal hetzelfde.

Op veel scholen zitten dialectsprekende kinderen. Vaak wordt thuis uitsluitend dialect gesproken, zodat kleuters die op school komen, de standaardtaal niet beheersen. De problemen die de dialectsprekende kinderen in het onderwijs kunnen ervaren, zouden met de problemen vergeleken kunnen worden die de allochtone kinderen (zonder goede kennis van de standaardtaal) op school hebben. Kinderen kunnen later problemen hebben als er thuis geen standaardtaal wordt gesproken. Soms krijgen ouders advies om in de standaardtaal met hun kinderen te communiceren. Er kan aan worden getwijfeld of dit een goed advies is. Vaak kan het dialect beschouwd worden als de moedertaal van de kinderen. Daarom kunnen kinderen in verwarring raken als ouders tegen hen plotseling in de standaardtaal spreken. Om deze reden kiezen soms ouders al vanaf het begin voor de communicatie met hun kinderen in de standaardtaal.

Dialect is voor kinderen vaak de taal waarin ze zich op hun gemak kunnen uiten en die ze het gemakkelijkst spreken. Soms is het dialect de moedertaal van de kinderen. Scholieren zijn dikwijls geconfronteerd met het gebruik van twee talen. Thuis wordt er in het dialect gesproken, op school in de standaardtaal. De tweetaligheid kan soms veroorzaken dat de kinderen geen van deze twee talen goed beheersen.

Omdat men in de dialectcommunicatie niet zo veel aandacht aan de grammaticale regels hoeft te besteden, kan dialect als een taalvorm beschouwd worden waarin men zich niet alleen op zijn gemak kan uiten, maar waarin hij zijn emoties en gevoelens spontaan kan uitdrukken.

Dialect spreken kan soms ook negatief beoordeeld worden (zie de paragraaf 3.5). Dit betreft niet alleen de evaluatie van het dialect zelf, maar tegelijkertijd ook de beoordeling van de sprekers van deze taalvariatie.

Uit het Kerkrade onderzoek (van de jaren zeventig) kwam naar voren dat de dialectsprekende kinderen vroeger lagere schoolcijfers kregen dan standaardtaalsprekende leerlingen. Uit meerdere onderzoeken komt naar voren dat dialectsprekende kinderen lager beoordeeld worden dan kinderen die in de standaardtaal spreken.

“Ondanks geringe verschillen tussen de taal- en milieugroepen op toetsniveau, blijken dialectsprekers, en vooral die uit een lager sociaal milieu, in veel gevallen slechter beoordeeld te worden en meer te kiezen voor lagere vormen van vervolgonderwijs dan standaardtaalsprekers, respectievelijk leerlingen uit een hoger sociaal milieu.”²²

Het gebruik van dialect wordt vaak negatief beoordeeld (in cijfers van de scholieren) zonder dat de kinderen zich er bewust van zijn. Het dialectgebruik in onderwijs kan dus als een serieus probleem beschouwd worden. Daarom zouden zowel de ouders als de leerkrachten aandacht moeten besteden aan de taal waarin ze met de kinderen en leerlingen communiceren. Ouders zouden moeten opletten of de kinderen (als ze thuis in het dialect spreken) toch een goede kennis van de standaardtaal hebben en de leerkrachten zouden moeten zorgen dat de scholieren weten dat ze op school beter in de standaardtaal zouden moeten spreken. In het onderwijs zelf zou liever alleen de standaardtaal gebruikt moeten worden. Dan kunnen ook kinderen wiens ouders geen goede kennis van de standaardtaal hebben, sneller de standaardtaal leren en aan de verschillen in het gebruik tussen de standaardtaal en het dialect wennen.

Leerkrachten die zelf kennis van het plaatselijke dialect hebben, kunnen in de kleuterschool wel tegen de kinderen in het dialect spreken, zodat zich de kinderen op hun gemak voelen.

²² A. Hagen: Dialect en school, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1987; p. 84

Later op de basisschool zouden kinderen hun kennis van de standaardtaal moeten verbeteren en tegelijkertijd ook leren in welke situaties dialect en in welke situaties de standaardtaal worden gebruikt. Kinderen zouden met elkaar na de les of in de pauzes wel in dialect mogen communiceren, maar ze zouden moeten leren dat er in de klas in de standaardtaal wordt gesproken.

Op deze manier zou de situatie beter opgelost kunnen worden. Kinderen zouden wel in hun moedertaal (in de standaardtaal of in het dialect) mogen communiceren. Kinderen die in het dialect worden opgegroeid zouden leren in welke situaties het dialect wordt gebruikt en in welke situaties de standaardtaal. Ze zouden de standaardtaal verwerven en goed op school kunnen presteren zonder negatief beoordeeld te worden om de reden van het dialectgebruik.

3.9 Waarde en sociale betekenis van de dialecten

Het is moeilijk om de waarde van een taal of een dialect in te schatten. Iedereen heeft een connectie met de moedertaal waarin hij opgegroeid is. Bij dialecten is dit verband nog nauwer. Iedereen die in Nederland dialect gebruikt, beheerst in principe ook de standaardtaal. Het is dus een opzettelijke keuze om zich in het dialect te uiten. Daarom kan er geconcludeerd worden dat het dialect voor de taalgebruikers ongetwijfeld een bepaalde waarde heeft.

Voor iedereen heeft de moedertaal een grote betekenis. Men is met deze taal opgegroeid en men is er aan gewend om in deze taal te denken. Er zijn in Nederland nog heel veel mensen die opgegroeid zijn met het dialect. Nog niet zo lang geleden waren er mensen die geen kennis van de standaardtaal hadden. Tegenwoordig zijn er nog steeds veel kinderen die met het dialect opgroeien, maar heel snel ook de standaardtaal verwerven. Voor mensen die met het dialect zijn opgegroeid, heeft het dialect de waarde van de vormende taal. Voor veel mensen heeft het dialect naast de waarde van de moedertaal ook een emotionele waarde. Het is de taal waarin ze over persoonlijke zaken met hun familie en vrienden communiceren, een taal die een gezelligere sfeer creëert en mensen met elkaar verbindt. Omdat het gebruik van het dialect in alle situaties een bewuste keuze is, speelt het dialect voor de taalgebruikers zeker een belangrijke rol. Anders zouden ze voor de standaardtaal kiezen.

Er zijn dialectsprekers die zich bepaalde situaties zonder het dialectgebruik niet kunnen voorstellen. Het is bekend dat sommigen in een uiterste situatie toch automatisch dialect gebruiken. Er zijn veel mensen die bewust de voorkeur aan het gebruik van het dialect geven.

Dialecten hebben niet alleen waarde voor de dialectgebruikers zelf, maar ze hebben ongetwijfeld ook stilistische en esthetische waarde. Vroeger waren dialecten bovendien verfrissende literatuurbronnen.

Dialecten wekken bij de taalgebruikers ook regionaal bewustzijn op. Dialectsprekers zijn vaak trots op het dialect waarin ze met elkaar communiceren. Met behulp van hun dialect kunnen zij zich met hun sociale omgeving identificeren. Regionalisme heeft een groot belang voor de maatschappij. Het bestuderen van de streektaalen, de dialectenkennis en de interesse voor het taalgebied waarin men opgegroeid is en waar men zich mee identificeert, is van groot nationaal belang.

Dialect is een verschijnsel dat voor de Nederlandse maatschappij en cultuur typerend is en dat het Nederlands enorm verrijkt. Dialecten vormen een belangrijk deel van het culturele erfgoed van het land.

3.10 Dialectverlies en de toekomst van de dialecten

Taal is voortdurend in beweging. Geen enkele generatie praat net zoals de vorige. Terwijl de vorige eeuwen niet zo progressief in de taalveranderingen waren, kan de twintigste eeuw wel beschouwd worden als een echte breuk met het verleden.

De jaren zestig van de twintigste eeuw brachten grote verandering met zich mee. Deze veranderingen worden in het taalgebruik van de sprekers weerspiegeld. In deze tijdsperiode is het maatschappelijke leven enorm veranderd. De scholingsgraad van de bevolking werd aanzienlijk verhoogd. In de jaren zestig werden tv en radio steeds meer gebruikt. Mensen reisden meer. Alle deze factoren hebben grote taalveranderingen veroorzaakt.

Dialecten worden eeuwenlang in kleine agrarische samenlevingen gesproken zonder opmerkelijke veranderingen in het taalgebruik te tonen. De twintigste eeuw vereist echter een uniformere taal. Deze tendens veroorzaakte het langzame verdwijnen van de dialecten. De dialecten die oorspronkelijk heel verschillend waren, lijken steeds meer op elkaar en namen de kenmerken van de standaardtaal over. Dialecten vervlakten tot regiolecten en raken ermee hun bijzonderheden kwijt.

Er komen in de lokale taalgemeenschappen in Nederland verschillende taalsituaties voor. Vaak worden dialect en standaardtaal naast elkaar gesproken. Één deel van de gemeenschap kan dan als tweetalig beschouwd worden. Ruim verspreid is ook de situatie dat de jongere generatie op sommige gebieden alleen de standaardtaal beheerst. Soms kunnen de jongeren het dialect nog wel volgen, maar ze kunnen deze taalvariëteit zelf niet actief gebruiken. De

omgekeerde eentaligheid, waarbij sprekers slechts het dialect beheersen, komt nu bijna nooit meer voor. Vroeger waren er in Nederland wel veel mensen die de standaardtaal niet beheersten en uitsluitend in het dialect communiceerden. In de twintigste eeuw wordt er steeds meer aandacht aan de standaardtaal besteed en het is de bedoeling dat iedereen een goede kennis van het Standaardnederlands heeft.

Eeuwenlang spraken mensen met elkaar vooral in het dialect. Het was hun dagelijkse omgangstaal. In de laatste jaren neemt het gebruik van de dialecten snel af. Dit verschijnsel wordt *dialectverlies* genoemd.

“Dit proces van dialectverlies voltrekt zich op twee niveaus: in steeds meer situaties wordt het dialect ingeruild voor de standaardtaal, waardoor het in toenemende mate aan functieverlies lijdt. Bovendien dringen elementen uit de standaardtaal binnen in de dialecten. Vooral dialectkenmerken met een beperkte geografische verspreiding verdwijnen daardoor razendsnel. We spreken in dit geval van *structuurverlies*.”²³

We weten niet precies hoe de dialectsituatie over een paar decennia eruit zal zien. Taalwetenschappers vermoeden dat het gebruik van dialecten steeds zal afnemen. Sommige Nederlandse dialecten lijken een grotere resistentie te hebben dan andere. Waarschijnlijk verdwijnen de kleine taalvariëteiten en blijven de grotere variëteiten (regiolecten) over. In wetenschappelijke artikelen over Nederlandse dialecten wordt vaak geconcludeerd dat de dialecten over één of twee generaties niet meer gesproken zullen worden. Het dialectgebruik zal volgens de deskundigen langzaam verdwijnen. De Nederlandse maatschappij zal gaandeweg een taalgemeenschap worden waarin vooral de standaardtaal gebruikt zal worden.

Deskundigen zijn van mening dat de meeste dialecten zullen verdwijnen. Daarom besteden ze al tientallen jaren er aandacht aan om de hedendaagse vorm van de dialecten vast te leggen voor komende generaties die misschien geen dialect meer zullen spreken. Men vraagt zich af hoe lang er nog in het dialect zal worden gesproken. Waarschijnlijk zal men nog over honderd jaar aan de taal kunnen herkennen of de spreker uit Vlaanderen, Limburg of uit Noord-Holland afkomstig is. De kleinschalige kenmerken zullen waarschijnlijk in de toekomst echter verdwijnen.

²³ <http://www.ru.nl/dialect/snd/manifest.htm>

4. Nederland en dialecten

4.0 Inleiding

In dit hoofdstuk zal Nederland als dialectengebied beschreven worden en de dialecten in groepen verdeeld worden. De eerste paragraaf houdt zich bezig met de beschrijving van de taalsituatie in Nederland – met de rijkdom van de dialecten en waardoor het hoge aantal van de dialecten allicht wordt veroorzaakt. In de tweede paragraaf worden twee mogelijke manieren voorgesteld waarop de Nederlandse dialecten in verschillende groepen ingedeeld kunnen worden.

4.1 Nederland als dialectengebied

Nederland is een buitengewoon rijk taalgebied met veel verschillende dialecten en taalvariëteiten. De dialecten verschillen van elkaar niet alleen in de provincies, maar ook in steden en dorpen. Het is wonderbaarlijk hoeveel dialecten en taalvariëaties er in zo'n klein gebied worden gesproken. Veel Nederlanders spreken een dialect en worden dagelijks met situaties geconfronteerd waarin ze moeten kiezen of ze in de standaardtaal of in het dialect zullen communiceren. Dialecten maken een belangrijk deel uit van de communicatie in Nederland. Hoewel er steeds minder in het dialect wordt gesproken, zijn er nog gebieden waarin het dialectgebruik vandaag de dag een belangrijke rol speelt. Dat er in Nederland zo veel verschillende dialecten en taalvariëaties worden gesproken kan eigenlijk als paradox beschouwd worden. Er zijn bepaalde kenmerken op grond waarvan we zouden kunnen verwachten dat er in Nederland maar één taal gesproken zou worden. Nederland is een klein en plat land met een grote dichtheid van de bevolking en een goed opleidingsniveau van de bewoners. Het is een industrieel gebied met veel wegen en kanalen en met een goede verkeerssituatie. Omdat de inwoners niet door bergen van elkaar zijn gescheiden en gemakkelijk contact met elkaar kunnen houden, zou men theoretisch kunnen verwachten dat de eenheidstaal snel verspreid zal worden en dat de bevolking eentalig zal zijn. Maar misschien werden in Nederland altijd zo veel dialecten gesproken juist omdat het een welvarend land was, waar alle gebieden goed ontwikkeld waren en de inwoners geen behoefte hadden om contact met de mensen uit de andere dorpen te houden. Dat is allicht de reden waarom er nog vandaag in sommige dorpen die naast elkaar liggen in verschillende dialecten wordt gesproken.

Het Standaardnederlands kan niet als de moedertaal van alle inwoners beschouwd worden. De standaardtaal wordt later door vrijwel iedereen wel aangeleerd, maar toch is voor veel mensen het dialect hun moedertaal. Tegenwoordig wordt de standaardtaal op scholen onderwezen, zodat ook kinderen, wiens ouders thuis in dialect communiceren, snel de standaardtaal verwerven. Maar nog niet zo lang geleden waren er wel veel mensen die alleen over de kennis van een dialect beschikten.

Er wordt van oudsher in elke streek van Nederland een eigen taalvariant gesproken. Taalvarianten van steden en dorpen die naast elkaar lagen, leken altijd veel op elkaar. Naarmate de afstand tussen twee gebieden groter was, waren ook de taalverschillen groter.

“Deze taalverschillen zijn gegroeid uit het Oudgermaans. De huidige dialecten zijn dus eigenlijk een soort ‘achterneefjes’ van één grote Germaanse taal, en zijn dus ook allemaal verwant aan elkaar. Deze verwantschap geldt niet alleen voor de dialecten in Nederland en Vlaanderen, maar ook voor de dialecten in Duitsland en Groot-Brittannië.”²⁴

Sommige Nederlandse dialecten verschillen meer van de standaardtaal dan andere. Dialecten die verder weg van de Randstad worden gesproken, verschillen over het algemeen meer van de standaardtaal dan dialecten die in de omgeving van de Randstad worden gesproken (zie het overzicht van C. en G. Hoppenbrouwers, paragraaf 4.2). Men kan verder ook constateren dat stadsdialecten meer op de standaardtaal lijken dan de plattelandsdialecten. Dit komt allicht door het feit dat mensen in steden gemiddeld hoger opgeleid zijn dan op het platteland en dat de stadstaal meer met andere talen in aanraking komt en daardoor verandert. Op het platteland wordt de taal niet zo snel door andere taalvariëteiten beïnvloed en behoudt daarom meer haar eigenaardigheden.

Sinds de jaren tachtig zijn er in bijna alle Nederlandse provincies streektaalfunctionarissen in dienst. Streektaalfunctionarissen ondersteunen activiteiten die met dialecten verbonden zijn. Tot deze activiteiten behoort bijvoorbeeld het verzorgen van publicaties en onderwijsmateriaal over dialecten of het organiseren van tentoonstellingen en lezingen. Streektaalfunctionarissen ondersteunen verder mensen die met dialecten bezig zijn en die bijvoorbeeld een plaatselijk woordenboek samenstellen of liedjes en gedichten in het dialect willen publiceren. Ze zorgen er ook voor dat geïnteresseerden informatie krijgen over dialecten. Onder het *Handvest voor regionale talen of talen van minderheden* (Handvest, 1993/1998) worden Nedersaksisch als streektaal en Fries als minderheidstaal erkend, Jiddisch en Romani als niet-territoriale talen en Limburgs wordt alsnog als regionale taal erkend. Het

²⁴ <http://taal.phileon.nl>

Europees handvest voor regionale talen of talen van minderheden is een verdrag dat regionale talen en talen van minderheden beschermt en bevordert. Regionale talen en talen van minderheden worden gezien als bedreigde talen die een belangrijk deel van het Europees cultureel erfgoed uitmaken en die zouden moeten worden gehandhaafd. Het handvest werd in 1992 door de Raad van Europa voorgelegd en is sinds 1998 van kracht in landen die het geratificeerd hebben, onder andere in Nederland.

4.2 Dialectengroepen

In deze paragraaf worden de methoden beschreven waarmee de dialecten in diverse groepen ingedeeld kunnen worden. Verder worden hier twee indelingen voorgesteld zodat de lezer een beeld van de Nederlandse dialectgebieden krijgt. Er bestaan meerdere manieren waarop de dialecten ingedeeld kunnen worden. Dit hangt samen met het feit dat de dialecten niet precies tegenover elkaar af te bakenen zijn en geleidelijk in elkaar overgaan. Ook kopiëren de dialectgrenzen niet altijd de provinciegrenzen, hoewel er vaak een overeenstemming bestaat tussen de provincienaam en het dialect (Brabant – Brabants, Limburg – Limburgs etc.).

J. Goossens beschrijft in zijn *Inleiding tot de Nederlandse Dialectologie* (1972) vier methoden van de mogelijke indeling: de vlakken-, isoglossen-, pijltjes- en de structuurgeografische methode.

De oudste manier waarop de dialectkaarten zijn gemaakt, is volgens *de vlakkenmethode*. Er worden lijnen getekend op grond van grenzen tussen volkstammen. Delen van een taalgebied die van elkaar in de onderzochte problematiek verschillen, worden met diverse kleuren of lijnen tegenover elkaar afgebakend. Het nadeel van deze methode is echter dat de verdeling altijd een beetje intuïtief verloopt. Deze methode gebruikten bijvoorbeeld de taalkundigen J. te Winkel of Jac. van Ginneken.

Bij *de isoglossenmethode* (een vaak gebruikte methode van A. Weijnen) worden meerdere isoglossen, die bepaalde verschijnselen van elkaar afbakenen, op een kaart getekend. Deze methode is objectiever dan de vlakkenmethode omdat isoglossen controleerbare feiten representeren. Toch moet men keuzes maken bij het combineren van de isoglossen van de bepaalde linguïstische termen, waardoor deze methode wel subjectief is. Deze methode wordt nog tegenwoordig vaak toegepast.

Bij *de pijltjesmethode* worden plaatsen met elkaar verbonden, waarin een taalverschijnsel volgens de sprekers vrijwel gelijk wordt gebruikt. De plaatsen waarin geen pijltjes zijn, vormen de grenzen tussen twee gebieden. Het nadeel van deze methode is dat men van de

uitspraken van de dialectgebruikers uitgaat die zich vaak tegenspreken. De onderzoeker moet uiteindelijk zelf bepalen welke uitspraken hij geloofwaardig vindt en daardoor kan deze methode ook als een subjectieve manier van de verdeling beschouwd worden. Van deze methode heeft bijvoorbeeld J. Daan gebruik gemaakt.

De structuurgeografische methode gaat uit van indeling van een bepaald gebied op grond van een analyse van linguïstische kenmerken, meestal gezien van een fonologisch of morfologisch perspectief. Bij deze structurele methode wordt naar grotere samenhangen gekeken. Men analyseert bijvoorbeeld fonemen in verschillende dialecten zodat deze als een verschijnsel onderzocht kunnen worden. Het nadeel is echter dat men de taal niet in zeer kleine delen kan uiteenzetten en daarom is de indeling bij deze methode altijd in enige mate onzeker. Deze methode zien we bijvoorbeeld in het werk van J. Goossens.

Naast deze methoden bestaan er nog andere manieren hoe men dialecten van elkaar kan afbakenen. Bij *de clustering* worden numerieke gegevens gebruikt. Er wordt naar grote hoeveelheden data gekeken en die worden met elkaar vergeleken. De waarden, die bij elkaar in de buurt liggen, worden in groepen ingedeeld. Op deze manier worden verschillen van de dialecten zichtbaar en men kan de afstanden tussen de bepaalde dialecten in kaart brengen.

Omdat de methoden verschillende manieren van de indeling bieden, bestaan er diverse groeperingen van de Nederlandse dialecten. Er worden hier twee mogelijke indelingen voorgesteld.

Een bekende groepering is afkomstig van **Georges de Schutter**, hoogleraar van de Universiteit van Antwerpen en secretaris van de Koninklijke Academie van Nederlandse Taal- en Letterkunde in Gent. Hij verdeelde de Nederlandse dialecten in vijf hoofdgroepen op grond van verwantschap respectievelijk structurele gelijkens²⁵:

- 1/ de noordoostelijke dialecten (waaronder het Gronings)
- 2/ de centraal-westelijke dialecten (bijv. het Zuidhollands)
- 3/ de zuidwestelijke dialecten (het Westvlaams en het Zeeuws)
- 4/ de centraal-zuidelijke dialecten (waaronder Brabants in Nederland en Antwerps in België)
- 5/ de zuidoostelijke dialecten (het Limburgs).

Een andere mogelijke verdeling van de Nederlandse dialecten is naar de gebroeders **Cor** en **Geer Hoppenbrouwers** (dialectologen verbonden aan de Rijksuniversiteit in Groningen):

²⁵ <http://neon.niederlandistik.fu-berlin.de/langvar/dialects/>

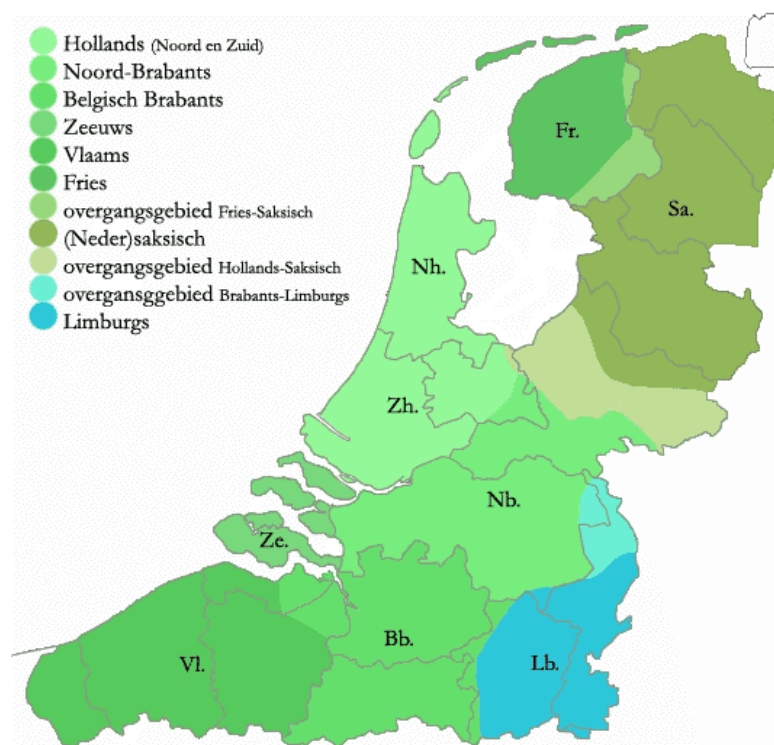
Globale indeling van de dialecten en streektalen. Ze verdeelden de Nederlandse dialecten die in Nederland en België worden gesproken in elf verschillende groepen (zie afbeelding 1): Hollands (Noord en Zuid), Noord-Brabants, Belgisch-Brabants, Zeeuws, Vlaams, Fries, overgangsgebied Fries-Saksisch, (Neder)saksisch, overgangsgebied Hollands-Saksisch, overgangsgebied Brabants-Limburgs en Limburgs.

Bekend is ook hun overzicht van de Nederlandse dialecten en de afstand die ze tot het algemeen Nederlands hebben (zie afbeelding 2). Eind jaren tachtig hebben C. en G. Hoppenbrouwers een overzicht getekend waarop de linguïstische afstand tussen verschillende taalvarianten wordt onderscheiden. De verdeling is gebaseerd op de frequentie waarmee in verschillende dialecten gebruik wordt gemaakt van fonologische features (zogenaamde featurefrequentiemethode).

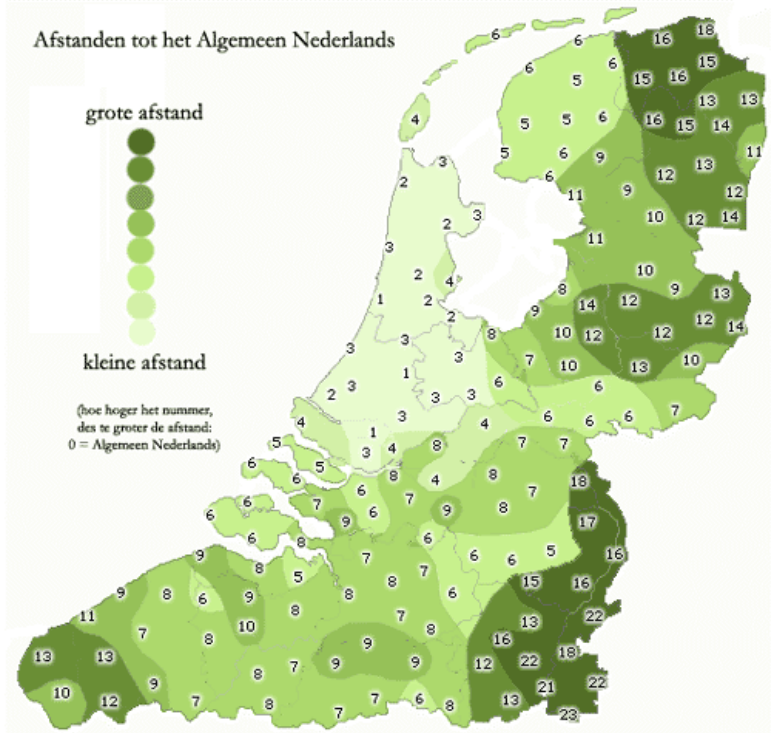
Naast de bovenstaande indelingen bestaan er nog veel andere groeperingen van de Nederlandse dialecten. Vroeger hielden zich met deze problematiek L.A. te Winkel of Jac. van Ginneken bezig, van de moderne dialectologen is het onder andere W. Heeringa.

Afbeelding 1: Indeling van de Nederlandse streektalen naar C. en G. Hoppenbrouwers

<http://taal.phileon.nl/kaart/hoppenbrouwers.php>

Afbeelding 2: Berekende afstand van 156 verschillende dialecten tot het Algemeen Nederlands naar C. en G. Hoppenbrouwers; De donkere gebieden hebben de meest van het Nederlands afwijkende streektaal. <http://taal.phileon.nl/kaart/hoppenbrouwers.php>

5. Het Limburgs

5.0 Inleiding

Dit hoofdstuk bevat zes paragrafen waarin het Limburgs vanuit verschillende perspectieven wordt beschreven. In de eerste paragraaf zullen de grammaticale kenmerken van deze groep dialecten behandeld worden. In de tweede paragraaf worden de Limburgse dialecten in verschillende groepen ingedeeld. De derde paragraaf houdt zich bezig met de nauwkeurige beschrijving van één van de Limburgse dialecten: het Sittards. De vierde paragraaf heeft betrekking op het gebruik van het Limburgs en de attitudes die de dialectgebruikers tegenover dit dialect hebben. De laatste twee paragrafen beschrijven het dialectverlies in deze provincie en het toekomst van het Limburgs.

<http://webcams-nederland.linkplein.net/>

5.1 Over het Limburgs

De namen 'Limburg' en 'Limburgs' komen pas uit het begin van de negentiende eeuw. Koning Willem gaf toen aan de nieuwe provincie de naam Limburg. Zijn vrouw was afkomstig uit de burcht Limbourg bij Verviers in Wallonië. Hij heeft de nieuwe provincie naar deze burcht genoemd. De naam Limburgs is dus op een betrekkelijk willekeurige wijze verbonden aan de provincie Limburg. De naam 'Limburg' sloeg aan. Heel snel voelden mensen zich 'Limburgers' en ze spraken 'Limburgs'. De oude benaming voor dit dialect is echter 'plat'. Dat betekent niet dat men 'platvloers' spreekt, het is een algemene benaming binnen het Nederlandse taalgebied in verband met streektaal c.q. dialect. Men kan zeggen dat men 'plat' (Limburgs) spreekt en deze taalvariant nader specificeren door de naam te noemen van een bepaald dialect, bijvoorbeeld het Sittards.

”De grens van het Limburgs is niet te trekken op taalkundige gronden. Daarom heeft men besloten om 'het Limburgs' samen te laten vallen met de provinciegrenzen.”²⁶

Dat betekent dat alle dialecten die in Limburg worden gesproken, als 'Limburgs' worden beschouwd. Soms gaat het ook over dialecten die oorspronkelijk een andere naam hadden. Men moet dit als een politiek besluit beschouwen, het is geen taalkundige verdeling.

Kenmerken van de Limburgse dialecten

Voor de meeste Limburgse dialecten is typisch dat bepaalde woorden met twee verschillende maar wel vastliggende intonaties uitgesproken kunnen worden. In elk geval heeft het woord een andere betekenis. In het Nederlands komt dit verschijnsel niet voor.

In het Limburgs is er een aantal woorden met stoottoon en sleeptoon. De definitie van deze twee taalkundige begrippen wordt overgenomen van Pierre Bakkes (Pierre Bakkes, Venloos, Roermonds en Sittards, SDU, Den Haag, 2002).

4. stoottoon: dalende intonatie, wat inhoudt dat de toon van de lettergreep daalt van begin naar einde (het Nederlands heeft deze intonatie ook);
5. sleeptoon: die is typisch Limburgs. Ze komt op twee manieren voor: ten eerste vlak voor een lange spreekpauze; de toon zakt, stijgt hoger dan hij begon, en zakt weer een beetje. Die beweging speelt zich af in één lettergreep. De lettergreep wordt hierbij ook nog een beetje gerekt. Het klinkt zeer on-Nederlands. Ten tweede: gewoon in de zin, dus niet voor een pauze: de toon zakt nauwelijks. Ook dit klinkt on-Nederlands maar het valt niet zo op als het eerste.

²⁶ <http://www.limburgsedialecten.nl>

De sleптоon is volgens de taalkundigen de originele тоon van het Limburgs. De stoottoon zou een latere ontwikkeling zijn. Limburgers hebben er geen moeite mee om sleptonen en stoottonen uit te spreken. Men verwerft deze taalverschijnselen automatisch als kind. Het probleem ontstaat pas als men op een latere leeftijd sleптоon en stoottoon moet leren horen en uitspreken. In verband met de sleптоon is er berekend dat één op de zeven lettergrepen sleптоon heeft. Dat betekent dat men om de zeven lettergrepen iets on-Nederlands hoort. Dat is wel opvallend.

Er bestaan verder andere taalkenmerken die voor het Limburgse dialect typerend zijn. Er wordt vaak gezegd dat Limburgers 'met een zachte gee' spreken.

“Men spreekt de g- stemhebbend uit; na die g- realiseert men een -ee. In de meeste gevallen waarin wij die stereotypering met behulp van het woord 'gee' horen, blijkt dat men de -ee typisch uitspreekt. Men bedoelt de g- te typeren, maar men typeert veel meer de -ee door deze als volledige eenklank te laten verlopen.”²⁷

In vergelijking met het Standaardnederlands lijken de Limburgse vocalen het meest af te wijken. De spraakklanken van het Limburgs vallen de niet Limburgssprekende personen meteen op. Het volgende overzicht van zeven algemene verschillen tussen de Limburgse dialecten en het Standaardnederlands is een schema dat van Pierre Bakkes wordt overgenomen (Pierre Bakkes, Venloos, Roermonds en Sittards, SDU, Den Haag, 2002).

1. *de -ee- en de -oo-*

In het Limburgs worden de -ee- en de -oo- uitgesproken als volledige eenklanken. Dat wil zeggen dat de plaats van articulatie tijdens het verloop van de klinker nauwelijks verandert. In westelijk Standaardnederlands verloopt de -ee in de richting van de -ie en de -oo in de richting van de -oe.

2. *de -uu*

De -uu aan het einde van een woord klinkt in het Limburgs anders dan in westelijk Nederlands. In het Limburgs wordt de -uu aan het eind van een woord altijd uitgesproken met een lichte ie- of j-naslag. Het Nederlands woordje 'nu' klinkt door Limburgers intuïtief uitgesproken als 'nuu-ie'.

²⁷ Pierre Bakkes, Venloos, Roermonds en Sittards, Sdu Uitgevers, Den Haag, 2002; p. 29

3. *de -ui*

De -ui aan het wordeinde (‘bui’) of vóór een volgende klinker (‘buien’) heeft in het Limburgs en in intuïtief Limburgs-Nederlands altijd een -j- of ie-achtig einde.

4. *de -oe*

De -oe aan het wordeinde klinkt in het Limburgs en in intuïtief Limburgs-Nederlands met een -w-einde. Overdreven gespeld klinkt ‘koe’ dus als ‘koew’.

5. *de korte -a-*

De korte -a- klinkt in het Limburgs over het algemeen wat donkerder dan de vergelijkbare klank in Standaardnederlands.

6. *de -r-*

Voor ouder Limburgs is een rollende – r typerend. In de dorpen langs de Maas is de rollende -r het langst bewaard gebleven. In de Limburgse steden is de rollende -r niet meer in gebruik. Overal in Venlo, Roermond en Sittard klinkt de keel- of brouw-r. In het Maastrichts ligt die -r het diepste in de keel.

7. *de w-*

De Limburgse w- is niet labiodentaal, zoals de Nederlandse, maar bilabiaal, alhoewel niet extreem. Anders gezegd: Limburgers produceren de w- door boven- en onderlip bijna tegen elkaar aan te zetten. In westelijk Standaardnederlands gebeurt dat door de onderlip tegen de onderkant van de bovenste snijtanden te zetten. De Limburgse bilabiale w- is getemperd. Een minder getemperde vorm komt voor in het intuïtieve Nederlands van Surinamers en Antillianen.

Samenvattend kan er geconcludeerd worden dat het Limburgs in een groot aantal klankaspecten van het Nederlands afwijkt. Daarom is het Limburgse accent heel anders dan het accent dat voor het westelijke Standaardnederlands typerend is. Men kan meteen horen dat het Limburgs een andere taalvariëteit van het Nederlands is.

Het is heel moeilijk om het Limburgse dialect pas later aan te leren. Voor mensen die niet met het Limburgse dialect zijn opgegroeid, is het erg moeilijk om het verschil tussen sleптоon en stoottoon te leren horen en uitspreken. Personen die pas later Limburgs leren spreken, vallen vaak op. Zij kunnen het Limburgse accent moeilijk nadoen. Ook andersom kan men gemakkelijk de Limburger herkennen die Nederlands spreekt. Men ervaart hun manier van spreken als ‘zingen’ en kan ook de hierboven besproken eigenaardigheden horen.

Verschillen tussen het Limburgs en het Standaardnederlands

Er zijn nog andere opvallende verschillen tussen het Nederlands en het Limburgs die betrekking hebben op de fonologie, morfologie en de syntaxis. Het accent wat voor het Limburgs typerend is, hangt met de intonatie samen. In het bijzonder kunnen we kijken naar vraagzinnen. Voor de Nederlandse intonatie is typerend dat zij aan het einde van de vraag stijgt. In het Limburgs stijgt de intonatie in vragen nauwelijks.

Over het algemeen zijn er in de dialecten ook meer en duidelijker klankenverschillen. In het onderzoek van Cor van Bree: Roermond. Een onderzoek naar structuurverlies (gepubliceerd in Taal en tongval, nummer 54, 2002) werden enkele woorden van het Roermonds getoetst die in klank van het Standaardnederlands verschillen. Het is duidelijk dat het Roermonds in veel klanken van de standaardtaal afwijkt: *väöl* – ‘veel’, *zeut* – ‘zoet’, *deef* – ‘dief’, ‘*daak*’ – dak, ‘*bleik*’ – bleek etc.

Limburgs wijkt verder ook in grammaticale regels af. Opvallend is de indeling van de zelfstandige naamwoorden en de vorming van het meervoud en van de verkleinwoorden. In het Nederlands worden het- en de- zelfstandige naamwoorden onderscheiden. In het Limburgs vinden we drie soorten zelfstandige naamwoorden.

Naar Pierre Bakkes (Pierre Bakkes, Venloos, Roermonds en Sittards, SDU, Den Haag, 2002) zijn er in het Limburgs drie verschillende soorten zelfstandige naamwoorden die hun eigen meervoudsregels hebben.

1. onzijdige: deze hebben als lidwoord ‘t’; ze vallen ongeveer samen met de het-woorden uit het Nederlands; ‘t maedje (‘het meisje’), ‘t dink (‘het ding’)
2. mannelijke: deze hebben als lidwoord ‘dae’: dae jóng, dae s(j)tier
3. vrouwelijke: die hebben als lidwoord ‘die’: die taofel, die zón

De vorming van het meervoud is in het Limburgs erg ingewikkeld. Er zijn veel meervoudsregels en er bestaan ook nog uitzonderingen op deze regels.

1. onzijdige woorden krijgen in principe –er: dörp – dörper, daak – daker (dorp – dorpen, dak – daken); Het Nederlands zorgt ervoor dat thans veel jongeren de slot-r weglaten: dörpe, dake.
2. mannelijke woorden krijgen in principe umlaut: s(j)tool – s(j)teul (stoel- stoelen). Ook verandert hun sleптоon in stoottoon: s(j)laag – sjlaeg (slag – slagen). Klinkers die geen umlaut kunnen krijgen (bijv. –ie-, -ee-, -eu-) blijven zonder umlaut. Woorden met dergelijke klinkers veranderen soms van toon; ze krijgen een -e als meervoud en hun eindmedeklinker wordt verzacht, als dat kan: breef – breve (brief – brieven).

3. vrouwelijke woorden krijgen een –e als meervoud: trap – trappe (trap – trappen), paer – paere (peer – peren)

Sommige woorden hebben een onregelmatig meervoud (bein – bein; been – benen).

Het Limburgs heeft in vergelijking met het Nederlands ook een heel ander systeem van verkleinwoordvorming. De vaste uitgang van het verkleinwoord is -ke.

Pierre Bakkes, Venloos, Roermonds en Sittards, SDU, Den Haag, 2002

Standaardnederlands - niet verkleind	Standaardnederlands - verkleinwoord	Limburgs - verkleinwoord
vel	velletje	velke
bril	brilletje	brilke
bek	bekje	bekske
fiets	fietsje	fietske

Sommige verkleinwoorden hebben in het Limburgs verplichtumlaut als erumlaut kan optreden.

Voor Limburgers is het moeilijk om het woord ‘er’ te gebruiken. Het oudere Limburgs kent dit woord namelijk niet. In het Limburgs zijn zinnen zonder ‘er’ niet fout. Daarom zegt men in het Limburgs ‘Waat is toch?’ in plaats van ‘Wat is er toch?’. Teksten die Limburgers in de standaardtaal schrijven zijn om het woordje ‘er’ vaak herkenbaar. Limburgers zijn er zich bewust van dat ze ‘er’ in de standaardtaal moeten gebruiken en soms gebeurt dit te vaak.

Het gebruik van het Limburgs kan voor niet-Limburgers wel eens verwarrend zijn. Sommige dingen hebben in het Limburgs een hele aparte benaming en het kan moeilijk zijn om te begrijpen waar de conversatie over gaat (*sjotelsplak* - ‘vaatdoek’, *riesjartel* - ‘veter’, *sjravele* - ‘onrustig heen en weer bewegen’, *trampele* - ‘wandelen’, *maalplak* - ‘zakdoek’ etc.). Het Limburgs bevat ook woorden die in de standaardtaal geen equivalent hebben. Het gaat vaak om woorden waarmee men zijn gevoelens kan uitdrukken. Op dit gebied geven Limburgssprekenden vaak voorkeur aan het gebruik van het dialect. Soms kan men in het Limburgs maar één woord zeggen en de gesprekspartner weet meteen wat ermee wordt bedoeld.

“Persoonbenamingen als *wuiles*, *luires*, *kans*, *flemmetet* zijn maar met moeite en alleen maar met gebruik van veel woorden te omschrijven. Maar ook een woord *vreigele* of

zich vreigele. Het betekent: met woorden ruzie maken, of: met woorden laten merken dat men geïrriteerd is.’²⁸

Een ander verschil tussen het Limburgs en de standaardtaal ligt in het gebruik van uitdrukkingen en spreekwoorden. De Limburgse spreekwoorden zijn vaak heel anders dan de Nederlandse. In het Valkenburgs wordt bijvoorbeeld gezegd:

‘Noe sjleit God den duvel doad.’ (Nu slaat God de duivel dood.). In het Nederlands zegt men: Nu breekt mijn klomp.

‘Dun van laer en diek van sjmaer.’ (Een dunne deegbodem en een dikke vulling.). Dit spreekwoord heeft in het Standaardnederlands geen equivalent. Er wordt mee bedoeld dat men niet te zuinig moet zijn.

5.2 Limburgse dialecten – groepen

Het Limburgs wordt gesproken in twee provincies – Nederlands en Belgisch Limburg en in enkele grensdorpen aan de Duitse Selfkant. Het Limburgs van Zuidoost Nederland is sterk verwant met de talen van het Rijnland en met het Limburgs van de Belgische provincie Limburg. Al deze taalvariëteiten hebben gemeenschappelijke kenmerken en lijken op elkaar. Dat betekent echter niet dat alle kenmerken in alle Limburgse dialecten aanwezig zijn. Sommige kenmerken komen alleen in bepaalde gebieden voor.

“De dialecten binnen Limburg komen van dezelfde 'voorvaderlijke' tak als het Nederlands en het Duits. Het zijn geen bastaarden van het Nederlands of het Duits.”²⁹

De Limburgse dialecten hebben een zelfstandige ontwikkeling gehad. Ze bevatten wel kenmerken van het Nederlands en van het Duits, maar de ontwikkeling was los van deze twee talen. Sommige kenmerken van de Limburgse dialecten zijn gemeenschappelijk met het Nederlands, sommige met het Duits. Er bestaan in het Limburgs ook kenmerken die oorspronkelijk Limburgs zijn.

De grens van het gebied waarop Limburgs wordt gesproken is niet afgebakend op taalkundige gronden. Daarom wordt er besloten om het dialect binnen deze grens als Limburgs te noemen. Dat betekent dat alle dialecten die in Limburg worden gesproken, als Limburgs worden beschouwd. Soms gaat het ook over dialecten die oorspronkelijk een andere naam hadden. Men moet dit als een politiek besluit beschouwen, het is geen taalkundige verdeling.

²⁸ Pierre Bakkes, Venloos, Roermonds en Sittards, SDU, Den Haag, 2002; p. 39

²⁹ <http://www.limburgsedialecten.nl>

“De precieze leeftijd van het Limburgs is niet vast te stellen. Men merkt een taal pas op als ze in geschreven vorm bestaat. Het oudste ons bekende Limburgs dateert van ongeveer 1170. Het is het werk van Henric van Veldeke.”³⁰

Er zijn waarschijnlijk geen Limburgers die in het dialect hebben leren lezen en schrijven. Limburgers leren deze vaardigheden in de standaardtaal. Het is wel mogelijk om in het Limburgs te leren lezen en schrijven, maar het is niet gewoon. Principieel geldt voor elke niet-standaardtaal dat er in deze taal gelezen en geschreven kan worden. Het is geen eigenschap van het Limburgs dat men in dit dialect nauwelijks leest en schrijft. Limburgers zijn gewend om met elkaar schriftelijk vooral in de standaardtaal te communiceren.

Groepen van Limburgse dialecten

‘Limburgs’ is een begrip dat verschillende taalvarianten (Limburgse dialecten) overkoepelt. Op elk gebied wordt een apart dialect gesproken, maar de dialecten zijn onderling wel goed verstaanbaar. Als Sittardenaren met Venlonaren spreken, kunnen ze elkaar heel goed volgen. De woordenschat van deze twee dialecten is grotendeels hetzelfde. Door niet Limburgssprekenden zouden deze twee dialecten waarschijnlijk als één taal beschouwd worden.

Men onderscheidt binnen alle Limburgse dialecten bepaalde ‘families’, dat wil zeggen groepen van dialecten die gemeenschappelijke kenmerken hebben. Deze specifieke kenmerken van een dialectgroep kunnen op dialectkaarten met behulp van een isoglossen afgebakend worden. Isoglossen zijn lijnen die het verspreidingsgebied van een bepaald verschijnsel (gebruik van een woord of een bepaalde klank) ten opzichte van andere gebieden afgrenzen.

Op deze manier kunnen gebieden van elkaar afgegrensd worden waarin bijvoorbeeld één bepaald woord (‘huis’) met wisselende vocalen wordt uitgesproken (‘huis’/‘huus’/‘hoes’).

Zoals vermeld wordt Limburgs in twee provincies met dezelfde naam ‘Limburg’ gesproken – in het zuiden van Nederland en in het noordoosten van België. De meeste taalgrenzen houden niet bij de Nederlandse grens op, maar gaan verder naar de provincie Belgisch-Limburg.

Er worden in de provincie Limburg zes groepen van dialecten onderscheiden.³¹

³⁰ <http://www.limburgsedialecten.nl>

³¹ idem

1/ De Ripuarische dialecten

Het Ripuarisch omvat de plaatsen Kerkrade, Bocholtz, Simpelveld en Vaals in het zuidoosten van de provincie. De westelijke grenslijn ervan wordt gevormd door de Benrather lijn. Deze lijn wordt ook wel eens de *maken-machen* lijn genoemd, omdat de dialecten ten westen ervan de vorm *make* gebruiken en de dialecten ten oosten *mache*. Deze overgang van *k* naar *ch* is één van de klankwijzigingen die in hun geheel onder de term *Hoogduitse klankverschuiving* bekend staan.

2/ Het Ripuarische overgangsgebied

De dialecten uit dit gebied hebben, zoals de naam al zegt, veel overeenkomsten met de Ripuarische dialecten. Een belangrijk verschil met de Ripuarische dialecten is dat ze de Hoogduitse klankverschuiving niet hebben ondergaan.

3/ Het Oost-Limburgs

De westelijke grenslijn van dit gebied wordt gevormd door de zogenaamde Panninger lijn. Het is een isoglosse binnen het gebied van het Limburgs. Het merendeel van de Limburgse dialecten valt binnen dit gebied, maar niet het Maastrichts en het Venloos. Deze lijn wordt soms ook *s-/sj-* lijn genoemd. Zij volgt ongeveer de loop van de rivier Maas. Dat betekent dat de lijn ongeveer tussen het grensgebied van Nederlands en Belgisch Limburg ligt. Nederlandse *sch-* wordt ten zuidoosten van deze lijn als *sj-* gerealiseerd. Een groot deel van de Oost-Limburgse dialecten wordt gekenmerkt door de zogenaamde mouillering. Daarbij wordt de medeklinkercombinatie *-nd* uitgesproken als *-nj* of *-ndj*. In het Roermonds of Sittards bijvoorbeeld, hoort men dus niet *wandele* maar *wanjele* en *mandj* en *hóndj* in plaats van *mand* en *hond*.

4/ Het Centraal-Limburgs

De smalle strook langs de Maas en rond Weert in het westen van de provincie wordt het Centraal-Limburgs genoemd. Die naam lijkt op het eerste gezicht merkwaardig, maar is zo gekozen omdat dit gebied samen met een groot gedeelte van de Belgische provincie Limburg het centrale deel vormt van het hele Limburgse taalgebied. De Centraal-Limburgse dialecten zijn bijvoorbeeld het Maastrichts of het Tongers. Deze dialecten hebben geen *sj-*klank in woorden die met de medeklinkercombinatie *sp-*, *st-*, *sl-*, *sm-*, *sn-* en *zw-* beginnen: *spele* (spelen), *strikke* (breien), *slaope* (slapen). In woorden waar de standaardtaal *sch-* kent, wordt wel *sj-* gerealiseerd: *sjoeël* (school), *sjoen* (mooi), *sjolk* (schort).

5/ Het Kleverlands

De Kleverlandse dialecten vertonen al veel Brabantse trekjes. In het zuiden wordt het Kleverlands begrensd door de Uerdinger lijn. Deze lijn vormt de scheidslijn tussen de zuidelijke dialecten die de vormen *ich* en *ouch* gebruiken en de noordelijke die in deze gevallen de uitspraak *ik* en *ouk* kennen.

6/ Het mich-kwartier

Het gebied rond Venlo is een overgangsgebied tussen het Kleverlands en het Oost-Limburgs. De dialecten hier gebruiken het noordelijk *ik* en het zuidelijk *mich* ('mij') naast elkaar. Ook de vorm *dich* (je/jou) speelt een rol. Meer noordelijk in de provincie, bijvoorbeeld in een plaats als Mook, kent men voor deze laatste vorm het woord *mien*. Het gebied wordt in de taalkunde daarom het *mich-kwartier* genoemd.

5.3 Het Sittards

In deze paragraaf zal aandacht gegeven worden aan het Sittardse dialect en de bijzonderheden van deze Limburgse taalvariant. De reden dat juist het Sittards wordt uitgekozen en nader beschreven, is het feit dat het onderzoek beschreven in deze scriptie in de stad Sittard heeft plaatsgevonden en dat de meeste respondenten in Sittard zijn geboren en Sittards spreken. Sittard ligt ongeveer dertig kilometer ten zuiden van de stad Roermond en vijfenvijftig kilometer ten zuiden van Venlo. De inwoners van al deze steden verstaan elkaar heel goed, hoewel er wel verschillen tussen hun dialecten zijn. Niet-Limburgstaligen zouden waarschijnlijk vermoeden dat ze allemaal hetzelfde dialect spreken. Het Sittards onderscheidt zich van de omringende dialecten vooral in volgende vijf punten. Het overzicht wordt overgenomen van Pierre Bakkes (Pierre Bakkes, Venloos, Roermonds en Sittards, SDU, Den Haag, 2002).

De belangrijkste Sittardse (Zittesje) kenmerken zijn:

1. Het Sittards heeft soms een -ei waar de omringende dialecten een -ee hebben; het heeft soms een -ou waar de omringende dialecten een -oo hebben. De klanken -ou en -ei zijn allebei diftongen of tweeklanken. De verandering van -ee in -ei en van -oo in -ou komt alleen voor bij stoottonige woorden. Deze -ei en -ou komen in Zuid-Limburg alleen in Sittard en onmiddellijke omgeving voor en dus heeft Willy Dols (een Sittards taalgeleerde) er de naam 'Sittardse diftongering' aan gegeven. De Sittardenaren zijn maar wat trots op hun -ei en -ou.

Het Sittaards woord	Het woord uit de omliggende dialecten	Betekenis in het Standaardnederlands
neit	neet	niet
veil	veel	viel
bloud	blood	bloed
goud	good	goed

2. - sj aan het einde van sommige woorden in plaats van –s

Het Sittaards woord	Het woord uit de omliggende dialecten	Betekenis in het Standaardnederlands
frisj	fris	fris
valsj	vals	vals
flesj	fles	fles

3. De woorden 'oud', 'koud', 'zout'

De woorden 'oud', 'koud', 'zout' zijn in het Sittards 'awd', 'kawd', 'zawt'. In jonger Sittards worden daar al heel vaak de Nederlandse woorden voor gebruikt.

4. - sj op plaatsen waar andere dialecten -rs hebben

In woorden waar in andere dialecten een klankgroep –rs op het einde van het woord komt, heeft het Sittards –sj (*woosj* – 'worstn', *angesj* – 'anders', *kaesj* – 'kers'). Het is geen typisch Sittards verschijnsel, alhoewel Sittardenaren dat wel zo ervaren.

5. Verschil tussen –ei- en –ij-

In het algemeen kennen de Limburgse dialecten woorden met korte –ei- en daarnaast woorden met -ie- (waar het Nederlands lange -ij- heeft). Op school leert men vaak nog de spellingregel: 'Hoor je in het Limburgs een -ie-, dan moet je in het Nederlands een lange -ij- schrijven.'

Bijvoorbeeld het woord 'ijs' wordt in het Limburgs 'ies' uitgesproken, terwijl het woord 'klein' als 'klein' wordt uitgesproken.

5.4 Het gebruik van het Limburgs en de attitudes

De provincie Limburg neemt een bijzondere positie in Nederland in. Het Limburgs wordt in vergelijking met andere dialecten veel meer gesproken en tegelijkertijd ook positiever gewaardeerd. In de provincie Limburg hebben de dialecten hoog aanzien. Limburgers zijn vaak heel enthousiast over hun taal. Een interessant kenmerk van het Limburgs is het feit dat dit dialect door alle klassen wordt gesproken.

De provincie Limburg heeft een aparte cultuur en taal. Dit hangt onder meer met de historische ontwikkeling van deze provincie samen. De provincie Limburg werd in het verleden verdeeld onder andere staten (bijvoorbeeld Spanje, Oostenrijk en andere) en in 1830 sloot Limburg zich grotendeels bij de Belgische revolutie aan. In 1839 werd de provincie in twee delen gescheiden – Nederlands en Belgisch Limburg. Vroeger zag men een sterke invloed van Duitsland, tegenwoordig wordt Limburg meer door de cultuur van België beïnvloed. Door deze ontwikkelingen heeft Limburg een apart karakter met een bijzondere cultuur en een eigenaardig dialect.

In Limburg wordt er dagelijks in het Limburgs gecommuniceerd. Op gemeentehuizen en in communicatie met de burgers wordt vaak het dialect gebruikt. De keuze van de gepaste taalvariëteit – dialect of de standaardtaal – ligt aan de taalgebruikers zelf. In communicatie met de burger is het dialectgebruik gewenst als de burger er voor kiest en als het de kloof tussen de overheid en de burger verkleint. In de katholieke kerk wordt het Limburgs officieel niet gebruikt. Toch wordt het dialect in de hele provincie gebruikt in missen en diensten. Verder is het dialect nauw verbonden met evenementen zoals het Carnaval en andere plaatselijke hoogtijdagen. Er wordt ook in ziekenhuizen, bejaardenhuizen of bibliotheken Limburgs gesproken, als men ziet dat het dialectgebruik door de klant gewenst is.

In Limburg kan men het Limburgs overal horen en lezen. Radiostations, provinciale tijdschriften en bladen gebruiken vaak het dialect. Ook op de regionale televisie L1 worden vele programma's in het Limburgs uitgezonden. De Limburgse taal speelt een grote rol in het culturele leven. Er wordt steeds in het dialect gezongen en er ontstaan zelfs in de popmuziek nieuwe teksten in het Limburgs. Een lange traditie heeft het Limburgse cabaret.

Het Limburgs kan als een dialect beschouwd worden dat unieke vitaliteit en resistentie tegenover de standaardtaal heeft. Zelf de jongste generatie communiceert vaak in het

Limburgs. Er zijn ook verschillende pogingen om er voor te zorgen dat de jongste generatie dialect blijft spreken en dit positief waarderen.

Limburgers voelen zich vaak prettig wanneer ze in hun dialect kunnen spreken en zoeken zelf deze situaties op. Sommigen beschouwen het Limburgs als hun eerste taal. Opmerkelijk zijn ook maatschappelijke situaties waarin Limburgssprekenden elkaar opzoeken, omdat ze de voorkeur aan communicatie in het dialect geven. Dat gebeurt bijvoorbeeld als Limburgers elkaar in de gezelschap van andere Nederlanders tegenkomen. Dit verschijnsel kan met een andere situatie vergeleken worden waarin Nederlandssprekenden elkaar onder anderstaligen aanspreken.

Het gebruik van het Limburgs wordt ook door verschillende organisaties ondersteund. In de uitgeverij TIC worden nieuwe Limburgse boeken uitgegeven en er vinden er verschillende lezingen plaats. Een andere bekende organisatie die het gebruik van het Limburgs ondersteunt, is de vereniging Veldeke. De vereniging Veldeke werd in januari 1923 opgericht. Met behulp van deze organisatie wil men de Limburgse volkscultuur en het Limburgse dialect in levend gebruik houden in de twee provincies Limburg. De meeste leden van Veldeke wonen in Nederlands-Limburg. In januari 2001 telde deze vereniging 3500 leden. Veldeke bestaat uit kringen en houdt zich met alle Limburgse dialecten bezig. Veldeke organiseert evenementen over verschillende thema's die verband met de Limburgse taalcultuur hebben. Vaak zijn er avonden met lezingen, voordrachtsavonden, avonden over literatuur, volkkunst, lees- en schrijfcursussen etc. Het schijnt dat er geen grotere dialectvereniging in Europa bestaat dan Veldeke. Veldeke-Limburg is te vinden op de website www.veldeke.net.

De volgende tabel illustreert het gebruik van verschillende dialecten in Nederland (bron: het PRIMA-onderzoek; Driessen & Withagen, 1998 en het in 1993/1994 uitgevoerde CBS-schoolloopbanenonderzoek; Boves & Vousten; 1996).

Men ziet dat het Limburgs en Drents het meest van alle Nederlandse dialecten worden gesproken. Fries wordt als een minderheidstaal erkend.

* Driessen & Withagen (1998); ** Boves & Vousten (1996)

Plaats	Ouders onderling*	Ouders met kinderen **	Kinderen onderling*
Nederland	26,1	12,2	12,8
Limburg	60,6	35,3	46,6
Drenthe	55,6	19,5	19,4
Groningen	41,9	11,4	12,1
Overijssel	35,7	15,3	7,8
Zeeland	30,9	11,1	14,9
Friesland	57,8	46,0	46,7

De meest recente informatie over het gebruik van de Limburgse dialecten en over de opvattingen en houdingen van Limburgers tegenover hun eigen dialecten vinden we in de uitkomsten van de tussen augustus 2001 en april 2002 gehouden Grote Limburg-Enquête (Belemans, 2002 en 2003). Deze enquête laat zien dat 99 procent van de in Limburg wonende respondenten het dialect van zijn of haar woonplaats zegt te kunnen verstaan, terwijl 83 procent zegt dit dialect ook te kunnen spreken.

Situaties waarin meer dan 80 procent van de respondenten aangeeft meestal dialect te spreken, zijn gesprekken met andere dialectsprekers uit de woonplaats, met de ouders, met vrienden, met de kapper, met de bakker/slager, met de mensen in de eigen straat en met een onbekende die in haar of zijn Limburgs dialect de weg vraagt. Tussen de 60 en 80 procent zegt meestal dialect te spreken met de partner thuis, met de partner als er vreemden bij zijn en met de kinderen en minder dan 60 procent zegt dialect te spreken op het werk of op school, met de huisarts en aan de telefoon met een onbekende.

Zoals de volgende tabel laat zien, hebben Limburgers over het algemeen een heel positieve waardering voor hun taal en cultuur. Uit het onderzoek komt o.a. naar voren dat de meeste Limburgers van mening zijn dat het spreken in dialect een gezelligere sfeer creëert dan communicatie in de standaardtaal, dat Limburgs een mooiere taal is dan het Standaardnederlands en dat het dialect een deel van de persoonlijke identiteit van de Limburgers is.

Opinies over dialect en dialectsprekers (globale scores boven 80%; naar Belemans; 2002).

Stelling	Eens
Aan de bekende Nederlanders uit Limburg mag je best horen waar ze vandaan komen	93,3%
Dialectspreken schept een gezelliger sfeer dan Algemeen Nederlands (AN) spreken	84,2%
De Limburgse dialecten zijn rijker en mooier dan het AN	82,8%
Wie zijn dialect verliest, verliest een stuk van zijn eigenheid	82,4%
Op regionale en lokale radiostations zou meer dialect moeten worden gesproken	82,3%
De Limburgse dialecten zullen altijd blijven bestaan, ook al verkleinen de verschillen	80,7%
Stellingen	Oneens
Dialect is een slordig, 'plat' taaltje	96,15%
Dialect wordt vooral gesproken door wie niet beter kan	90,63%
Dialect is datgene dat ieder spreekt, zodra hij niet voldoende zijn best doet om keurig AN te spreken	84,90%
Met de kinderen thuis dialect spreken, is nadelig voor hun latere AN-kennis	81,19%

De stelling 'Dialect is vooral de omgangstaal van de oudste generatie' is niet in de tabel opgenomen omdat ze de 80-procentgrens niet haalde, maar uitkwam op een score van 60,21 procent. Toch is de respons op deze stelling van belang vanwege het opmerkelijke leeftijdseffect. Een ruime meerderheid van de respondenten onder de dertig jaar is het met de stelling namelijk oneens en een ruime meerderheid van de respondenten boven de zestig jaar is het met de stelling eens. Deze uitkomst laat volgens Belemans (2002) zien dat de Limburgse jeugd het niet eens is met de visie van de oudste generatie dialectsprekers die zichzelf zien als de gebruikers en behoeders van het dialect en vinden dat de jeugd geen dialect meer spreekt.

Wellicht is de kern van de generatiekloof die hier zichtbaar wordt, precies de definiëring van de term 'dialect'. Oudere Limburgers definiëren dialect op een statische en aan hun generatie gebonden manier, stellen vast dat de jeugd een op veel punten daarvan verschillende omgangstaal gebruikt en concluderen daaruit dat de jeugd geen dialect meer spreekt.

Limburgse jongeren zien dialect daartegen als een dynamisch, van generatie op generatie veranderend gegeven en claimen bijgevolg dat hun omgangstaal, hoe verschillend die ook is van hetgeen hun grootouders spreken, het hedendaagse Limburgse dialect is (Belemans, 2002).

Hoe de ontwikkelingen in Limburg in de toekomst ook zullen zijn, de gepresenteerde cijfers en beschouwingen over het gebruik van en de opinies over de Limburgse dialecten laten zien dat het dialect in Limburg (nog) springlevend is. Over de wijze waarop ervoor gezorgd kan worden dat dit ook zo blijft, hebben de respondenten van de Grote Limburg-Enquête zeer uitgesproken opvattingen. Van de veertien in de enquête opgesomde mogelijke actiepunten om het Limburgs levend te houden, zijn er slechts vier die door meer dan 60 procent van de respondenten doeltreffend worden geacht. Zie de volgende tabel.

Actiepunten tot behoud van het Limburgs (globale scores boven 60%; naar Belemans, 2002)

Actiepunt	Eens
De kinderen in het Limburgs opvoeden	82%
Meer Limburgs op de regionale radio en televisie	70%
In het onderwijs structurele aandacht schenken aan het Limburgs	64%
In zoveel mogelijk situaties het Limburgs gebruiken	60%

Precies deze combinatie van actiepunten voor taalbehoud in het privé-domein (het gezin) en het publiekinstitutionele domein (media en onderwijs) wordt in de literatuur over etnolinguïstische vitaliteit beschouwd als een optimale context voor taalbehoud (Fishman, 1991).

Het 'Limburgs gevoel' wordt overigens ook duidelijk geïllustreerd in het Trendrapport Limburg 2002 waarin 63 procent van een representatieve steekproef van 1149 inwoners van Limburg aangeeft zich 'vaak' en 23 procent 'soms' naast Nederlander, ook Limburger te voelen (in 1997 waren de percentages respectievelijk 61 en 24). Verder blijkt dat 42 procent van de respondenten er 'zeer trots' op is inwoner van Limburg te zijn (in 1997 39%), 30 procent is daar 'nogal trots' op (in 1997 24%) en 19 procent 'een beetje trots' (in 1997 21%) (Van Essen, 2002). De Grote Limburg-Enquête tot slot wijst uit dat 91,7 procent van de in Limburg wonende dialectsprekers zich Limburger voelt. Bij de belevingsaspecten die dit Limburg-gevoel bepalen, komen de Limburgse dialecten na de Limburgse mentaliteit (gezelligheid, gastvrijheid, Bourgondisch) op tweede plaats (Belemans, 2002).

5.5 Dialectverlies

Een van de oudste met de dialecten verbonden problemen is hun veronderstelde verdwijnen.

Taalwetenschappers zijn al tientallen jaren bezig met het beschrijven van de dialecten, omdat ze vermoeden dat deze talen steeds minder gesproken zullen worden. Ze willen deze bijzondere talen voor het nageslacht vastleggen.

De vraag is hoe snel de dialecten in de werkelijkheid echt verdwijnen. De situatie is niet overal in Nederland hetzelfde. Limburgs blijkt bijvoorbeeld steeds door een groot aantal mensen gesproken te worden. Er kan ook geconstateerd worden dat het dialectverlies groter is in steden dan in dorpen. Het aantal dialectgebruikers neemt in Nederland wel in het algemeen steeds af. Dat betekent echter niet dat alle dialecten snel zullen verdwijnen. We zien dat de dialecten langzamer verdwijnen dan er in de doemscenario's werd aangenomen. Op sommige plekken wordt nog veel en regelmatig in het dialect gesproken. Zelfs de jongste generatie gebruikt op sommige plaatsen steeds het dialect. We kunnen wel vermoeden dat deze jonge dialectgebruikers hun dialectkennis aan hun nageslacht zullen willen doorgeven. Waarschijnlijk is de jongste generatie niet de laatste die het dialect beheerst.

Zoals vermeld wordt het dialect toch steeds minder vaak aangeleerd en gebruikt. Dit verschijnsel wordt in dialectologie als *functieverlies* aangeduid. Dit begrip wordt nauw verbonden met een andere term: *structuurverlies*. Omdat men in de laatste decennia steeds minder in het dialect spreekt, is het ook moeilijker om de dialectkennis te verwerven. Kinderen leren het dialect vaak niet van hun ouders, maar van hun klasgenoten of grootouders. Dit veroorzaakt dat het dialect in veel gevallen niet als de moedertaal beschouwd kan worden, maar als tweede taal die op basis van de standaardtaal wordt verworven. Vroeger was het daarentegen juist andersom – kinderen hebben eerst het dialect aangeleerd en pas later hebben zij de standaardtaal verworven. De dialectkennis kan daardoor gebrekkig worden. Het dialect verliest steeds meer de oorspronkelijke structuur, neemt kenmerken van de standaardtaal over en lijkt steeds meer op het Standaardnederlands. Dit proces verloopt echter niet in alle gebieden even zo snel. De grammaticale onderdelen van de taal veranderen ook niet in dezelfde mate. Terwijl accent en syntaxis heel stabiel zijn, veranderen fonologische taalkenmerken sneller. Morfologie en woordenschat zijn de minst stabiele onderdelen van de taal. Door deze veranderingen in de functie en de structuur van het dialect worden ook de attitudes, die de taalgebruikers tegenover hun dialect hebben, beïnvloed. Terwijl dialect vroeger voor veel mensen de moedertaal was en als iets vanzelfsprekends werd beschouwd, worden dialecten tegenwoordig vaak negatief beoordeeld (zie de paragraaf 3.5).

De tendens in de ontwikkeling van het dialectgebruik in de tweede helft van de twintigste eeuw en in het begin van de eenentwintigste eeuw illustreren de volgende cijfers. Blijkens onderzoeksgegevens van Weijnen (1967) sprak eind jaren zestig bijna iedereen dialect. In Ottersum sprak 99% van de kinderen op straat dialect en 94% van de ouders sprak dialect met de kinderen. In het midden van de jaren zeventig liggen deze percentages aanzienlijk lager. Dan spreekt nog 36% van de kinderen dialect en 30% van de ouders spreekt dialect met de kinderen. Halverwege jaren tachtig spreekt volgens de ouders 28% van de kinderen dialect met elkaar en volgens jongeren van twaalf tot negentien jaar is dit zelfs rond de 30%. Van de ouders zelf spreekt 48% dialect in aanwezigheid van de kinderen en 61% als de kinderen er niet bij zijn (Giesbers, 1989). De meest recente landelijke gegevens over dialectgebruik in Nederland zijn afkomstig uit onderzoek van Driessen (2006). Ze bestrijken de periode 1995 tot en met 2003. Voor Limburg laten ze zien dat in 1995 van de ouders 63% onderling dialect spreekt; in 2003 is dat 57%. In 1995 spreekt 42% van de kinderen dialect met vriendjes en in 2003 is dat 39%. Die cijfers liggen hoger dan de gemiddelden voor heel Nederland. Waar in 1995 nog 27% van de ouders onderling dialect spreekt is dit percentage in 2003 gedaald tot 18%. In 1995 spreekt 12% van de kinderen dialect met vriendjes en in 2003 is dat 7%.

Het Limburgs geniet de grootste aandacht van alle Nederlandse dialecten. Er kan geconstateerd worden dat de dialecten in Limburg niet alleen vitaler zijn en door alle standen worden gesproken en we kunnen ook vermoeden dat in deze provincie nog langere tijd dialecten gesproken zullen worden. In 1997 werd Limburgs erkend door het Europees Handvest. Vaak wordt het gebruik van het Limburgs met het gebruik van het Fries vergeleken. Fries is erkend als minderheidstaal en wordt door ongeveer 440 000 mensen in Friesland gesproken. Het Fries wordt ook onder het Europees Handvest voor regionale en minderheidstalen ondersteund en wettelijk beschermd. Er is echter wel een aanzienlijk verschil tussen het gebruik van het Fries en het Limburgs.

“(…) het Fries doet in taalvitaliteit ver onder voor het Limburgs: van de Friese ouders spreekt in 2003 onderling 41% de streektaal (tegenover 57% van de Limburgse ouders) en van de kinderen spreekt dan 23% met vriendjes de streektaal (tegenover 39% van de Limburgse kinderen).”³²

³² Roeland van Hout & Ton van de Wijngaard, Lang leve de dialecten, TIC, 2006; p. 65

5.6 Toekomst van het Limburgs

In 2008 is de erkenning van het Limburgs als regionale taal elf jaar oud. Het Limburgs wordt nog steeds dagelijks gebruikt. Ook uit het Onderzoek naar het gebruik van het Limburgs dat in de stad Sittard werd uitgevoerd (zie het hoofdstuk 6), komt naar voren dat het dialect in deze provincie springlevend is en dat het Limburgs hoog aanzien heeft. Dat er steeds minder in het dialect wordt gesproken heeft meerdere redenen. Onder de belangrijkste behoort het feit dat Limburgs steeds meer in aanraking met het Standaardnederlands komt. Een grote rol spelen ook de nieuwe technologieën en de culturele en politieke ontwikkeling van Europa en de hele wereld. Plaatselijke bijzonderheden (zoals dialecten) worden dankzij moderne vervoermiddelen, migratie van de bewolking, immigranten en globalisatie steeds zeldzamer. In verband met talen is er tendens om taalverschillen te bestrijden. Dat betekent dat men meer neiging heeft om één uniforme taal te spreken. Er is steeds meer tendens om contact in de standaardtaal te houden. Een andere reden is dat het dialect over het algemeen minder wordt gewaardeerd dan vroeger. Er zijn echter veel pogingen om te bewijzen dat het dialect gelijkwaardig aan de Nederlandse standaardtaal is en dat het een volwaardige taalvariëteit is (zie de paragraaf 3.2). Limburgers vinden het leuk en gezellig om in hun dialect te communiceren, maar ze zijn er bewust van dat deze taalvariëteit in sommige situaties tekortschiet en dat de standaardtaal bij bepaalde gelegenheden een geschiktere taalvariëteit is. Er wordt vaak vastgesteld dat deze twee taalsystemen eigenlijk niet met elkaar vergeleken hoeven te worden, omdat ze op een andere manier en in verschillende situaties worden gebruikt. Het is in ieder geval belangrijk dat men over een goede kennis van de standaardtaal beschikt. Daarom geven veel dialectsprekende ouders in communicatie met hun kinderen voorkeur aan de standaardtaal, omdat zij dat beter voor de opvoeding en voor de opleiding van de kinderen vinden. Aan de andere kant zijn er in Limburg veel mensen die het Limburgse dialect als hun moedertaal beschouwen en die het liefst in het dialect spreken. Er zijn ook veel hoogopgeleide jongeren die de dialectcommunicatie prefereren. Bij de oudere generaties gaat het misschien meer om een gewoonte, deze taalgebruikers beschouwen vaak dialect als hun moedertaal en ze zijn er gewend aan om in het dialect met elkaar te spreken. Bij de jongste generatie is het een bewuste keuze. Jonge mensen willen zich op deze manier met elkaar en met hun provincie identificeren.

Het is moeilijk te concluderen hoe lang er nog Limburgs gesproken zal worden. Waarschijnlijk zal het steeds minder zijn. De tendens is wel dat het aantal dialectsprekende taalgebruikers elk jaar afneemt. Maar er is zeker nog toekomst voor het Limburgse dialect. Er

zijn veel pogingen om de taal te onderhouden door de activiteiten van verschillende organisaties en er is ook steeds de trots en het enthousiasme van veel Limburgers die de taal zeker willen blijven spreken en onderhouden.

6. Onderzoek

6.0 Inleiding tot het onderzoek

In dit deel van de diplomascriptie zal het Onderzoek naar het gebruik van het Limburgs (verder onderzoek) theoretisch beschreven worden en de resultaten ervan samengevat en geanalyseerd worden.

Het onderzoek bestaat uit twee delen: het eerste deel bevat de enquête die met behulp van 59 Limburgse respondenten werd gehouden en het tweede deel bestaat uit de uiteenzetting van het interview met de psycholoog c.q. psychotherapeut Drs. Jan Van Mulken.

Het doel van het onderzoek is om het dialectgebruik van de provincie Limburg uit psychologisch en sociologisch perspectief te beschrijven en te analyseren. Het gaat in dit geval niet om nauwkeurige cijfers, maar om hoe het Limburgs wordt gebruikt, door wie en waarom. Het dialectgebruik wordt vaak in cijfers beschreven, maar de centrale vragen zijn meer met psychologie en sociologie verbonden dan met statistiek: waarom wordt er eigenlijk in Limburg zoveel in het dialect gesproken? Hoe ervaren Limburgers hun taal? Welke voordelen biedt het dialectgebruik aan hen en voelen zij zich met elkaar verbonden? Spreken hoogopgeleide personen even graag in het dialect als mensen die laag opgeleid zijn? En in welke situaties spreken Limburgers meestal in het dialect en wanneer gebruiken zij liever de standaardtaal? Dat zijn allemaal vragen die met behulp van het onderzoek beantwoord zouden moeten worden. In het eerste deel van het onderzoek moesten 59 respondenten vragenlijsten invullen met vragen omtrent hun dialectgebruik. Door middel van deze enquête die in Sittard in juni 2007 werd gehouden, kan onderzocht worden hoe Limburgers zelf hun taal gebruiken en waarderen en waarom. Men kan verder ook zien of het dialectgebruik met leeftijd, opleiding of geslacht van de spreker verbonden is. Dit deel van het onderzoek biedt het perspectief van het dialectgebruik van de dialectgebruikers zelf. Het tweede deel van het onderzoek is het interview met Drs. Jan Van Mulken waarin het dialectgebruik theoretisch wordt beschreven en geanalyseerd vanuit het perspectief van een psycholoog c.q. psychotherapeut die dagelijks in contact met Limburgers komt en zelf het Limburgs actief gebruikt.

Met behulp van deze twee delen met verschillende perspectieven kan men het dialectgebruik van de provincie Limburg in zijn complexiteit zien en begrijpen, zowel theoretisch als met de ogen van de dialectgebruikers zelf.

Dit deel van de diplomascriptie bevat in totaal acht paragrafen. In de eerste paragraaf wordt uitgelegd welke types en soorten van onderzoek er bestaan en onder welke categorie het onderzoek valt en waarom. De tweede paragraaf houdt zich met de onderzoeksdoelstelling bezig. In de volgende twee paragrafen worden de centrale vraagstelling en de opzet van het onderzoek beschreven. In de vijfde paragraaf wordt de indeling van de respondenten beschreven. In de volgende twee paragrafen wordt de manier uitgelegd hoe de gegevens werden verwerkt en worden de antwoorden op de vragen samengevat en geanalyseerd. In de laatste en achtste paragraaf wordt het interview met Drs. Jan Van Mulken beschreven. De conclusie van het onderzoek is in het hoofdstuk 7 te lezen.

6.1 Typering van het onderzoek

In deze paragraaf worden de manieren besproken hoe een bepaald verschijnsel onderzocht kan worden. Er worden hier drie hoofdtypes van onderzoek nader beschreven. Naast deze drie hoofdtypes onderscheidt men ook twee soorten van onderzoek. Er zal verder uitgelegd worden welk type en soort onderzoek voor welke problematiek gepast is.

Onderzoek is een actief, systematisch en zorgvuldig proces van verzamelen en bestuderen van gegevens betreffend een bepaalde problematiek, waarmee de onderzoeker zijn theorie in praktijk kan bevestigen, bijstellen of zelfs nieuwe samenhangen en verbanden ontdekken en later beschrijven. Onderzoek kan op meerdere manieren uitgevoerd worden en de juiste manier van de uitvoering hangt van meerdere aspecten af: van het thema van het onderzoek, het onderzoeksdoel en van de mogelijkheden waar de onderzoeker over beschikt (financiën, tijd, aantal proefpersonen etc.).

Er worden drie hoofdtypes van onderzoek onderscheiden: beschrijvend (descriptief) onderzoek, exploratief onderzoek en toetsend onderzoek.

Bij *beschrijvend onderzoek* heeft de centrale vraag betrekking op frequentie ('hoeveel' of 'in welke mate') een bepaald verschijnsel voorkomt. Dit type van onderzoek houdt zich met frequentie bezig, niet met een theorie of de verklaring van de werkelijkheid. Voor dit type onderzoek is objectiviteit typerend. Met behulp van beschrijvend onderzoek kan men antwoorden krijgen op frequentieonderzoeksvragen. Een voorbeeld van dit soort vragen is: 'Hoeveel klachten heeft het bedrijf afgelopen jaar gekregen?' of 'In welke mate zijn de klanten tevreden over de service?'

Bij *exploratief onderzoek* gaat het over de ontwikkeling van een theorie of over een specifiekere formulering van een hypothese. Men heeft vooraf een onvolledige theorie en wil

deze met behulp van het onderzoek beter formuleren. Bij exploratief onderzoek gaat men verschillen en verbanden na die op het eerste gezicht niet zo duidelijk zijn. De onderzoeker is erin geïnteresseerd om deze nieuwe verschillen en verbanden met behulp van wetenschappelijke begrippen te formuleren. Een voorbeeld van exploratief onderzoek is onderzoek naar een nieuwe ziekte. De onderzoeker heeft een vage opvatting van de ziekte en het doel van het onderzoek is om zijn theorie of hypothese te preciseren of te herformuleren. Exploratief onderzoek bevat kenmerken zowel van beschrijvend onderzoek als van toetsend onderzoek en ligt tussen deze twee onderzoekstypen in.

Bij *toetsend onderzoek* heeft de onderzoeker al voordat hij met het onderzoek begint een vastgelegde theorie. De term theorie kan begrepen worden als een gehele samenstelling van beweringen omtrent een bepaald verschijnsel. Deze beweringen zijn onderling niet strijdig en vormen samen een complexe theorie. Minstens één van de uitspraken moet toetsbaar zijn. Een hypothese kan als een verwacht antwoord op het onderzoek begrepen worden. Met behulp van het onderzoek kan de onderzoeker zijn hypothese bevestigen en nader beschrijven of herformuleren. Op grond van de theorie wordt eerst een hypothese geformuleerd en met behulp van het onderzoek wordt deze hypothese met de werkelijkheid geconfronteerd. Een uitgangspunt van een toetsend onderzoek is bijvoorbeeld: 'Ik denk dat werknemers die roken gemiddeld vaker naar de arts gaan. Klopt dat?'

Naast deze drie onderzoekstypes onderscheidt men ook twee soorten van onderzoek: *kwalitatief* en *kwantitatief* onderzoek.

Kwalitatief onderzoek is een kleinschalig onderzoek dat diepgaande informatie geeft omtrent meningen, attitudes en behoeften van een doelgroep. Bij kwalitatief onderzoek gaat het erom de problematiek dieper te begrijpen en te analyseren. Door middel van kwalitatief onderzoek kan men bijvoorbeeld beter begrijpen en beschrijven waarom mensen een bepaalde attitude omtrent een gegeven verschijnsel hebben. Dit soort onderzoek biedt inzicht in de manieren hoe mensen over een problematiek nadenken en waarom. Bij deze onderzoeksvorm kunnen de bewuste motivaties van de respondenten nader geanalyseerd worden en de onbewuste motivaties en samenhangen kunnen erdoor achterhaald worden. Het is echter niet mogelijk om te analyseren in welke mate deze attitude of mening onder de populatie verspreid is. Daar is de omvang van kwalitatief onderzoek meestal te klein voor. Bij dit soort onderzoek zijn de kwantitatieve generalisaties vanwege een beperkte omvang niet mogelijk. Men moet er bewust van zijn dat de uitkomsten van kwalitatief onderzoek niet gegeneraliseerd en gekwantificeerd mogen worden. Bij kwalitatief onderzoek worden de letterlijke uitspraken van de respondenten nauwkeurig weergegeven. Vaak is kwalitatief onderzoek een

vooronderzoek voorafgaand aan kwantitatief onderzoek waar het meer om nauwkeurige percentages gaat. Soms heeft kwalitatief onderzoek echter een zelfstandige functie. Kwalitatief onderzoek heeft tegenover kwantitatief onderzoek bepaalde voor- en nadelen. Tot de voordelen die kwalitatief onderzoek biedt, behoort de mogelijkheid om door te vragen als de situatie het vergt. De respondenten kunnen hun meningen nader uitleggen en specificeren. De onderzoeker kan meer aandacht aan sommige respondenten besteden en met hen op een individuele manier omgaan. Hij kan tegelijkertijd ook voorkomen dat de respondent een vraag verkeerd begrijpt of dat zijn/haar antwoord niet van toepassing is. Bij een vaag antwoord kan de onderzoeker nog preciezere vragen stellen. De gesprekken zijn meestal ook langer dan bij kwantitatief onderzoek. Het nadeel van kwalitatief onderzoek is dat de resultaten statistisch niet representatief zijn. Daar dient kwantitatief onderzoek voor.

Soms kan een problematiek alleen op een kwalitatieve manier onderzocht worden. Sommige aspecten als bijvoorbeeld emoties, attitudes of onderbewuste samenhangen moeten op een diepere en individuele manier geanalyseerd worden. Bij kwalitatief onderzoek bevatten de vragenlijsten meestal meer open vragen, terwijl bij kwantitatief onderzoek respondenten over het algemeen uit bepaalde antwoorden kiezen. Voor individuele antwoorden is er meestal geen plaats, omdat kwantitatief onderzoek een brede omvang heeft en het is moeilijk om individuele antwoorden statistisch te verwerken. Bij kwalitatief onderzoek is het belangrijk dat de respondenten goed worden gekozen. Alle meningen, attitudes en ervaringen zouden aan bod moeten komen en de verdeling van de respondenten zou ongeveer evenredig moeten zijn aan de werkelijke verdeling van de populatie (of aan de onderzochte groep van de populatie). Bij kwantitatief onderzoek zou de verdeling van de respondenten *precies* in verhouding moeten zijn aan de werkelijke verdeling van de populatie of de onderzochte groep.

Een voorbeeld van kwalitatief onderzoek is *het interview*. Interview is een gesprek tussen één of meerdere interviewer en één of meerdere respondenten. Het gesprek wordt gevoerd volgens een schema van vragen die van tevoren worden bedacht en voorbereid. De interviewer moet ervoor zorgen dat hij op alle vragen een bevredigend antwoord krijgt en dat hij verder alle opmerkingen noteert die voor het onderzoeksdoel relevant zijn. Hij kan ook extra vragen stellen als een antwoord niet helemaal duidelijk is of als hij het antwoord nader wil bespreken. Soms spreekt men over een 'diepte-interview'. Het interview wordt vaak opgenomen en op schrift uitgewerkt. Door een interview met een deskundige kan de problematiek dieper geanalyseerd worden.

Het type en het soort van het Onderzoek naar het gebruik van het Limburgs

Het Onderzoek naar het gebruik van het Limburgs is een exploratief onderzoek. In totaal werden er 59 personen aangesproken om aan dit onderzoek deel te nemen. Omdat het aantal geïnterviewde mensen niet zo groot is, zal het onderzoek als oriënterend kwantitatief onderzoek beschouwd kunnen worden. De uitslagen van dit onderzoek zijn statistisch niet volledig representatief en daarom is de beschrijving van het dialectgebruik in de provincie Limburg niet geheel objectief. Het onderzoek is gericht op de precieze uitspraken van de respondenten en het doel ervan is om te weten te komen hoe deze mensen hun taalgebruik ervaren en waarderen en welke houding zij ten opzichte van hun taalgebruik hebben.

Het soort van het onderzoek is exploratief. Er is wel een voorafgaande theorie over het dialectgebruik in Limburg en de bedoeling van het onderzoek is om de verbanden te ontdekken die op het eerste gezicht niet zo duidelijk zijn en om de theorie beter te analyseren en te beschrijven.

6.2 Onderzoeksdoelstelling

In deze paragraaf wordt de doelstelling van het onderzoek uitgelegd. Er wordt hier verklaard waarom het onderzoek uitgevoerd werd en op wie / waarvoor de uitkomsten ervan van toepassing zijn. Verder worden hier de praktische en de theoretische relevantie van het onderzoek nader beschreven.

Het Onderzoek naar het gebruik van het Limburgs maakt een praktisch deel uit van de diplomascriptie Nederlandse dialecten en het gebruik van het Limburgs. Deze scriptie werd aan de Karelsuniversiteit te Praag aan de Faculteit der Letterkunde in de afdeling Neerlandistiek geschreven. Het doel van het theoretische deel van de scriptie is om de problematiek van de Nederlandse dialecten en vooral van het Limburgs systematisch te beschrijven en te analyseren en de kennis ervan te verdiepen. Nederlandse dialecten is een verschijnsel dat in de Europese context heel bijzonder is. In vergelijking met de dialectsituatie in Tsjechië bestaat er in Nederland een enorme diversiteit en rijkdom aan dialecten. Voor Tsjechen die zich voor de Nederlandse taalcultuur interesseren, zijn de Nederlandse dialecten en het Limburgs vaak een onbekend verschijnsel. Dat geldt soms ook voor de Nederlanders zelf. Er zijn nog steeds veel vooroordelen over het dialectgebruik (zie paragraaf 3.5) die gedeeltelijk met het feit samenhangen dat men niet over kennis van de dialectproblematiek beschikt en dat men een verkeerde opvatting van het dialectgebruik heeft.

De bedoeling van het theoretische deel van deze diplomascriptie is om de dialectsituatie in Nederland breed, systematisch en nauwkeurig te beschrijven zodat de lezer een compleet inzicht in de dialectsituatie van Nederland en van de provincie Limburg krijgt en zijn kennis ervan verdiept. Het doel van het praktische deel van de diplomascriptie – van het onderzoek – is dit verschijnsel uit het sociologische en psychologische perspectief tracht te verklaren. De lezer krijgt de mogelijkheid om het dialectgebruik beter te begrijpen doordat hij van de dialectopvattingen van de Limburgers zelf kennis neemt. Hij kan nader bestuderen waarom Limburgers denken dat ze in het dialect communiceren, welke functies het dialect voor hen heeft en op welke manier het Limburgs wordt gebruikt. De lezer kan nagaan hoe Limburgers zichzelf beschouwen en welke attitudes ze tegenover hun dialectgebruik hebben. Men kan verder de conclusie trekken of het dialectgebruik een samenhang heeft met de opleiding van de spreker, in welke sociale groepen de dialectgebruikers verdeeld zouden kunnen worden, of er een verschil is tussen het dialectgebruik van mannen en vrouwen en of er nog andere aspecten bestaan waardoor het dialectgebruik beïnvloed wordt. Met behulp van de analyse van het interview met Drs. Jan Van Mulken kan men het gebruik van het Limburgs vanuit een ander perspectief zien – vanuit het perspectief van een psycholoog c.q. psychotherapeut die dagelijks met de Limburgers communiceert en hun mentaliteit goed kent.

De relevantie van het onderzoek is vooral theoretisch. Dat betekent dat het doel ervan niet is om een praktisch probleem op te lossen, maar vooral om de wetenschappelijke kennis van de dialectstudie te verbreden en te verdiepen en om met nieuwe uitkomsten aan de dialectstudie bij te dragen.

6.3 Vraagstelling

In deze paragraaf wordt de centrale vraagstelling van het onderzoek nader beschreven. Er staan in totaal vijf vragen centraal die betrekking hebben op verschillende aspecten van het dialectgebruik – met behulp van de antwoorden op deze vragen zou het gebruik van het Limburgs complex beschreven kunnen worden. In deze paragraaf zal uitgelegd worden waarom juist deze vragen aan de respondenten werden gesteld en wat er van de afzonderlijke antwoorden werd verwacht.

Het doel van het onderzoek is om antwoorden te krijgen op de volgende centrale vragen:

1/ Welke functie heeft het Limburgs voor de dialectsprekers?

2/ Is het gebruik van het Limburgs verbonden met het opleidingsniveau van de spreker?

3/ Op welke manier wordt het Limburgs gebruikt (met wie, wanneer en wanneer nooit)?

4/ Hoe beschouwen Limburgers zichzelf en wat zijn hun attitudes tegenover hun dialect?

5/ Heeft het dialectgebruik iets te maken met het geslacht van de spreker?

Vraag 1 kan als een kernvraag van de dialectproblematiek beschouwd worden: ‘Welke functie heeft het dialect voor Limburgers?’. Dialecten worden vaak theoretisch beschreven, maar de kernvraag is, waarom mensen het dialect eigenlijk gebruiken en welke functies en voordelen het dialectgebruik hen te bieden heeft.

Vraag 2 heeft betrekking op de samenhang tussen het dialectgebruik en de opleiding van de spreker. Één van de meest voorkomende vooroordelen die men tegenover het dialectgebruik heeft, is dat dialect spreken soms als ‘plat’ spreken beschouwd wordt. Men komt vaak de opinie tegen dat dialectspreekende mensen laag opgeleid en ‘boers’ zijn. Maar heeft het gebruik van het Limburgs werkelijk iets te maken met de opleiding van de spreker? Spreken laagopgeleide Limburgers vaker in het dialect dan hoogopgeleide Limburgse inwoners? Zijn er ook mensen die hoog opgeleid zijn en voorkeur aan het dialectgebruik geven?

Vraag 3 heeft betrekking op de manier waarop het dialect wordt gebruikt. Er zijn situaties waarin Limburgers onder elkaar automatisch in het dialect communiceren, maar er bestaan ook situaties waarin bijna iedereen voor de standaardtaal kiest. Hoe zit dat? Wanneer en met wie wordt in het dialect gecommuniceerd? En wanneer nooit?

Vraag 4 betreft de opvatting die Limburgers van zichzelf en van hun dialect hebben. Hoe beschouwen Limburgers zichzelf? Hebben zij het gevoel dat zij als dialectgebruikers bepaalde karaktertrekken hebben? Hoe beschrijven zij een typische Limburgsspreker? En hoe ervaren zij de verschillen tussen het gebruik van het dialect en de standaardtaal? Welke taalvariëteit vinden zij mooier klinken en welke beschaafder? Welke taalvariëteit spreken ze liever? En spreken zij met hun kinderen in het dialect? Wat vinden zij dus van het dialectgebruik?

Vraag 5 hangt samen met de verschillen in het dialectgebruik tussen mannen en vrouwen. Bestaan er verschillen in? Hoe spreken mannen en hoe spreken vrouwen?

6.4 Opzet van het onderzoek en de vragenlijsten

Het onderzoek werd uitgevoerd met behulp van vragenlijsten. De vragenlijst is in hoofdstuk 10 Bijlage te vinden. In deze paragraaf wordt de manier waarop het onderzoek werd uitgevoerd nader beschreven en worden de gestelde vragen geanalyseerd. Er wordt uitgelegd

waarom juist deze vragen werden gesteld en wat er van de mogelijke antwoorden werd verwacht.

Sommige vragen van de vragenlijst kunnen op een objectievere manier beantwoord worden dan andere. Bij vragen die betrekking op het gedrag van de respondent hebben, moet altijd rekening worden gehouden met subjectieve of sociaalwenselijke antwoorden. Het is namelijk vrij moeilijk om eigen gedrag te beschrijven en te beoordelen. Daardoor kunnen de antwoorden weleens beïnvloed zijn. Dialectgebruik is een verschijnsel dat op grond van de antwoorden van respondenten moeilijk te meten is. Er zou weliswaar theoretisch gemeten kunnen worden hoeveel uren per dag een respondent in het dialect spreekt, maar als we van de antwoorden van de dialectgebruikers zelf uitgaan, moeten we in acht nemen dat de antwoorden niet altijd een empirisch beeld vertonen. Met deze zogenaamde onderzoeksruis moet rekening worden gehouden bij de conclusietrekking. Een deel van de ruis kan worden geëlimineerd door het expertise-interview met Drs. Jan Van Mulken. De persoonsgegevens die worden gevraagd, zoals of de respondent Limburgs spreekt, zijn uiteraard niet onderhevig aan deze ruis. Echter, andere vragen kunnen wel sterker gekleurd uitvallen. Bijvoorbeeld vragen die naar het karakter van de typische dialectspreker verwijzen en vragen die verschillen willen aanduiden tussen Limburgers en Nederlanders. Deze vragen kunnen op een manier beantwoord worden die de respondent sociaal wenselijk vindt. De antwoorden die worden gegeven hoeven niet per se de mening van de respondent te reflecteren, maar kunnen ook de algemeen aanvaarde mening van zijn omgeving weerspiegelen. Wat er verder kan optreden is het *gerapporteerde gebruik*. Dit gebruik heeft bijvoorbeeld betrekking op de manier hoe Limburgs wordt gesproken. De respondent kan worden beïnvloed door de manier waarop hij/zij de taal ervaart. Het Limburgs kan bijvoorbeeld worden gezien als een taal die bij gezelligheid hoort. Het gerapporteerde gebruik van de respondent kan dan hoger uitvallen dan in de werkelijkheid. Een ander aspect waar rekening mee moet worden gehouden is de *statusdimensie*. Deze dimensie heeft te maken met de status waar de persoon zich mee identificeert. De respondent kan zich bij vragen, die met de sociale status samenhangen, positiever of negatiever uitlaten afhankelijk van zijn houding tot de groep waar het onderzoek betrekking op heeft. Een ander aspect is de *solidariteitsdimensie*. Vragen die met de solidariteit samenhangen kunnen loyaliteitsgevoelens bij de respondent oproepen. Bijvoorbeeld de vraag met wie de respondent liever op vakantie zou willen gaan – met een Limburger of met een niet Limburger. Ook bij deze vraag kan de respondent op een manier antwoorden die door de loyaliteit, die hij voor zijn sociale groep voelt, wordt beïnvloed.

Het onderzoek heeft twee delen: in het eerste deel worden de resultaten beschreven die de respondenten hebben ingevuld in verband met hun dialectgebruik. Het tweede deel is de analyse van het interview met Drs. Jan Van Mulken over het taalgebruik van Limburgers. De opzet van het interview wordt in paragraaf 6.8 beschreven en de antwoorden worden nader bestudeerd. In deze paragraaf wordt er uitgelegd hoe de vraagstelling van de voorafstaande paragraaf in de vragen van de enquête werd verwerkt.

Alle respondenten van deze enquête hebben van tevoren vermeld of ze over kennis van het Limburgs beschikken. Mensen die geen Limburgs spreken, mochten niet aan het onderzoek deelnemen. Van alle aangesproken personen vielen er echter maar twee om deze reden af. Op grond van geslacht, leeftijd en opleiding werden de respondenten in acht verschillende groepen ingedeeld. Deze indeling zorgt ervoor dat de respondenten proportioneel in gepaste verhouding blijven. Meer informatie over de keuze en de verdeling van de respondenten valt in paragraaf 6.5 Steekproef /respondenten te lezen.

In het eerste deel van de vragenlijst hebben de respondenten hun persoonlijke gegevens ingevuld (naam, leeftijd, geslacht, geboorteplaats, huidige woonplaats, gevolgd onderwijs, huidig beroep, of zij ooit elders hebben gewoond dan in Limburg (en waar) en of zij het gevoel hebben dat zij (nog enigermate) Limburgs spreken. Het tweede deel van de vragenlijst bevat in totaal dertien vragen. De vragen hebben betrekking op het dialectgebruik van de respondenten, hun attitudes tegenover het dialect en de standaardtaal en hun meningen over het Limburgs. De bedoeling is dat men door middel van de antwoorden een compleet beeld krijgt van de respondent zelf en van zijn/haar gewoontes en opvattingen omtrent zijn/haar dialectgebruik. Met behulp van alle ingevulde vragenlijsten kunnen we inzicht krijgen in het taalgebruik van de respondenten.

De eerste centrale vraag *‘Heeft het dialectgebruik iets te maken met de opleiding van de spreker?’* is een moeilijke, complexe vraag. Met behulp van de kolom *‘gevolgd onderwijs’* van het eerste deel van de vragenlijst ziet men welke opleiding de respondent heeft gevolgd en op grond daarvan kan er naar verbanden gezocht worden hoe mensen met verschillende opleidingen het Limburgs gebruiken en of er een verband bestaat tussen het dialectgebruik en de opleiding van de spreker.

De tweede centrale vraag *‘Welke functie heeft het Limburgs voor de dialectsprekers?’* wordt in de vragenlijst door twee vragen vertegenwoordigd. In vraag 3 wordt gevraagd waarom de respondent Limburgs spreekt. Deze vraag kan op verschillende manieren beantwoord worden, het is een open vraag. Uit het antwoord op deze vraag kunnen we afleiden welke functie het dialectgebruik voor de respondent heeft. In vraag 4 wordt gevraagd of het dialectgebruik

specifieke voordelen voor de respondent heeft. In dit geval gaat het ook over een open vraag. Met deze vraag kan er onderzocht worden welke voordelen het dialectgebruik tegenover de standaardtaal biedt.

De derde centrale vraag *‘Op welke manier wordt het Limburgs gebruikt (met wie, wanneer en wanneer nooit)?’* heeft betrekking op de patronen die in het dialectgebruik aanwezig zijn. Dialectgebruikers beheersen meestal ook de standaardtaal en het wisselen tussen deze twee taalvariëteiten gebeurt volgens bepaalde regels. Met behulp van vraag 7 - waarin de respondent verschillende uitspraken kan aankruisen - kan er onderzocht worden hoe het Limburgs in de praktijk wordt gebruikt.

De volgende uitspraken werden aangeboden:

- * *Ik spreek overal in Limburg Limburgs*
- * *Ik spreek ook Limburgs bij officiële instanties als dat kan (gemeentehuis / bank)*
- * *Ik spreek alleen Limburgs als ik word aangesproken in het Limburgs*
- * *Ik spreek alleen binnen de eigen familie- en vriendenkring Limburgs*
- * *Ik spreek alleen thuis Limburgs*
- * *Ik spreek nooit Limburgs*

De vierde centrale vraag *‘Hoe beschouwen Limburgers zichzelf en wat zijn hun attitudes tegenover het dialect?’* heeft te maken met de opvatting die de Limburgers over zichzelf hebben. Naar de antwoorden op deze vraag wordt met behulp van één vraag van de vragenlijst gezocht. In vraag 9 van de vragenlijst wordt er naar de karakteristieke eigenschappen van een typische Limburgse spreker gevraagd. De respondent kan meerdere antwoorden aankruisen of zelf eigenschappen invullen. Met behulp van deze vraag wordt bekeken of Limburgers zichzelf beschouwen als een gemeenschap van mensen die bepaalde karakteristieke kenmerken hebben en hoe de dialectgebruikers een typische Limburger beschrijven. Vooral bij deze vraag is er de kans op sociaalwenselijke antwoorden. Hoewel ze nog andere eigenschappen kunnen invullen, worden ze enigszins ertoe genoopt om uit de gegeven antwoorden te kiezen.

De respondent kan de volgende eigenschappen aankruisen of zelf nog andere eigenschappen invullen:

<i>Bourgondisch</i>	<i>Strevend</i>	<i>Gezellig</i>
<i>Aardig</i>	<i>Dom</i>	<i>Vervelend</i>
<i>Slordig</i>	<i>Intelligent</i>	<i>Hoog opgeleid</i>
<i>Katholiek</i>	<i>Levensgenieter</i>	<i>Laag opgeleid</i>
<i>Ambitieuus</i>	<i>Rustig</i>	<i>Gemiddeld opgeleid</i>
<i>Emotioneel</i>	<i>Agressief</i>	<i>Bereisd</i>
<i>Crimineel</i>	<i>Passief</i>	<i>Provinciaal</i>
<i>Lui</i>	<i>Veel eisend</i>
<i>IJverig</i>	<i>Goedgelovig</i>

Verder wordt er naar gezocht welke attitudes Limburgers tegenover hun dialect hebben. Dit wordt in de vragenlijst met acht vragen vertegenwoordigd. In vraag 2 wordt gevraagd of de respondent met zijn/haar eigen kinderen Limburgs spreekt. Door middel van deze vraag kan men zien of de ouders belang hechten aan het leren van het dialect aan hun kinderen en welke waarde zij het dialect toeschrijven. In vraag 5 wordt de respondent gevraagd of hij liever Standaardnederlands of Limburgs spreekt. Vraag 6 heeft betrekking op de gevoelsmatige relatie die de taalgebruikers met hun dialect hebben. In deze vraag wordt er gevraagd of de respondent het fijn vindt om in het dialect aangesproken te worden. Uit het antwoord op deze vraag kan geconcludeerd worden of de respondent zelf graag het dialect gebruikt of dat hij/zij een voorkeur voor het standaardtaalgebruik heeft. Vraag 8 heeft betrekking op het samenhangsgevoel tussen de Limburgers. Er wordt gevraagd met wie de respondent liever met vakantie zou gaan – met een Limburger, met een Nederlander of maakt het niets uit? Door middel van deze vraag kan men erachter komen of onze proefpersonen het gezelliger vinden om in het gezelschap van andere Limburgers te zijn of dat het voor hen geen verschil heeft. Twee volgende vragen hebben betrekking op de beschaafdheid en schoonheid van het dialect. Vraag 11 hangt met de beschaafdheid van het Limburgs en van de standaardtaal samen. Er wordt gevraagd welke van deze twee taalvariëteiten de respondent als beschaafder ervaart. Zo kan er onderzocht worden welke opvatting de respondent omtrent de beschaafdheid van het Limburgs heeft. Sommige taalgebruikers vinden het dialectgebruik wel gezellig, maar misschien niet beschaafd. Vraag 12 heeft betrekking op de esthetische waardering van de taal. Er wordt gevraagd wat de respondent mooier vindt klinken: het dialect of de standaardtaal. In vraag 13 worden de respondenten gevraagd of zij een mening

over het gebruik van het Limburgs hebben. Deze vraag is een open vraag. Uit het antwoord kan geconcludeerd worden welke kenmerken van het dialectgebruik de respondent belangrijk vindt en of hij/zij een specifieke mening over het gebruik van het Limburgs heeft. Vraag 15 hangt met het onderwijs en het leren van het dialect op school samen. Er wordt gevraagd of de respondent denkt dat de kinderen op school Limburgs zouden moeten leren. Net als in vraag 2 wordt met behulp van deze vraag onderzocht of de respondent het belangrijk vindt dat de jongste generatie het dialect blijft spreken en dat de kennis ervan niet verloren gaat.

De vijfde centrale vraag: *'Heeft het dialectgebruik iets te maken met het geslacht van de spreker?'* is een vraag die in de vragenlijst niet met een concrete vraag wordt vertegenwoordigd. Met behulp van de antwoorden op alle gestelde vragen zal er onderzocht worden of mannen en vrouwen het dialect anders gebruiken of waarderen.

Naast deze vragen bevat de vragenlijst nog drie andere vragen (vraag nummer 1, 10 en 14). Vraag 1 heeft betrekking op de manier hoe de respondent de taal heeft aangeleerd. Er wordt gevraagd of zijn/haar ouders met hem/haar thuis in het dialect hebben gecommuniceerd. Met behulp van vraag 10: *'Noemt u eens enkele verschillen tussen Limburgs en Nederlands.'* kan er onderzocht worden of de respondent over theoretische kennis van het dialect en de standaardtaal beschikt en welke verschillen hij/zij opvallend en belangrijk vindt. In vraag 14 wordt gefocust op de toekomst van het Limburgs: *'Heeft u een mening over het gebruik van het Limburgs? Zo ja, welke?'*. Met behulp van de antwoorden op deze vraag kan men te weten komen hoe de respondenten de toekomst van hun dialect zien en of zij er zich misschien zorgen over maken dat het dialect in de toekomst zal verdwijnen.

6.5 Steekproef / respondenten

In deze paragraaf zal beschreven worden wat men onder het begrip 'steekproef' verstaat en op welke manier de respondenten werden gekozen en ingedeeld.

Onder de term 'steekproef' verstaat men een selectie van de populatie waarvan meningen en attitudes worden onderzocht. Deze kleinere groep van respondenten dient als een afspiegeling van de hele populatie (of een bepaalde groep van de bevolking) wat het onderzochte verschijnsel betreft.

Alleen in zeer weinig gevallen kan namelijk een hele groep onderzocht worden. Meestal wordt alleen een steekproef onderzocht en er wordt aangenomen dat deze respondentengroep een representatief deel van de populatie uitmaakt en dat de uitkomsten van deze steekproef ongeveer voor (de hele) populatie staan. Dit geldt voor kwantitatief onderzoek. Niet bij elk

onderzoek wordt met de term 'populatie' de hele populatie van bijvoorbeeld een land of een gebied bedoeld. Soms gaat het over een deel van de populatie, bijvoorbeeld over mannen 65+. In dit geval zouden we als werkbare populatie deze groep kunnen nemen. Dan zijn de resultaten hooguit representatief voor de groep van mannen 65+. In ons geval gaat het werkelijk over een steekproef die de hele populatie van Limburg representeert. Het gaat echter over een oriënterend kwantitatief onderzoek, dus de bedoeling ervan is niet zo zeer te onderzoeken, in hoeverre een verschijnsel (bijvoorbeeld een attitude of een mening) onder de populatie verspreid is, maar meer het hoe en waarom. Het is echter moeilijk om zo'n steekproef te vinden die perfect bij de populatieomschrijving aansluit. Bij dit oriënterend kwantitatief onderzoek werd een groep van 59 respondenten gekozen die de populatie van Limburg ruwweg representeert.

De respondenten worden in acht verschillende groepen ingedeeld. Voor de indeling van de verschillende groepen van de respondenten zijn de volgende aspecten van de vragenlijst belangrijk waar naar *leeftijd*, *geslacht* en *gevolgd onderwijs* is geïnformeerd.

De dialectgebruikers die aan het onderzoek hebben deelgenomen, werden in acht groepen ingedeeld. De eerste indeling betreft het geslacht van de respondent: man of vrouw. Naar leeftijd worden de respondenten in twee groepen ingedeeld: de jongere respondenten en de oudere respondenten. De jongere dialectsprekers zijn respondenten die jonger zijn dan 47 jaar, de oudere respondenten zijn ouder dan 47 jaar. Met behulp van de vraag naar de opleiding werden de respondenten in twee groepen ingedeeld. Mensen die een type van lager onderwijs hebben gevolgd (meestal LBO, MBO, MAVO e.a.) en mensen die een bepaald type hoger onderwijs hebben gevolgd (meestal HBO of universiteit).

Bij het onderzoek werd besloten om de populatie naar de genoemde aspecten in acht groepen in te delen. Elk van deze variabelen heeft een tweeledig karakter. Er werd verder voor gekozen om elke groep gelijkwaardig te behandelen, gezien het onderzoek alleen maar richting moet geven over het gebruik van het Limburgs en niet een volledig naar waarheidsgetrouw beeld moet vertonen. Voor een verder onderzoek moet ook nog blijken in welke variabelen de populatie kan worden onderscheiden. Dit is in dit stadium echter nog niet bekend. In een later stadium, met uitgebreide kwantitatieve beschrijvingen, zal er wel van de precieze verdeling van de Limburgse maatschappij in verschillende sociale groepen moeten worden uitgegaan.

Verdeling van de respondenten in acht groepen:

Met behulp van deze drie vragen krijgen we volgende acht groepen van dialectsprekers:

- 1ste groep: geslacht: man; leeftijd: tot 47 jaar oud; gevolgd onderwijs: hoger
 2de groep: geslacht: man; leeftijd: tot 47 jaar oud; gevolgd onderwijs: lager
 3de groep: geslacht: man; leeftijd: 48+; gevolgd onderwijs: hoger
 4de groep: geslacht: man; leeftijd: 48+; gevolgd onderwijs: lager
 5de groep: geslacht: vrouw; leeftijd: tot 47 jaar oud; gevolgd onderwijs: hoger
 6de groep: geslacht: vrouw; leeftijd: tot 47 jaar oud; gevolgd onderwijs: lager
 7de groep: geslacht: vrouw; leeftijd: 48+; gevolgd onderwijs: hoger
 8ste groep: geslacht: vrouw; leeftijd: 48+; gevolgd onderwijs: lager

Verdeling van de respondenten:

	jong	jong	oud	oud
	hoog opgeleid	laag opgeleid	hoog opgeleid	laag opgeleid
man	8	7	7	7
vrouw	9	8	6	7

De beschrijving van de werkelijke verdeling van de populatie in de provincie Limburg:³³

De populatie in de provincie Limburg telde in januari 2006 1.131.938 inwoners. Ongeveer 54,2 % van de inwoners van Limburg waren in het jaar 2006 jonger dan 45 jaar. Het grootste deel van de populatie maken mensen uit die tussen 25-45 jaar oud zijn (ca 26,7% van de inwoners) en tussen 45-65 jaar (ca 29,4 % van de inwoners). Een andere grote groep vormen nog mensen die tussen 65-80 jaar oud zijn (namelijk ca 12,6 % van de inwoners). Inwoners jonger dan 25 jaar vormen ca 27,4 % van de populatie, mensen die ouder zijn dan 80 jaar ca 3,6 % van de inwoners.

6.6 Verwerking van de gegevens

Hier wordt kort beschreven op welke manier de onderzoeksgegevens van de vragenlijsten werden verwerkt en hoe de conclusies ervan werden getrokken.

De gegevens werden in het computerprogramma Excel verwerkt. De vragenlijsten bevatten persoonlijke gegevens van de respondenten en hun antwoorden op alle zestien gestelde vragen. De persoonlijke gegevens worden op één Excelblad verwerkt zodat men een volledig overzicht van de proefpersonen en hun profielen krijgt. Op de volgende Excelbladen worden de antwoorden op elke vraag afzonderlijk verwerkt. Men kan dus op elke gestelde vraag alle

³³ <http://www.limburg.nl>

antwoorden tegelijkertijd zien en interessante verbanden tussen de respondenten en hun antwoorden zoeken en de mogelijke antwoorden op de vraagstelling vinden. De Excelbladen met de verwerkte gegevens zijn in hoofdstuk 10 Bijlage te vinden.

6.7 Antwoorden op de vraagstelling

1/ Welke functie(s) heeft het Limburgs voor de dialectsprekers?

Deze vraag wordt in de vragenlijst door twee vragen vertegenwoordigd. In vraag 3 wordt gevraagd waarom de respondent Limburgs spreekt en in vraag 4 wordt naar de specifieke voordelen van het gebruik van het Limburgs gezocht.

Limburgers hebben verschillende redenen om het dialect te gebruiken. Men komt in de vragenlijsten diverse antwoorden tegen (geordend naar de frequentie van de antwoorden): Limburgers beschouwen hun dialect als hun moedertaal (21 antwoorden van 59 respondenten), zij voelen zich op hun gemak als zij dialect spreken of het is voor hen een gewoonte (17), ze spreken in het dialect omdat de anderen ook deze taalvariëteit gebruiken (15), ze communiceren in het dialect omdat ze in Limburg wonen (6), Limburgs is hun cultuurtaal of heeft voor hen een sentimentele waarde (6), ze voelen zich meer vertrouwd met deze taalvariëteit (5), zij zouden het jammer vinden als Limburgs zou verdwijnen (4). De andere antwoorden waren: beleefdheid naar ouderen (1), leuke taal (1) en werk (1).

Sommige respondenten hebben meerdere antwoorden gegeven. De meest voorkomende combinaties van de antwoorden waren: andere mensen spreken Limburgs en ik woon in Limburg (4) en gemak/gewoonte en meer vertrouwd met de taal (3).

Als men naar de groepen van de proefpersonen kijkt, ziet men dat de helft van de antwoorden van de respondentengroep die in het onderzoek als 'jonge hoogopgeleide mannen' wordt aangeduid, overeenkomt: 4 respondenten hebben vermeld dat ze in het dialect spreken omdat de anderen het dialect gebruiken en de andere 4 antwoorden waren dat de respondenten zich met het dialect meer vertrouwd voelen, voor 3 respondenten is de reden vooral het gemak en de gewoonte van het dialectgebruik. Voor 4 vrouwen boven 47 die laag opgeleid zijn, is de reden vooral het gemak/de gewoonte van het dialectgebruik. Bij de andere groepen van respondenten zijn de antwoorden verspreid, zodat er geen verbanden tussen de groep van de respondenten en hun antwoorden zichtbaar zijn.

Vraag 4 heeft betrekking op de mogelijke voordelen die de dialectcommunicatie aan de Limburgers biedt. De meeste respondenten hebben één van deze twee antwoorden gegeven: communicatievoordelen (18 respondenten) en geen voordelen (15 respondenten). Andere

respondenten zien het voordeel van de dialectcommunicatie in het positieve gevoel (14), in het feit dat de gesprekspartner de afkomst van de anderen kan zien (6), aansluiting bij het Duits (5) en bij ouderen (2) en het feit dat niet iedereen deze taalvariëteit kan verstaan (1). Er bestaan wel verschillen tussen de diverse groepen van de respondenten. De enige respondentengroep waar we vier dezelfde meningen tegenkomen is weer bij de 'jonge hoogopgeleide mannen': de helft van deze groep respondenten is van mening dat het dialectgebruik bepaalde communicatievoordelen biedt. Opvallend is ook dat de tweede meest voorkomende bewering, namelijk dat het dialectgebruik juist geen voordelen biedt, bij geen respondent van de respondentengroep 'oudere laagopgeleide mannen' en 'oudere hoogopgeleide vrouwen' voorkomt, terwijl deze opvatting overigens over alle respondentengroepen verspreid is.

2/ Is het gebruik van het Limburgs verbonden met het opleidingsniveau van de spreker?

Het is heel moeilijk om deze vraag te beantwoorden. Een algemeen vaak voorkomend vooroordeel tegenover het dialectgebruik is dat een dialectspreker gemiddeld lager opgeleid is dan een standaardtaalspreker en dat hij/zij 'plat' spreekt. Deze opvatting is echter simplistisch en kan in ieder geval niet van toepassing zijn op de provincie Limburg, waar heel veel mensen het dialect spreken ongeacht hun gevolgde opleiding. Het Limburgs neemt een uitzonderlijke positie in tussen de andere Nederlandse dialecten. Er bestaat echter wel een verband tussen het dialectgebruik en de opleiding van de sprekers. Een grote rol speelt ook de leeftijd van de respondent mee. Zoals hier onder nader wordt beschreven.

In vraag 5 wordt gevraagd of de proefpersoon liever in het dialect of in de standaardtaal communiceert. Alleen 6 van 59 aangesprokenen personen hebben aangegeven dat zij liever in de standaardtaal met elkaar spreken. 22 respondenten hebben aangekruist dat zij liever in het dialect communiceren en de meeste respondenten (30) spreken alle twee taalvariëteiten evenzeer graag. Één vrouwelijke proefpersoon heeft niet aangegeven welke taalvariëteit zij liever gebruikt. Van de 6 respondenten die liever in de standaardtaal communiceren zijn 4 respondenten hoogopgeleide Limburgers. Van laagopgeleide proefpersonen (29) hebben 14 respondenten aangeduid dat zij voorkeur voor het dialectgebruik hebben, bij hoogopgeleide personen (30) daarentegen alleen 8 personen. Daarom kan er geconcludeerd worden dat van personen die aan deze enquête hebben deelgenomen, laagopgeleide personen liever in het dialect spreken dan de hoogopgeleide personen. Omdat er alleen 4 hoogopgeleide personen voorkeur voor het standaardtaalgebruik hebben, ligt het verschil vooral erin dat de hoogopgeleide personen alle twee taalvariëteiten even graag spreken. Dit antwoord hebben 30

respondenten aangekruist, daarvan 17 hoogopgeleide proefpersonen. Daarom kan de conclusie worden getrokken dat de meeste proefpersonen graag in het dialect communiceren en dat het dialectgebruik wel met de opleiding van de spreker verbonden is.

In vraag 6 van de vragenlijst wordt er gevraagd of men het leuk vindt om in het Limburgs aangesproken te worden. De proefpersonen kunnen één van volgende drie antwoorden aankruisen: 'ja', 'nee' en 'maakt niets uit'. Van de 59 respondenten was er niemand die het antwoord 'nee' aankruiste. Dat betekent dat alle aangesproken personen graag in het dialect spreken, afgezien van hun gevolgde opleiding. De Limburgers gebruiken het dialect omdat zij deze taalvorm als hun natuurlijke communicatietaal beschouwen. Zij zien het Limburgs als hun moedertaal, taal waarin iedereen communiceert en waaraan zij gewend zijn. Er zou misschien verwacht kunnen worden dat juist jonge hoogopgeleide personen meer contact met de standaardtaal hebben en dat deze sociale groep zich meer vertrouwd zal voelen met de standaardtaal. Van de geïnterviewde personen hebben in totaal vijf personen aangeduid dat zij zich meer vertrouwd met het dialect voelen. Alle deze personen waren jong en hoog opgeleid. In verband met deze vraag is ook de reikwijdte van het dialectgebruik van de proefpersonen interessant. In vraag 7 moesten de respondenten aankruisen bij welke gelegenheden ze in het dialect spreken. Zij konden verschillende antwoorden aankruisen: 'ik spreek overal Limburgs', 'ik spreek ook Limburgs bij officiële instanties', 'ik spreek alleen Limburgs als ik word aangesproken in het Limburgs', 'ik spreek alleen binnen de eigen familie- en vriendenkring Limburgs' en 'ik spreek alleen thuis Limburgs'. Bij deze vraag ontstond het probleem dat veel respondenten meerdere antwoorden hebben aangekruist die strijdig zijn - zoals bijvoorbeeld de combinatie 'ik spreek overal Limburgs' en 'ik spreek alleen thuis Limburgs'. Waarschijnlijk hebben de respondenten niet goed gezien dat er in de vraag 'alleen' in de eigen familie- en vriendenkring staat.

Als er wordt gekeken naar het verband tussen de opleiding van de respondent en de manier hoe hij/zij het dialect gebruikt, kan men de volgende conclusies trekken: het antwoord 'ik spreek nooit Limburgs' heeft maar 1 vrouwelijke proefpersoon gegeven. De meeste antwoorden waren 'ik spreek overal in Limburg Limburgs' (35) en 'ik spreek alleen Limburgs als ik word aangesproken in het Limburgs' (35). Veel respondenten hebben deze twee antwoorden tegelijkertijd gegeven. Van 30 hoogopgeleide proefpersonen hebben 15 personen geantwoord dat zij overal in de provincie Limburg in het dialect spreken. Daarom kan er geconcludeerd worden dat deze 15 proefpersonen niet alleen thuis, maar bij elke gelegenheid in Limburg in het dialect trachten te communiceren. Laagopgeleide proefpersonen hebben in totaal minder opties aangekruist, 20 respondenten van in totaal 29 laagopgeleide respondenten

hebben aangeduid, dat zij overal in Limburg in het dialect communiceren. Dat is iets meer dan bij de hoogopgeleide respondenten die meestal meerdere opties hebben aangekruist. Hoogopgeleide personen lijken meer open te zijn voor de standaardtaalgebruik, hoewel ze ook graag in het Limburgs spreken. Laagopgeleide personen lijken vaker in het Limburgs te spreken dan in de standaardtaal. Om deze hypothese te bevestigen zouden er echter meer respondenten aangesproken moeten worden.

Interessant is het verband tussen de jonge hoogopgeleide respondenten en de oude hoogopgeleide respondenten. Alleen 5 jonge hoogopgeleide respondenten hebben aangegeven dat zij overal in Limburg in het dialect communiceren, terwijl dat bij de groep oude hoogopgeleide personen 10 proefpersonen waren. Oudere hoogopgeleide respondenten lijken veel meer in het dialect te communiceren dan jonge hoogopgeleide respondenten. Bij jonge hoogopgeleide mannen waren dat alleen 2 respondenten.

Een belangrijk aspect is de leeftijd van de respondenten. Oude respondenten hebben in 22 gevallen aangegeven dat zij overal in Limburg het dialect gebruiken, terwijl dat bij jonge respondenten alleen 13 antwoorden waren. Oude laagopgeleide personen hebben in 12 gevallen aangegeven dat zij overal in Limburg in het dialect spreken. Bij de groep jonge laagopgeleide personen waren dat 8 respondenten.

Vraag 8 van de vragenlijst heeft betrekking op het samenhangsgevoel dat Limburgers ten opzichte van elkaar hebben. Met behulp van deze vraag wordt er onderzocht of de respondenten als reisgenoot liever een Limburger of een Nederlander zouden hebben of dat het voor hen niet doorslaggevend is. Men zou allicht verwachten dat laagopgeleide personen eerder de voorkeur zouden geven aan een Limburger. Uit het onderzoek komt echter naar voren dat de proefpersonen die voor een Limburger zouden kiezen, zowel hoog- als laagopgeleide respondenten zijn. Van in totaal 12 proefpersonen die liever met een Limburger met vakantie zouden gaan, zijn er 5 respondenten hoog opgeleid en 7 respondenten laag opgeleid. Daarom is er wat deze opvatting betreft geen wezenlijk verschil tussen hoog- en laagopgeleide respondenten.

Om vast te stellen hoe het percentage dialectgebruik bij hoog- en laagopgeleide Limburgers precies ligt, zou op dit vooronderzoek een meer uitgebreid onderzoek met meerdere respondenten moeten volgen.

3/ Op welke manier wordt het Limburgs gebruikt (met wie, wanneer, hoe en wanneer nooit)?

Met vraag 7 wordt er naar gezocht in welke situaties de respondenten het dialect gebruiken en in welke situaties juist niet. De proefpersonen konden uit volgende beweringen kiezen en die

aankruisen (meer antwoorden waren mogelijk): met de uitspraak 'ik spreek overal in Limburg Limburgs' identificeren zich 35 respondenten. Dat betekent dat meer dan 59% van alle respondenten het liefst altijd in het dialect spreekt. 35 respondenten hebben het antwoord gegeven dat zij Limburgs spreken alleen als zij in het Limburgs aangesproken worden. 16 respondenten kozen voor deze twee beweringen tegelijkertijd. 33 respondenten hebben vermeld dat zij ook bij officiële instanties in het dialect spreken (als het mogelijk is). 22 respondenten hebben geantwoord dat zij alleen binnen de eigen familie- en vriendenkring in het dialect communiceren. Dit antwoord is echter niet helemaal duidelijk, omdat mensen die voor dit antwoord hebben gekozen soms nog een andere bewering hebben aangekruist die hiermee strijdig is. 8 respondenten hebben aangegeven dat zij alleen thuis Limburgs spreken. Alleen 1 respondent heeft vermeld dat hij nooit Limburgs spreekt.

4/ Hoe beschouwen Limburgers zichzelf en wat zijn hun attitudes tegenover het dialect?

Deze vraag wordt in de vragenlijst door twee vragen vertegenwoordigd. In vraag 9 wordt er gevraagd welke eigenschappen volgens de respondenten een typische Limburgse spreker heeft. De proefpersonen konden uit 25 karaktertrekken kiezen of zelf een eigenschap invullen. Het was mogelijk om meerdere antwoorden aan te kruisen. Met behulp van de antwoorden op deze vraag kunnen we zien hoe Limburgers zichzelf beschouwen. Er zijn drie eigenschappen die meer dan 40 van de 59 respondenten hebben aangekruist: een typische Limburger is volgens de proefpersonen 'gezellig' (46 antwoorden), Bourgondisch (45) en een levensgenieter (41). De volgende meest voorkomende antwoorden waren: aardig (32), rustig (27), provinciaal (25), gemiddeld opgeleid (20), katholiek (19), emotioneel (18) en goed gelovig (17). De andere karaktertrekken hebben minder dan tien antwoorden gekregen. Eigenschappen die de respondenten zelf hebben ingevuld (altijd 1 antwoord) zijn: normaal, zachtaardig, gemoedelijk en 'houdt van eten'. Eigenschappen die geen respondent heeft aangekruist zijn: crimineel, agressief, vervelend en laag opgeleid.

Bij sommige groepen hebben de respondenten allemaal hetzelfde antwoord gegeven: bijvoorbeeld oudere hoogopgeleide vrouwen hebben allemaal bij de typische Limburger de eigenschap 'gezellig' aangegeven precies zoals jongere hoogopgeleide mannen. Iedereen uit de groep van jongere laagopgeleide vrouwen heeft de volgende twee karaktertrekken aangekruist: Bourgondisch en gezellig.

Als we naar de attitudes van de Limburgers tegenover hun dialect kijken, is de manier hoe de ouders met hun kinderen communiceren interessant. Als zij het Limburgs gebruiken, kunnen we zien dat zij de communicatie in het dialect natuurlijk vinden en dat zij het Limburgs als

een waardevolle taalvorm beschouwen. Van 59 aangesproken respondenten zijn er 25 die geen antwoord op deze vraag konden geven omdat zij geen kinderen hebben. De overige proefpersonen (34) hebben meestal aangekruist dat zij met hun kinderen wel in het Limburgs spreken (26 respondenten spreken wel thuis met de kinderen in het dialect tegenover 8 respondenten die met hun kinderen in de standaardtaal communiceren). De meeste kinderen van onze proefpersonen zullen dus in de toekomst kennis van het Limburgs hebben en misschien ooit met hun eigen kinderen ook in het dialect spreken.

Vraag 5 heeft betrekking op de persoonlijke waardering van het dialect. De vraag klinkt als volgt: *'Spreekt u liever standaard Nederlands of Limburgs?'*. De meeste respondenten - 30 van in totaal 59 respondenten - hebben aangeduid dat zij deze twee taalvariëteiten even graag gebruiken. 22 respondenten spreken liever in het Limburgs, terwijl alleen 6 respondenten voor de standaardtaal hebben gekozen. Alle respondenten van de groep van oudere hoogopgeleide mannen spreken Limburgs en de standaardtaal even graag.

Vraag 6 hangt ook met de attitudes die de Limburgers tegenover hun dialect koesteren samen: *'Vindt u het fijn om in het dialect aangesproken te worden?'*. Van 59 respondenten heeft niemand op deze vraag een negatief antwoord gegeven. Voor de grotere helft van de respondenten (32) maakt het niets uit terwijl de rest van de respondenten (27) het wel fijn vindt om in het Limburgs aangesproken te worden.

Vraag 8 hangt met het samenhorigheidsgevoel tussen Limburgers samen. Er wordt gevraagd: *'Met wie zou u liever met vakantie gaan: met een Limburger of met een Nederlander?'* De respondenten kunnen één van deze twee opties kiezen of aanduiden dat het voor hen niets uitmaakt. Voor de meeste respondenten (43) maakt het niets uit of hun vakantiegenoot een Limburger is of een andere Nederlander die niet uit de provincie Limburg komt. 12 respondenten geven toch voorkeur aan een Limburger. Er was niemand die alleen liever met een Nederlander op vakantie zou gaan.

Vraag 11 heeft betrekking op de beschaafdheid van het Limburgs. De vraag klinkt als volgt: *'Wat vindt u beschaafder klinken: Standaardnederlands of Limburgs?'*. Terwijl het dialectgebruik vaak met 'plat' spreken wordt geassocieerd, hebben de meeste Limburgers een andere opvatting over de beschaafdheid van het Limburgs. 4 aangesproken respondenten hebben aangegeven dat zij het Limburgs beschaafder vinden klinken dan de standaardtaal. De meeste proefpersonen hebben aangeduid dat zij alle twee taalvariëteiten beschaafd vinden (31 respondenten) en de rest (21 respondenten) vindt de standaardtaal beschaafder. Een andere situatie ontstaat als er naar de schoonheid van deze twee taalvormen wordt gevraagd. Op de vraag: *'Wat vindt u mooier klinken: Standaardnederlands of Limburgs?'* krijgt men andere

antwoorden dan bij de vorige vraag die betrekking op de beschaafdheid heeft. De meeste respondenten (30) vinden het Limburgs mooier klinken dan het Standaardnederlands. 25 proefpersonen hebben vermeld dat zij alle twee taalvariëteiten mooi vinden, terwijl alleen 4 respondenten voor de standaardtaal hebben gekozen.

Antwoorden op vraag 13 zeggen veel over de attitudes die onze proefpersonen tegenover het dialect hebben. Er wordt naar de specifieke mening omtrent het dialectgebruik gevraagd: *'Heeft u een mening over het gebruik van het Limburgs? Zo ja, welke?'*. De proefpersonen moesten zelf een antwoord geven op deze vraag, daarom hebben sommige respondenten meerdere punten vermeld. De meeste respondenten (17) hebben jammer genoeg geen specifieke mening over hun dialectgebruik geformuleerd. Verder worden er verschillende meningen aangeduid. Laten we de meest voorkomende opvattingen bekijken: 9 respondenten denken dat het Limburgs moet blijven bestaan, 7 proefpersonen vinden dat de charme van de streek zich in het dialect uitbeeldt, voor 5 respondenten gaat het om het 'gevoel onder elkaar', 5 proefpersonen hebben vermeld dat Limburgers ook ABN moeten spreken, 4 respondenten vinden dat het dialectgebruik de afkomst laat zien en 3 deelnemers aan deze enquête vinden dat het Limburgs mooi klinkt. 2 respondenten denken dat het Limburgs ondergewaardeerd is. Andere meningen werden slechts door 1 persoon vertegenwoordigd.

Vraag 15 heeft betrekking op de opvoeding van de kinderen: *'Vindt u dat de kinderen op school Limburgs moeten leren?'*. 9 deelnemers aan de enquête hebben aangekruist dat zij geen mening over deze problematiek hebben. De meeste respondenten (28) vinden dat kinderen op school geen dialect moeten leren en 21 respondenten zijn met dit standpunt wel eens. De dialectkennis en het dialectgebruik worden dus onder onze respondenten hoog gewaardeerd, maar toch meestal beschouwd als een vaardigheid die kinderen van hun ouders en familie moeten leren.

5. Heeft het dialectgebruik iets te maken met het geslacht van de spreker?

Deze vraag is moeilijker te beantwoorden dan de vorige vragen. In de vragenlijsten ziet men geen wezenlijke verschillen tussen het dialectgebruik van mannen en vrouwen. Toch bestaan er in het mannelijke en vrouwelijke taalgebruik verschillen en diverse patronen. Over het algemeen spreken mannen in sommige opzichten anders dan vrouwen. Deze tendenties weerspiegelen zich ook in het Limburgse dialectgebruik. Vrouwen spreken vaak zangeriger dan mannen, hun intonatiegebruik is rijker. Als een goed voorbeeld kan het Sittards dienen. De bijzondere manier hoe vrouwen uit Sittard spreken, valt namelijk wegens hun intonatie meteen op.

Een ander taalverschil tussen mannen en vrouwen bestaat in de invloed die zij met hun taal uitoefenen. In de opvoeding speelt de taal van de moeder een grote rol. De moeder leert het kind de eerste taalbeginselen. De manier waarop de moeder spreekt - dat betekent haar rijkdom van taal, woordenschat, taalgevoel en techniek van de taalbeheersing - beïnvloedt direct de taalvaardigheid van het kind. Vaders spelen in de taalontwikkeling van het kind wel steeds een grotere rol, maar het is vooral de moeder die in dit opzicht de grootste invloed op het kind heeft. Als moeder in de communicatie met haar kind van het begin af aan voor het dialect kiest, wordt deze taalvariëteit de moedertaal van het kind. Daarom kan er geconcludeerd worden dat vrouwen een essentiële invloed op de taalontwikkeling van hun kinderen hebben. Hoewel mannen deze achterstand steeds meer inlopen, zullen vrouwen op de taalopvoeding van de kinderen de grootste invloed blijven hebben.

Aan de andere kant speelt bij sommige gelegenheden de taal van mannen een grotere rol dan de taal van vrouwen. In Limburg zijn er drie culturele tradities die verankerd zijn in de Limburgse taal en cultuur: de schuttersfeesten, het Carnaval en de processieoptochten. Deze feesten en evenementen worden met name opgezet en uitgevoerd door mannen. Mannen bepalen bij deze feesten de regels. De uitvoering van de ceremoniën en het taalgebruik van de toespraken worden bijna uitsluitend door de mannen bepaald. De taal is in hun opvatting heel specifiek. Kinderen en jonge volwassenen worden bij deze gelegenheden door mannen verder ingewijd in de culturele tradities. Een andere invloed die mannen op het dialect hebben, is dat zij in grotere mate in contact zijn met de standaardtaal en met het Engels. Vrouwen halen in dit opzicht mannen weliswaar steeds meer in, maar toch zijn het vaker mannen die bij internationale bedrijven werken en meer in contact met andere taalvarianten komen. Dit verschil was vooral vroeger goed zichtbaar, nu wordt het steeds minder opvallend.³⁴

In de antwoorden zijn er geen grote aantoonbare verschillen te zien tussen het mannelijke en vrouwelijke dialectgebruik. Het enige zichtbare verschil tussen het dialectgebruik van onze mannelijke en vrouwelijke respondenten bestaat erin dat vrouwen het over het algemeen fijner vinden om in het Limburgs aangesproken te worden - 16 vrouwen en 11 mannen worden liever in het dialect aangesproken - terwijl dat voor mannen niets uitmaakt - 18 antwoorden van mannen tegenover 14 antwoorden van vrouwen. Dit hangt misschien met het feit samen dat (oudere) vrouwen meer aan het dialect gewend zijn, omdat zij vroeger niet zo vaak met andere taalvariëteiten in contact kwamen. Dit verschil zal echter snel verdwijnen, omdat

³⁴ Informatie verkregen van Drs. Jan Van Mulken buiten het interview

vrouwen tegenwoordig steeds meer aandacht aan hun carrière besteden, veel reizen en een goede kennis van de vreemde talen hebben.

Behalve de bovenstaande vragen en de keuzeantwoorden bevat elke vragenlijst nog drie vragen, die niet sterk met de centrale vraagstelling zijn verbonden, maar toch interessant zijn in verband met de theoretische kennis en opvattingen van de respondenten over hun dialect.

In vraag 10 wordt er naar de verschillen tussen het Limburgs en de Standaardnederlands gevraagd. De veertiende vraag heeft betrekking op de toekomst van het Limburgs en de zestiende vraag houdt zich bezig met de veranderingen van het dialect over de jaren. Uit het onderzoek kwamen de onderstaande resultaten naar voren:

Verschillen tussen Limburgs en Standaardnederlands

De respondenten konden meer opties tegelijkertijd aankruisen. Volgens de meeste respondenten (17) heeft het Limburgs een zachtere klank dan de standaardtaal. 7 respondenten vinden het Limburgs indirecter dan de standaardtaal en voor 5 respondenten is het dialect zangeriger dan het Standaardnederlands. 4 respondenten vinden het verschil vooral in de klank en in de articulatie en 3 respondenten zien het grootste verschil tussen deze twee taalvariëteiten vooral in de manier hoe het dialect tegenover de standaardtaal wordt gebruikt. De andere opties waren slechts 2 keer aangekruist. Een groot deel van de respondenten heeft deze vraag jammer genoeg persoonlijk opgevat (zijn/haar taalgebruik beschreven en niet de verschillen tussen deze twee taalvariëteiten) of op een manier beantwoord die moeilijk te verwerken is.

Toekomst van het Limburgs

Meer dan de helft van de respondenten (31) is van mening dat er in toekomst geen veranderingen in het dialectgebruik zullen komen. 11 respondenten denken dat het Limburgs in de toekomst zal uitsterven, 5 respondenten hopen dat deze taalvariëteit juist niet uitsterft. 4 proefpersonen hebben vermeld dat Limburgs zonder educatie geen toekomst heeft en 4 respondenten zien de toekomst van Limburgs in het voortleven als artistieke taal. 2 respondenten zijn van mening dat Limburgers thuis geen Nederlands zouden moeten praten en volgens 2 proefpersonen heeft Limburgs wel toekomst, maar beperkt.

Veranderingen in het dialect over de jaren

De meeste respondenten (15) zijn van mening dat er over de jaren geen veranderingen in het dialectgebruik kwamen, terwijl 14 proefpersonen vinden dat het Limburgs wel is veranderd. 15 deelnemers aan de enquête hebben vermeld dat er steeds meer mensen van buiten de regio zijn. 4 respondenten vinden dat steeds minder mensen in het Limburgs spreken, 3 mensen hebben geen mening over de veranderingen van het dialect en 2 respondenten vinden dat buitenlanders het Limburgs moeten leren (dat was echter geen antwoord op de gestelde vraag).

6.8 Interview met Drs. Jan Van Mulken over het gebruik van het Limburgs

Het thema van deze paragraaf is de beschrijving van het interview met de psycholoog en psychotherapeut Drs. Jan Van Mulken. Zijn antwoorden worden samengevat en met de theorie van het eerste deel van de scriptie vergeleken en nader beschreven. De bedoeling van dit deel van het onderzoek is de problematiek van de dialecten ook van een andere kant te bekijken en te analyseren en om een aanvullend inzicht in het dialectgebruik te krijgen. Het idee was dat de dialectproblematiek door een specialist op een eigen manier beschreven en geanalyseerd zal worden. Daarom werd Drs. Jan Van Mulken gevraagd om zich te laten afnemen over de dialectproblematiek in de provincie Limburg. Het interview werd opgenomen in juni 2007.

Drs. Jan Van Mulken is geboren in 1949 in het dorp Beek in de provincie Limburg. Hij is in Stein opgegroeid. Hij heeft psychologie aan de Universiteit Leiden gestudeerd en daarna is hij zelfstandig psycholoog en psychotherapeut geworden. Momenteel heeft Drs. Van Mulken een holding in Psychotherapie en participeert in de maatschappij Amacura te Geleen.

Hij werd gevraagd voor dit interview, omdat hij bijna zijn hele leven in Limburg heeft gewoond, zelf over een goede kennis van het dialect beschikt en de mentaliteit van de inwoners van de provincie Limburg goed kent. Hij houdt dagelijks contact met de Limburgers en is goed bekend met de manier waarop zij hun dialect gebruiken. Daarom werd hij gevraagd om het gebruik van het dialect en de attitudes van de taalsprekers tegenover hun taal nader te beschrijven en te verklaren. Het interview bestaat uit vijftien vragen die allemaal betrekking hebben op de centrale vraagstelling van deze scriptie. De volledige transcriptie van het interview is in hoofdstuk 10 Bijlage te vinden.

Aan Drs. Jan Van Mulken werden de volgende vragen gesteld:

1. *Spreken veel Limburgers dialect?*
2. *Zijn er veel mensen in uw praktijk die dialect spreken?*
3. *Welke mensen gebruiken vaak dialect en welke mensen niet? Kunt u deze mensen een beetje karakteriseren?*
4. *Heeft het gebruik van het dialect iets te maken met de opleiding van de spreker?*
5. *In welke sociale groepen zouden dialectsprekers ingedeeld kunnen worden?*
6. *Spreekt u liever met uw patiënten in het dialect of in de standaardtaal?*
7. *Waarom gebruiken mensen eigenlijk dialect? Wat is de functie van het dialect voor hen?*
8. *Op welke manier wordt het dialect gebruikt? In welke situaties spreken mensen Limburgs en in welke situaties niet?*
9. *Spreken de ouders met hun kinderen dialect, of willen die dat vermijden zodat de kinderen een goede kennis van de standaardtaal hebben?*
10. *Hoe is het gebruik van het Limburgs, naar uw mening, in de laatste jaren veranderd?*
11. *Leren mensen die in Limburg niet zijn geboren het Limburgs?*
12. *Kunt u ook andere Limburgse dialecten (naast het Sittards en Steins) volgen?*
13. *Hoe zal de toekomst van het Limburgs er volgens u uit zien?*
14. *Spreken jongere mensen in het dialect?*

Volgens Van Mulken spreken er nog steeds veel mensen Limburgs, hoewel het er wel steeds minder zijn. Zijn patiënten spreken ook in de praktijk in het dialect als zij het prettig vinden. De psychotherapeut vraagt altijd van tevoren of ze met hem in het Limburgs willen spreken. Ongeveer de helft van zijn patiënten kiest tijdens de sessie voor het dialect. De andere helft geeft de voorkeur aan de communicatie in de standaardtaal. Uit verschillende onderzoeken en schattingen komt naar voren dat in Limburg op dit moment ongeveer 70 % van de bevolking in het dialect dagelijks communiceert. Er kan dus geconcludeerd worden dat niet alle patiënten die het Limburgs beheersen, ook werkelijk in de praktijk in het dialect spreken. Dat heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat sommige patiënten de situatie in de praktijk van de psychotherapie als een formele situatie beschouwen en daarom voor de standaardtaal kiezen. Het dialect wordt namelijk vooral gebruikt in de informele situaties met de familie en vrienden, terwijl formele situaties juist het gebruik van de standaardtaal vergen. Het taalgebruik is dus onder andere afhankelijk van de persoonlijke situatieopvatting van de patiënt. Aan de andere kant kan er wel geconstateerd worden dat onderwerpen waarover in de praktijk wordt gesproken wel in het dialect kunnen worden behandeld.

Volgens Van Mulken zouden Limburgers in verband met het dialectgebruik in twee groepen ingedeeld kunnen worden. Mensen die ouder zijn dan veertig jaar en die hun hele leven in de provincie Limburg hebben gewoond, spreken het liefst in het dialect. Daarentegen jongere mensen die een goede opleiding hebben gevolgd, stage in het buitenland hebben gelopen of buiten de provincie Limburg hebben gewerkt, geven de voorkeur aan het standaardtaalgebruik. De opleiding van de sprekers is volgens Van Mulken dus verbonden met hun taalgebruik.

Een ander verband tussen de opleiding van de spreker en de taal waarvoor hij/zij kiest, bestaat volgens Van Mulken erin dat er in het Nederlandse onderwijs uitsluitend in de standaardtaal wordt gesproken. Terwijl men in het Fries wel lessen kan geven, spreken onderwijzers in Limburg nooit in het dialect. De situatie op het werk is daarentegen heel anders. In fabrieken en bedrijven wordt meestal in het Limburgs gecommuniceerd. Uitzonderingen vormen bedrijven die internationaal zijn, en die ook vestigingen in de andere provincies hebben. In kleine bedrijven, zoals bijvoorbeeld schildersbedrijven of bouwbedrijven die alleen in Limburg zijn gesetteld, wordt er meestal wel in het Limburgs gecommuniceerd.

Volgens Van Mulken kunnen de Limburgse dialectsprekers in twee sociale groepen ingedeeld worden: laag geschoolde en middelbaar geschoolde sprekers. Dezen spreken meestal Limburgs, zeker als ze in kleine gemeenschappen leven. Aan de andere kant zijn er mensen die hoog opgeleid zijn en die bijvoorbeeld onderwijs geven of die in de gezondheidszorg werken; die spreken meestal Nederlands. Het is ook gewoon dat Limburgers met vreemde mensen in de standaardtaal communiceren. Met mensen die zelf in dialect spreken, wordt dan meestal automatisch ook in het Limburgs gesproken.

Drs. Van Mulken heeft zelf geen expliciete voorkeur voor het gebruik van een bepaalde taalvariëteit. In Limburg praat hij het liefst in het dialect, als de gesprekspartner het Limburgs ook goed beheerst. In de andere provincies spreekt hij in de standaardtaal. Hij past zich (zoals de meeste Limburgers) gemakkelijk aan.

Er werd aan Van Mulken ook de vraag gesteld, waarom mensen eigenlijk het dialect gebruiken en wat de functie ervan is. Limburgs kan volgens de psycholoog als een alledaagse taal beschouwd worden, over gewone dingen spreken Limburgers meestal in het dialect. Het is gemakkelijker, efficiënter, concreter en ze praten Limburgs om culturele identiteit tot uitdrukking te brengen. Limburgs is een cultuurtaal. Het heeft veel te maken met leuke dingen als feesten, gezelligheid etc. Het Limburgs is dus met alledaagse informele situaties verbonden. In onderwijs, gezondheidszorg, vergaderingen en bij andere officiële gelegenheden wordt daarentegen Nederlands gesproken.

De situatie in de opvoeding van de kinderen is volgens Van Mulken aan het veranderen. De ouders spreken nog wel Limburgs met de kinderen, vooral in de dorpen. In de grote steden wordt er met de kinderen minder in het dialect gesproken. Ouders denken dat kinderen een taalachterstand zouden hebben als men met hen in het dialect zou spreken. Daarom spreken de ouders met hun kinderen meer in de standaardtaal. Het gaat om de ouders die een goede kennis van de standaardtaal hebben. Als dat niet het geval is, spreken ze in het Limburgs.

Het gebruik van het Limburgs is volgens Van Mulken wel veranderd. In de provincie Limburg woonden vroeger alleen Limburgers. Nu komen er steeds meer anderstaligen binnen – Nederlanders uit de andere provincies en buitenlanders. Vroeger waren er ook veel asielzoekers. Op dit moment wonen er in Limburg niet alleen Limburgers, maar ook mensen die andere talen spreken. Sommigen leren later wel de Nederlandse standaardtaal, maar niet het dialect. Ook Nederlanders voor wie het Limburgs geen moedertaal is, leren dit dialect nooit. Ze blijven Nederlands spreken. Het is mogelijk dat ze wel later leren het dialect te verstaan. “Maar de emoties met namen en de fijngevoeligheid van de taal, dat leer je alleen maar vanaf de geboorte.” Aldus Van Mulken.

Drs. Van Mulken is in Stein geboren en hij woont op dit moment vlakbij Sittard, in het dorpje Limbricht. Hij spreekt dus het Steins en het Sittards. Hij kan wel alle Limburgse dialecten begrijpen, hij spreekt nog Maastrichts en Kerkraads, maar hij kan de taalvariëteiten uit het noorden van Limburg niet actief spreken.

Het Limburgs heeft volgens Van Mulken wel toekomst. Er wordt steeds minder Limburgs gesproken, maar het dialect blijft over als een soort cultuurtaal. Carnaval is o.a. een Limburgs feest en er wordt ook bij deze gelegenheid gedeeltelijk in de standaardtaal gesproken. De provincie Limburg zal meer tweetalig worden. En ook veel meer Engelstalig. Dat geldt voor elk gebied, ook dat van Standaardnederlands. Vroeger was Limburg sterk gehecht aan Duitsland, maar vanaf de Tweede Wereldoorlog zijn de contacten met Duitsland verbroken. Limburg is meer gegroeid naar België toe. Limburgs blijft volgens meneer Van Mulken een cultuurtaal voor een beperkte groep.

7. Conclusie

De doelstelling van de diplomascriptie Nederlandse dialecten en het gebruik van het Limburgs is om het verschijnsel dialect en de dialectsituatie van Nederland nauwkeurig te beschrijven en het dialectgebruik met behulp van het Onderzoek naar het gebruik van het Limburgs vanuit psychologisch en sociologisch perspectief te analyseren. In dit hoofdstuk worden de resultaten van de twee uitgevoerde onderzoeken (de enquête en het interview met Drs. Jan Van Mulken) samengevat, zodat de lezer een overzichtelijk beeld van het dialectgebruik in de provincie Limburg krijgt. De antwoorden op de vragen van de centrale vraagstelling worden gerecapituleerd en samengevat.

Limburgs wordt opgevat als een taalvariëteit waarmee de inwoners hun identiteit en cultuur kunnen uiten en handhaven en waarop zij vaak heel trots zijn. De taal ondersteunt ook de identiteitsopvatting van veel Limburgers die zich op de eerste plaats vooral Limburger voelen en dan pas Nederlander. Het dialectgebruik draagt aan deze denkwijze bij en maakt een essentieel deel van de Limburgse cultuur uit. Hoewel bijna alle Limburgers bilinguaal zijn, voelt een groot deel van hen dat het Limburgs toch de moedertaal is. Dat hangt met het feit samen dat Limburgs vooral thuis en onder vrienden wordt gesproken en daarom wordt dit dialect als een taalvorm beschouwd waarin sprekers zich moeiteloos, efficiënt en op hun gemak kunnen uiten. Vooral voor de oudere generatie is Limburgs de moedertaal. Als er aan de taalgebruikers wordt gevraagd waarom zij eigenlijk een voorkeur voor het dialectgebruik hebben in plaats voor de standaardtaal, krijgt men gelijksoortige antwoorden. Men gebruikt vaak het dialect omdat het een gewoonte is. Limburgers voelen zich vaak meer vertrouwd met het dialect en vinden hun dialect gezelliger klinken dan de standaardtaal. In de provincie Limburg spreken veel inwoners Limburgs en het taalgebruik beperkt zich niet alleen tot de familiekring, maar wordt ook op straat, in winkels en op gemeentehuizen gesproken. Alleen in onderwijs, gezondheidszorg en bij officiële gelegenheden wordt meestal in het Standaardnederlands gesproken. Meer dan de helft van de deelnemers aan het onderzoek geeft te kennen dat ze ook bij officiële instanties in het dialect spreekt (als het mogelijk is). In het onderwijs wordt daarentegen wel in de standaardtaal gecommuniceerd, zodat de kinderen het Standaardnederlands perfect aanleren. De meeste Limburgers vinden het niet nodig dat Limburgs op school wordt gesproken. Het Limburgs is een taal die vanuit de familiekring wordt meegegeven. Limburgers spreken het dialect niet alleen uit gewoonte, sommigen gebruiken het Limburgs bewust, omdat zij deze taalvorm leuk en gezellig vinden.

Een belangrijk deel van de enquête maken de vragen uit die betrekking hebben op het verband tussen het dialectgebruik en de opleiding van de sprekers. Uit het onderzoek komt naar voren dat er bij de aangesproken respondenten wel een tendentie bestaat dat de hoogopgeleide proefpersonen vaker de voorkeur geven aan het standaardtaalgebruik. Het onderscheid bestaat vooral uit het feit dat hoogopgeleide personen het dialect even graag gebruiken als de standaardtaal, terwijl laagopgeleide personen het dialect boven de standaardtaal verkiezen. Alle respondenten die tot de groep van oude hoogopgeleide mannen behoren gaven aan dat zij deze twee taalvariëteiten even graag gebruiken. Van hoogopgeleide personen vermeldde de helft overal in Limburg in het dialect te spreken, terwijl dat bij laagopgeleide respondenten meer dan twee derde is. Volgens de psycholoog en psychotherapeut Drs. Jan Van Mulken is het dialectgebruik in Limburg wel met opleiding en leeftijd verbonden. Mensen boven 40 spreken het liefst Limburgs, als ze altijd in Limburg hebben gewoond. Jongeren die goede schoolopleiding hebben gehad en allicht in het buitenland of buiten Limburg hebben gewerkt of gestudeerd, spreken vaker Nederlands. Uit het eerste deel van het onderzoek komt echter naar voren dat de respondenten die jong en hoog opgeleid zijn ook graag in het dialect spreken, omdat het dialectgebruik voor hen een gewoonte is en omdat zij zich met deze taalvariëteit meer vertrouwd voelen (dat is het antwoord van de helft jonge hoogopgeleide mannen). De helft van deze groep vermeldde tevens ook dat het dialectgebruik voor hen bepaalde communicatievoordelen te bieden heeft. Ook in de gesprekken over het dialectgebruik waren jonge hoogopgeleide personen enthousiast over hun dialect en zij beweerden dat zij het liefst in het dialect spreken en dan vooral onder vrienden. Men krijgt in contact met deze sociale groep snel het gevoel dat het dialect tussen jonge mensen nog springlevend is. Toch lijken de jonge hoogopgeleide respondenten minder in het dialect te communiceren dan de oude hoogopgeleide proefpersonen. Van de eerste groep vermeldden 5 respondenten overal in Limburg in het dialect te spreken, terwijl dat er bij de tweede groep 10 personen zijn. De leeftijd speelt, naast de opleiding, bij het dialectgebruik een grote rol. 13 jonge respondenten gaven aan dat zij overal in Limburg in het dialect spreken, bij de groep van oudere respondenten waren dat er daarentegen 22. De omvang van dit vooronderzoek is echter te klein om nauwkeurig een verband tussen de opleiding (of de leeftijd) en het dialectgebruik vast te kunnen stellen.

Bijna twee derde van de respondenten spreken overal in Limburg in het dialect. Niemand gaf aan alleen thuis in het dialect te spreken. De meeste respondenten (ongeveer de helft) spreken even graag in het dialect als in de standaardtaal. Meer dan een derde van de respondenten spreekt het liefst in het dialect, terwijl alleen een tiende van de proefpersonen de voorkeur

geeft voor de standaardtaal. Niemand van de respondenten vermeldde dat hij/zij het niet fijn vindt om in het dialect aangesproken te worden. Interessante uitkomsten komen naar voren in verband met de beschaafdheid en schoonheid van het dialect. De meerderheid van de respondenten vindt het Limburgs even beschaafd als de standaardtaal - dat betekent dat de meeste respondenten het dialectgebruik nooit met een lager niveau van spreken associëren. Meer dan de helft van de respondenten vindt het dialect mooier klinken of even zo mooi klinken als de standaardtaal, terwijl alleen 4 respondenten de standaardtaal mooier vinden. Een vaak voorkomende opvatting van de respondenten is dat het Limburgs zachter klinkt dan de standaardtaal. Limburgers willen dat deze taalvariëteit zal blijven bestaan, omdat het dialect een deel van hun identiteit uitmaakt en nauw met hun cultuur verbonden is. Zij voelen zich met elkaar verbonden en het taalgebruik betekent één van de mogelijkheden hoe men zijn emoties en samenhanggevoel kan uiten. Een typische Limburger wordt vaak beschreven als iemand die gezellig (46 respondenten van 59), Bourgondisch (45), levensgenieter (41), rustig (27) en provinciaal (25) is en met deze stereotiepe opvatting identificeren de Limburgers zich graag. De jongere generatie spreekt nog steeds vaak in het dialect, maar er zijn wel ouders die thuis vanwege de kinderen liever in de standaardtaal communiceren, omdat ze het belangrijk vinden dat de kinderen later een goede kennis van het Standaardnederlands zullen hebben. Van de respondenten die kinderen hebben spreekt meer dan driekwart thuis in het dialect. Daarom kan men concluderen dat in deze families het Limburgs wordt aangehouden. Een interessant feit is dat sommige Limburgers meerdere dialecten beheersen, afhankelijk van de plaats waar zij leven en met welke andere steden of dorpen zij in contact komen. Zij kunnen meestal ook meerdere Limburgse dialecten passief volgen. Dit kwam uit de gesprekken naar voren die met de respondenten buiten de vragenlijsten zijn gevoerd.

Uit het onderzoek komen geen essentiële verschillen naar voren in de manier waarop het dialect door mannen en vrouwen wordt gebruikt. De vrouwelijke respondenten vinden het over het algemeen fijner om in het dialect aangesproken te worden, mannen staan daarentegen meer open voor de standaardtaal. Hoewel vrouwen over het algemeen meer de taalopvoeding van de kinderen beïnvloeden en de taal van de mannen daarentegen een grotere rol bij speciale feesten speelt, werden door het onderzoek geen fundamentele verschillen ontdekt die met het geslacht van de spreker zijn verbonden.

In de toekomst zal er waarschijnlijk steeds minder in het dialect gesproken worden. Maar als tegenwoordig nog door de jongste generatie het dialect gesproken en gewaardeerd wordt, kan men ervan uitgaan dat de volgende generatie nog steeds kennis van het dialect zal hebben.

Dialect blijft in de toekomst als een soort cultuurtaal over voor een bepaalde groep mensen die het dialect bewust zullen willen blijven spreken en handhaven.

De omvang van het onderzoek is relatief kleinschalig en daarom kan er niet geconcludeerd worden of de genoemde resultaten ervan voor de hele Limburgse populatie gelden. De bovenstaande uitspraken hebben vooral verband met de ondervraagde respondenten. Om de uitkomsten statistisch te kunnen behandelen en als feiten te presenteren zou dit oriënterend kwantitatief vooronderzoek later als een uitgebreid kwantitatief onderzoek moeten worden uitgevoerd. Enkele interessante hypothesen die hiervoor kunnen worden opgesteld zijn bijvoorbeeld: is er een verband tussen de voorkeur voor het Limburgs en verschillende persoonskenmerken? Staat sociale status in direct verband met de verhouding Limburgs / Nederlands waarin de spreker communiceert? Is er een verband tussen leeftijd en het gebruik van het Limburgs? Andere kernvragen die kunnen worden geformuleerd voor verder onderzoek zijn: welke impact heeft het niet beheersen van het Limburgs in Limburg? Gebruiken mannen het dialect anders dan vrouwen?

8. Resumé in het Nederlands, Engels en Tsjechisch

Nederlandse dialecten en het gebruik van het Limburgs

Het thema van deze diplomascriptie is de Nederlandse dialecten en het gebruik van het Limburgs. De bedoeling van de scriptie is om het verschijnsel 'dialect' theoretisch te beschrijven en met behulp van het 'Onderzoek naar het gebruik van het Limburgs' deze problematiek beter te begrijpen. De centrale vraagstelling hangt met het psychologische en sociologische perspectief van de dialectproblematiek samen: waarom wordt er in Nederland en vooral in Limburg zoveel in het dialect gesproken? Hoe ervaren Limburgers hun taal? Welke voordelen biedt het dialectgebruik aan hen en voelen zij zich met elkaar verbonden? Spreken hoogopgeleide personen even graag in het dialect als mensen die laag opgeleid zijn? En in welke situaties spreken Limburgers meestal in het dialect en wanneer gebruiken zij liever de standaardtaal? Spreken mannen anders dan vrouwen?

In het eerste deel wordt het verschijnsel dialect algemeen beschreven. Er wordt het begrip 'dialect' gedefinieerd en er wordt ook uitgelegd hoe dialecten van de standaardtaal verschillen. Verder wordt er aandacht besteden aan de wetenschappen die zich met dialecten bezig houden en aan de dialectsprekers zelf. Omdat dialecten vaak negatief worden beoordeeld, worden er ook positieve en negatieve attitudes in verband met het dialectgebruik behandeld. Het dialectgebruik wordt in Nederland nauw verbonden met de begrippen 'tweetaligheid' en 'codewisseling'. In een paragraaf worden deze twee begrippen nader behandeld. Verder wordt er in dit deel van de scriptie aandacht besteed aan het dialectgebruik van de kinderen en in het onderwijs. De laatste twee paragrafen gaan over de waarde en sociale betekenis van de dialecten en de toekomst van het dialectgebruik.

Het thema van het tweede deel is Nederland als een dialectgebied en het Limburgs. Er wordt in dit deel de taalsituatie van Nederland nader beschreven en er worden hier manieren voorgesteld hoe de Nederlandse dialecten in verschillende groepen ingedeeld kunnen worden. Verder worden hier typerende kenmerken van de Limburgse dialecten behandeld (met het oog op het Sittards) en de Limburgse dialecten in verschillende groepen ingedeeld. Er wordt hier aandacht besteed aan de attitudes die de Limburgers tegenover hun dialect hebben. De laatste twee paragrafen gaan over het dialectverlies in de provincie Limburg en over de toekomst van het Limburgs.

In het laatste deel van de scriptie wordt het Onderzoek naar het gebruik van het Limburgs beschreven. Het onderzoek bestaat uit twee delen - het eerste deel bevat de enquête die met behulp van 59 Limburgse respondenten werd gehouden en het tweede deel bestaat uit de

uiteenzetting van het interview met de psycholoog c.q. psychotherapeut Drs. Jan Van Mulken. De bedoeling van het onderzoek is om het gebruik van het Limburgs vanuit het perspectief van de dialectgebruikers zelf te analyseren en vanuit het perspectief van een psycholoog die dagelijks in contact met de Limburgers komt. In dit hoofdstuk wordt uitgelegd welke types en soorten van onderzoek er bestaan. Verder worden hier de opzet en de centrale vragen van het onderzoek behandeld. Er wordt uitgelegd op welke manier het onderzoek werd uitgevoerd en hoe de gegevens werden verwerkt. Er wordt hier het interview met Drs. Jan Van Mulken nader beschreven en geanalyseerd. In de conclusie worden de resultaten van de twee onderzoeken samengevat.

Dutch dialects and the use of the Limburgian dialect

The theme of this end term paper is the Dutch dialects and the use of the Limburgian dialect. The goal of this paper is to describe in theory the phenomenon 'dialect' and to understand this phenomenon better with the help of 'Research in the use of the Limburgian dialect'. The central question is connected with psychological and sociological perspectives of the dialect problem: why do people speak so much in dialect in The Netherlands and foremost in Limburg? How do Limburgians experience their language? Which advantages come with the use of dialect and does the speaker feel more closely connected with each other while using this dialect? Are higher educated people as inclined to use dialect as much as lower educated people? And in which situations do Limburgers prefer to speak dialect and when do they prefer to switch to the standard Dutch? Do women and men speak different?

In the first part of the paper, the phenomenon of dialect will be lined out in general terms. The term 'dialect' will be defined and an explanation will follow how dialects differ from standard Dutch. There's also a focus on the science aspect of dialects and a focus on the dialect users themselves. Because dialect is often seen as negative, there will be a focus on the negative and the positive attitudes towards dialects. The dialect usage is connected in the Netherlands with the terms 'dualism' and 'code-switching'. In one of the paragraphs these two terms will be explained. In this part of the paper, there will also be a focus on the use of dialects by children and in education. The last two paragraphs will be about the value and social meaning of the dialects and the future of dialect.

The second part of the paper is about The Netherlands as a dialect area and the Limburgian dialect. The language situation in The Netherlands will be explained and several methods will be described how the Dutch dialects can be divided into groups. Typical characteristics of the Limburgian dialect will be explained (especially Sittardian) and the Limburgian dialects will

be divided into several groups. There will be a focus on the attitudes that the Limburgians have towards their dialect. The last two paragraphs describe the loss of dialect in the province of Limburg and the future it holds.

The last part of the paper will describe the 'Research in the use of Limburgian dialect'. The research comprises of two parts – the first part is the questionnaire that was held with the use of 59 Limburgians and the second part consists of the interview with Drs. Jan Van Mulken, Limburgian psychologist and psychotherapist. The goal of the research is to get an insight in the use of the Limburgian dialect from the perspective of the dialect speaker himself and from the perspective of a psychologist that deals on daily basis with Limburgians. An explanation is given about the several types of research in this chapter as well. The central question and the methodology used will be explained, as well how the data can be interpreted. The interview with Drs. Jan Van Mulken will be interpreted and analysed. In the conclusion the results of the two researches will be combined.

Nizozemské dialekty a limburština

Tématem této diplomové práce jsou nizozemské dialekty a používání limburštiny. Cílem je teoreticky popsat fenomén dialekt a s pomocí 'Výzkumu používání limburského dialektu' analyzovat tento jev v praxi. Ustřední otázky diplomové práce jsou psychologického a sociologického rázu: jak je možné, že se v Nizozemí mluví tolika dialekty? Jak vnímají Limburčané svůj dialekt? Jaké výhody jim komunikace v limburštině poskytuje? Cítí se díky dialektu spolu spjata? Používají vysoce vzdělané osoby tuto jazykovou formu stejně často jako obyvatelé s nižším stupněm vzdělání? V jakých situacích mluví Limburčané v dialektu a kdy upřednostňují spisovný jazyk? Mluví ženy jinak než muži?

V první části práce je věnována pozornost definici pojmu 'dialekt' a jeho vymezení vůči spisovnému jazyku. Dále jsou zde popsány vědy, které dialekty zkoumají a skupiny obyvatel, pro které je užívání této jazykové formy charakteristické. Jelikož se v souvislosti s dialekty často setkáváme s negativním hodnocením tohoto fenoménu, je zde popsáno pozitivní a negativní pojetí tohoto jevu. V Nizozemí je užívání dialektu úzce spjata s dvojjazyčností a střídáním jazykových kódů ('codeswitching'). Tyto pojmy jsou zde definovány. Důležitým bodem je také užívání dialektů dětmi a ve školství. Poslední dvě kapitoly popisují hodnotu a společenský význam dialektů a užívání těchto jazyků v budoucnosti.

Tématem druhé části je Nizozemí jakožto jazykové území a užívání dialektu v provincii Limburško. V této části je vysvětlena jazyková situace v Nizozemí a možné rozdělení nizozemských dialektů do skupin. Jsou zde popsány hlavní znaky limburských dialektů

(především sittardštiny) a tento dialekt je rozčleněn do několika skupin. Pozornost je věnována také způsobu, jakým obyvatelé této provincie svůj dialekt vnímají. Tématem posledních dvou kapitol je ubýtek komunikace v dialektech v Limbursku a pravděpodobný vývoj situace v budoucnu.

V poslední části je popsán Výzkum používání limburského dialektu. Tento výzkum zahrnuje dvě části – první část tvoří anketa, které se zúčastnilo 59 obyvatel provincie Limbursko a druhou část tvoří analýza rozhovoru s psychologem a psychoterapeutem Drs. Janem Van Mulkenem. Cílem výzkumu je přiblížit používání dialektů za pomoci dvou úhlů pohledu – očima obyvatel Limburska, kteří denně v dialektu komunikují a z pohledu psychologa, který přichází denně s Limburčany do kontaktu a objasní tento fenomén z psychologického a sociologického hlediska. V této části jsou také definovány různé typy výzkumů. Dále jsou zde popsány ústřední otázky výzkumu a jakým způsobem byl projekt realizován. Následuje analýza rozhovoru s Drs. Van Mulkenem. V závěru práce jsou shrnuty výsledky obou výzkumů.

9. Bronnen

Geciteerde literatuur:

- Bakkes, P.: Venloos, Roermonds en Sittards, Sdu Uitgevers, Den Haag, 2002
- Bree, C. van: Sociale en regionale taalvariatie, Opleiding Nederlands, Universiteit Leiden, 2000
- Hagen, A.: Dialect en school. Een beschouwing over het verschijnsel dialect en de invloeden daarvan op het onderwijs, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1982
- Hout van R., Wijngaard T. van de , Lang leve de dialecten, TIC, 2006
- Koenen, M.J, Drewes, J.B.: Wolters' Handwoordenboek Nederlands Koenen, bewerkt door W. Th. de Boer, Den Haag, 1992

Verdere relevante literatuur:

- Baarda, D.B, Goede M.P.M. de: Basisboek Methoden en Technieken, Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van onderzoek, Stenfert Kroese, Groningen, 2001
- Entjes, H.: Dialecten in Nederland, Knoop en Niemeijer, Haren, 1974
- Kooiker, R.: Marktonderzoek, Wolters-Noordhoff, Groningen, 2003
- Kroon, S. en Vallen, T.: Dialect en school in Limburg, Aksant Academic Publishers, Amsterdam, 2004
- Notten, J.G.M.: De Chinezen van Nederland: opstellen over Limburgse Dialecten en een Bibliografie, Valkdruk B.V., Valkenburg aan de Geul, 1988

Websites:

- <http://www.huisvanalijn.be/taalkamer/pdf/infodialecten.pdf>
- <http://www.encyclo.nl>
- <http://www.dbnl.org/>
- <http://www.ru.nl/dialect/snd/manifest.htm>
- <http://taal.phileon.nl>
- <http://neon.niederlandistik.fu-berlin.de/langvar/dialects/>
- <http://www.limburgsedialecten.nl>
- <http://www.limburg.nl>
- <http://webcams-nederland.linkplein.net/>

10. Bijlage

10.1 Onderzoek naar het gebruik van het Limburgs: vragenlijst

Naam: _____

Leeftijd: _____

Man / Vrouw: _____

Geboorteplaats: _____

Huidige woonplaats: _____

Gevolgd onderwijs: _____ Huidig beroep: _____

Heeft u een langere tijd elders gewoond dan in de provincie Limburg? JA / NEE

Zo ja, waar? _____

Hebt u voor uzelf het gevoel dat u (nog enigermate) Limburgs spreekt?: JA / NEE

1. Hebben uw ouders met u thuis Limburgs gesproken? JA / NEE

2. Spreekt u met uw eigen kinderen Limburgs? NVT / JA / NEE

3. Als u Limburgs spreekt: Waarom spreekt u Limburgs?

4. Heeft het gebruik van dialect voor u specifieke voordelen? Zo ja, welke? _____

5. Spreekt u liever standaard Nederlands of Limburgs?

STANDAARD NEDERLANDS / LIMBURGS / BEIDE EVENZEER

6. Vindt u het fijn om in het dialect aangesproken te worden?

JA / NEE / MAAKT NIETS UIT

7. Wat past bij u? Meerdere antwoorden mogelijk.

* *Ik spreek overal in Limburg Limburgs*

* *Ik spreek ook Limburgs bij officiële instanties als dat kan (gemeentehuis / bank)*

* *Ik spreek alleen Limburgs als ik word aangesproken in het Limburgs*

* *Ik spreek alleen binnen de eigen familie- en vrienden kring Limburgs*

* *Ik spreek alleen thuis Limburgs*

* *Ik spreek nooit Limburgs*

8. Met wie zou u liever met vakantie gaan: met een Limburger of met een Nederlander?

MET EEN LIMBURGER / MET EEN NEDERLANDER / HET MAAKT NIETS UIT

9. Welke eigenschappen heeft de typische Limburgse spreker, u mag meerdere antwoorden aankruisen:

☐	Bourgondisch	☐	Strevend	☐	Gezellig
☐	Aardig	☐	Dom	☐	Vervelend
☐	Slordig	☐	Intelligent	☐	Hoog opgeleid
☐	Katholiek	☐	Levensgenieter	☐	Laag opgeleid
☐	Ambitieuus	☐	Rustig	☐	Gemiddeld opgeleid
☐	Emotioneel	☐	Agressief	☐	Bereisd
☐	Crimineel	☐	Passief	☐	Provinciaal
☐	Lui	☐	Veel eisend	☐
☐	IJverig	☐	Goedgelovig	☐

10. Noemt u eens enkele verschillen tussen Limburgs en Nederlands:

11. Wat vindt u beschaafder klinken: standaard Nederlands of Limburgs?

STANDAARD NEDERLANDS / LIMBURGS / BEIDE EVENZEER

12. Wat vindt u mooier klinken: standaard Nederlands of Limburgs?

STANDAARD NEDERLANDS / LIMBURGS / BEIDE EVENZEER

13. Heeft u een mening over het gebruik van het Limburgs? Zo ja, welke? _____

14. Heeft het Limburg volgens u een toekomst? Hoe zal deze er uit zien? _____

15. Vindt u dat de kinderen op school Limburgs moeten leren?

JA / NEE / GEEN MENING

16. Denkt u dat het gebruik van het Limburgs is veranderd over de jaren? JA / NEE

Zo ja, noemt u eens enkele veranderingen:

10.2 Vragenlijst van één van de respondenten: Bram van Gerwen

Voor deze paragraaf werd één respondent uitgekozen wiens antwoorden heel interessant waren in verband met de centrale vraagstelling. Met behulp van de analyse van de vragenlijst van Bram van Gerwen kunnen we beter zien wie de respondent is en welke attitudes en meningen hij in verband met het dialectgebruik heeft.

24-jarige Bram van Gerwen is in de provincie Limburg geboren, in Maastricht. Zijn huidige woonplaats is ook in Limburg, in het dorp Beek. Bram heeft voorbereidend wetenschappelijk onderwijs gevolgd – hij is afgestudeerd aan de economische opleiding Food & Business op de Hogeschool Zuyd in Sittard.

Hij heeft voor langere tijd in Brabant gewoond. Op het moment dat hij aan deze enquête heeft deelgenomen werkte hij als vertegenwoordiger van het bedrijf Masterfoods.

In de eerste vraag heeft hij aangekruist dat zijn ouders met hem Limburgs hebben gesproken. Hij heeft geen kinderen, dus het antwoord op de tweede vraag (*‘Spreekt u met uw eigen kinderen Limburgs?’*) was niet van toepassing. Op de derde vraag, waarom hij Limburgs spreekt, antwoordde hij als volgt: “Ik voel me er prettiger bij en ik ben het gewend.” Bram heeft tijdens de enquête ook vermeld dat hij met zijn vrienden die het dialect beheersen, bijna altijd in het Limburgs communiceert. Op de vierde vraag *‘Heeft het gebruik van dialect voor u specifieke voordelen? Zo ja, welke?’* klinkt zijn antwoord als volgt: “Makkelijk in mijn werk. Mijn klanten zijn vaak ook Limburgers.” In verband met deze vraag wordt er vaak geantwoord dat het Limburgs ‘makkelijk’ is. Limburgers onder elkaar beschouwen het dialect als taal, waarin zij zich op hun gemak, precies en efficiënt kunnen uiten.

In de vijfde vraag wordt er gevraagd of de respondent liever standaardtaal of het Limburgs spreekt. Bram kiest liever voor het Limburgs. Hij heeft een voorkeur voor het gebruik van het dialect als het mogelijk is. Daarom heeft hij bij de zesde vraag (*‘Vindt u het fijn om in het dialect aangesproken te worden?’*) ‘ja’ aangekruist. In de zevende vraag moest Bram uitspraken aankruisen die representatief zijn omtrent zijn dialectgebruik. Hij heeft volgende twee beweringen aangeduid: “Ik spreek overal in Limburg Limburgs.” en “Ik spreek ook Limburgs bij officiële instanties als dat kan (gemeentehuis/bank).”

Zijn antwoord op de achtste vraag – met wie hij liever met vakantie zou gaan, met een Limburger of met een Nederlandse niet Limburger – heeft Bram ‘met een Limburger’ geantwoord. Als antwoord op de negende vraag – welke eigenschappen de typische Limburgse spreker heeft – heeft Bram de volgende antwoorden aangekruist: ‘Bourgondisch’,

‘katholiek’, ‘emotioneel’, ‘strevend’, ‘levensgenieter’, ‘goedgelovig’, ‘gezellig’ en ‘gemiddeld opgeleid’.

In de tiende vraag wordt er naar enkele verschillen tussen het Limburgs en het Nederlands gevraagd. Bram’s antwoord klinkt als volgt: “Het Nederlands maakt gebruik van harde klanken zoals de ‘g’, ‘r’, ‘z’ en de ‘s’”. Dat is een algemene opvatting van veel Limburgers: het Limburgs klinkt volgens hen zachter (mooier) dan de standaardtaal.

Zijn antwoord op de volgende twee vragen – *‘Wat vindt u beschaafder klinken: standaard Nederlands of Limburgs?’* (vraag nummer 11) en *‘Wat vindt u mooier klinken: standaard Nederlands of Limburgs?’* (vraag nummer 12) heeft Bram in alle twee gevallen Limburgs aangekruist. Het antwoord op de dertiende vraag naar een specifieke mening over het gebruik van het Limburgs, luidt als volgt: “In ere houden. Misschien is het zelfs leuk om taalregels op te stellen, omdat veel mensen de Limburgse regels niet kennen.” Deze mening kan ook als een algemene opvatting begrepen worden. Limburgers missen soms taalregels. Het dialect is in vergelijking met de standaardtaal nauwelijks beschreven en soms is er onzekerheid hoe men iets correct moet uitdrukken of spellen. In de veertiende vraag wordt gevraagd of het Limburgs volgens de respondent toekomst heeft en hoe deze eruit zal zien. Bram antwoordde als volgt: “Ja, het is een officiële minderheidstaal geworden.” Volgens Bram zouden de kinderen verder ook op school Limburgs moeten leren. Dat was zijn antwoord op vraag nummer vijftien. De laatste, zestiende, vraag heeft betrekking op de veranderingen in het taalgebruik die het Limburgs over de jaren heeft doorgemaakt. Bram heeft met de volgende woorden geantwoord: “Er zijn zoveel soorten Limburgs! Doordat mensen verhuizen binnen de provincie vervagen de losse dialecten.”

10.3 Transcript van het interview met Drs. Jan Van Mulken

Anna Rážová: Ik weet dat u uw hele leven in de provincie Limburg heeft gewoond. Spreken veel Limburgers dialect?

Jan Van Mulken: Ja, er spreken veel Limburgers dialect, maar ik denk steeds minder.

Anna Rážová: Steeds minder.

Jan Van Mulken: Steeds minder.

Anna Rážová: En in uw praktijk. Zijn er veel mensen in uw praktijk die dialect spreken?

Jan Van Mulken: Ik vraag van te voren of mensen Nederlands willen spreken met mij of Limburgs. Als ze Limburgs willen spreken dan doe ik dat. Dat is ongeveer de helft van mijn praktijk.

Anna Rážová: Dus de helft spreekt ABN en de andere helft spreekt wel Limburgs.

Jan Van Mulken: Ja. Zo ongeveer.

Anna Rážová: Welke mensen gebruiken vaak dialect en welke mensen niet? Kunt u deze mensen een beetje karakteriseren? De eerste helft en dan de andere helft?

Jan Van Mulken: Ja, wat je merkt is dat oudere mensen, laten we zeggen zo boven de 40 zo, spreken het liefst Limburgs, tenminste als ze altijd in Limburg gewoond hebben, en je merkt dat jongeren die goede schoolopleiding hebben gehad of die stage gelopen hebben in het buitenland of die gewerkt hebben in Nederland buiten Limburg, die praten dan vaker Nederlands.

Anna Rážová: En dan zou ik u willen vragen, u heeft iets over de opleiding van de sprekers gezegd. Heeft het gebruik van het dialect iets te maken met de opleiding van de spreker?

Jan Van Mulken: Ja

Anna Rážová: Dus kunt u wel zeggen dat mensen die een universitaire opleiding hebben gevolgd, dat die minder Limburgs spreken dan mensen.....

Jan Van Mulken: Nee, het is zo dat als je kijkt naar onderwijs hè, dan spreken we in het onderwijs altijd Nederlands. Als je kijkt naar Friesland bijvoorbeeld, daar kun je in het Fries onderwijs geven, Limburgs niet. Dus een onderwijzer spreekt nooit Limburgs, altijd Nederlands, maar in het werk, dus als mensen gaan werken, in de fabrieken of bedrijven, daar wordt meestal Limburgs gesproken of het moet een internationaal bedrijf zijn of een bedrijf

dat ook vestigingen heeft in Nederland. Maar als het kleine bedrijven zijn – laten we zeggen schilderbedrijven, bouwbedrijven - dus klein – alleen gesetteld in Limburg praten de meeste mensen gewoon Limburgs.

Anna Rážová: Welke sociale groepen zijn er waarin wij de dialectsprekers kunnen indelen?

Jan Van Mulken: Ja, die kunnen we indelen tot laag geschoolden en tot middelbaar geschoolden. Die spreken meestal Limburgs en zeker als ze in kleine gemeenschappen leven, kleine families of kleine bedrijven, hè, spreken ze meestal Limburgs. Je merkt als je wat hoger opgeleid bent en je moet onderwijs geven, bijvoorbeeld, of je werkt in de gezondheidszorg, je hebt te maken met mensen die niet Limburgs spreken, maar Nederlands. Dan spreek je meestal Nederlands. Maar dat doe je ook als mensen vreemd zijn voor je. Je leert in de loop van tijd als mensen vreemd zijn, spreek je Nederlands. Als je merkt dat iemand dan Limburgs spreekt, dan ga je over op het Limburgs.

Anna Rážová: En spreekt u liever met uw patiënten in het dialect of.....

Jan Van Mulken: Ligt er aan waar ik ben. Als ik in Limburg ben, praat ik het liefst Limburgs, maar dan moeten ze ook goed Limburgs kennen. Maar als je in Brabant bent, of je bent in Nederland, dan praat je.....

Anna Rážová: Ja.

Jan Van Mulken: Ik pas mij aan.

Anna Rážová: En waarom gebruiken mensen eigenlijk dialect? Wat is de functie van het dialect voor hen?

Jan Van Mulken: Dat heeft twee delen. Limburgs is een alledaagse taal, dus als je alledaags met elkaar praat, hè, koetjes en kalfjes, gewone dingen, praat je Limburgs – gemakkelijker, korter, tijdelijker, concreter, en je praat ook Limburgs om de cultuur te uiten. Limburgs is een cultuurtaal. Het heeft toch veel te maken met dingen die goed zijn, feesten, gezelligheid, enz. Ja.

Anna Rážová: En op welke manier wordt het dialect gebruikt? In welke situaties spreken mensen Limburgs en in welke situaties niet?

Jan Van Mulken: In alledaagse situaties spreek je Limburgs, dus onder elkaar, kleine gemeenschappen ook, je spreekt Limburgs als het over je werk gaat, dan eenvoudig

middelbaar werk, en je spreekt geen Limburgs in het onderwijs niet, in de gezondheidszorg niet, vergaderingen niet, meer officiële gelegenheden praat je Nederlands.

Anna Rážová: En de ouders, spreken de ouders met de kinderen dialect, of willen die dat vermijden zodat die kinderen een goede kennis van de algemene taal hebben?

Jan Van Mulken: Ja, dat is aan het veranderen. De ouders spreken nog wel Limburgs met de kinderen, maar dat zie je meer in de dorpen, in de grote stad zie je minder dat ouders met de kinderen Limburgs spreken. Ouders denken vaak dat als ze Limburgs praten met kinderen, dat kinderen dan een taalachterstand hebben. Dat denken ze. En daarom gaan ze Nederlands spreken. Maar goed, daar moet ik bij zeggen, als je... Dat geldt wel voor ouders als ze goed Nederlands kunnen spreken en geleerd hebben. Maar als je geen goed Nederlands hebt leren spreken, dan zul je met die kinderen gewoon Limburgs praten.

Anna Rážová: Hoe is het gebruik van het Limburgs, naar uw mening, in de laatste jaren veranderd?

Jan Van Mulken: Is veel veranderd, ja. In Limburg woonden vroeger alleen maar Limburgers. En nu zie je steeds meer anderstaligen binnen komen. Dus Nederlanders die hier komen wonen, ook mensen met andere talen, buitenlanders, we hebben een hele stroom asielzoekers gehad die inmiddels een status hebben gekregen. Dus in Limburg wonen niet alleen maar Limburgers, maar ook mensen met andere talen.

Anna Rážová: Leren die andere mensen dan ook later in het dialect spreken?

Jan Van Mulken: Nee, alleen Nederlands, ja.

Anna Rážová: Maar de mensen die bijvoorbeeld uit Brabant komen en die hier 20 jaar leven, spreken die dan ook in het Limburgs?

Jan Van Mulken: Nee, dat is typisch. Je kunt zeggen als je geen Limburgs geleerd hebt van jongs af aan hè, vanaf de geboorte, leer je nooit Limburgs. Blijf je Nederlands spreken. Dus iemand die geen Limburgs spreekt, gaat hier wonen, gaat nooit Limburgs leren spreken. Misschien wel dat je uiteindelijk Limburgs leert begrijpen. Maar de emoties met name de fijngevoeligheid van de taal dat leer je alleen maar vanaf de geboorte.

Anna Rážová: Ik wilde u nog even vragen. Ik weet dat u in Stein bent geboren, kunt u ook andere dialecten, ik bedoel andere varianten van het Limburgs volgen. Ik bedoel Venloos, Kerkraads...

Jan Van Mulken: Ja je hebt dus Limburgs en Limburgs is niet één dialect, er zijn nog meer dialecten.

Anna Rážová: Kunt u ook de andere varianten volgen?

Jan Van Mulken: Ik kan ze allemaal begrijpen, allemaal verstaan, maar spreken kan ik wat Maastrichts en Kerkraads, maar Noord – Limburgs niet. Maar ik versta het wel.

Anna Rážová: Hoe zal de toekomst van het Limburgs er volgens u uit zien?

Jan Van Mulken: Er wordt steeds minder Limburgs gesproken. Ik denk dat Limburgs over blijft als cultuur taal. Het zal toch voor bepaalde families zijn of bepaalde gemeenschappen waar mensen nog Limburgs willen spreken. En cultuurtaal. Je merkt bijvoorbeeld met Carnaval bijvoorbeeld, Limburgs feest. Ook zie je daar dat met Carnaval niet alleen maar Limburgs wordt gesproken, ook Nederlands.

Anna Rážová: En jongere mensen. Ik heb een onderzoek gedaan en het lijkt dat jongeren niet weigeren om in het dialect te spreken. Zij vinden eigenlijk ook dat die taal onderhouden moet worden. Zij vinden het dialectgebruik gezellig.

Jan Van Mulken: Ja, is zo, ja klopt. Maar ik denk dat Limburgs meer tweetalig gaat worden. Ook veel meer Engelstalig gaat worden. Maar goed, dat geldt met elke taal denk ik. Dat ook voor het Nederlands zelf al. Nederlands wordt steeds meer beëngelst. Daar is nog iets met name vroeger was Limburg sterk gehecht aan Duitsland. De Duitse taal. Maar de Duitsers hebben binnen Limburg geen goede naam meer. Vanaf de Tweede Wereldoorlog. Er zijn contacten ook mee verbroken. Er zijn steeds minder contacten tussen Limburgs en Duitsers die er vroeger wel waren. Limburg is meer gegroeid naar België toe. Belgisch Limburgs, Belgisch Nederlands.

Anna Rážová: Er zijn daar kenmerken naar het Vlaams bedoelt u?

Jan Van Mulken: Ja, maar Vlaams is een iets andere taal dan het Limburgs. Dus ik denk dat Limburgs een cultuur taal blijft voor een beperkte groep. Maar het wordt toch minder uiteindelijk, ja.

Anna Rážová: Dank u wel voor het gesprek.

10.4 Onderzoeksdata

Persoonsgegevens

Nr.	Naam	Leeftijd	Geslacht	Geburtsplaats	Woonplaats	Onderwijs	Beroep	Erbens gevoering?	Waar?	Ndg Limburgs?	Thuis Limburgs	Met eigen kinderen
1	T. Willemsens	71	V	Limbricht	limbricht	Vevolgonderw.	Pensioen	N		J	J	J
2	Goossens	57	V	Stein	Stein	HBO	N	N		J	N	J
3	Lejeune	62	V	Weert	Limbricht	HBO	N	J	N. Brabant	J	J	N
4	Mommer	47	V	Vaals	Vaals	HBO	Maatsch. Werk	J	USA	J	N	J
5	Goossens	48	V	Stein	Posterholt	HBO	docent HBO	N		J	J	J
6	Schols	48	V	Sittard	Limbricht	MBO	Manager	N		J	J	nvt
7	Domogala	27	M	Geleen	Spaubeek	HBO	P. tech.	J	N. Brabant	J	N	nvt
8	Pantus	24	M	Stein	Stein	HBO	Student	N		J	J	nvt
9	Daemen	22	M	Maastricht	Maastricht	HBO	Inven. Cont	J	USA	J	N	nvt
10	Leipsig	25	M	sittard	Tilburg	HBO	Student	J	N. Brabant	J	N	nvt
11	Courage	29	M	Sittard	Sittard	HBO	Muz. Thera.	N		J	J	nvt
12	Smits	25	M	Sittard	Limbricht	VVVO	Student	J	N. Holland	J	J	nvt
13	Jaspers	23	M	Geleen	Sittard	HBO	Student	J	N. Brabant	J	J	nvt
14	Gerwen	24	M	Maasticht	Beek	HBO	Vertegenw.	J	N. Brabant	J	J	nvt
15	Roberts	48	M	Sittard	Limbricht	WO	Ambt.	N		J	J	J
16	N	68	M	N	Limbricht	HBO	N	N		J	J	J
17	Lejeune	63	M	Sittard	Limbricht	HBO	N	J	N. Brabant	J	J	N
18	Hochstenbach	58	M	Limbricht	Duiven	HBO	Manager	J	Gelderland	J	J	J
19	Van Mulken	57	M	Beek	Limbricht	WO	Psych.	J	N. brabant N. Holland	J	J	N
20	Van Vlijmen	59	M	Heerlen	Sittard	WO	Gepens	N		J	N	N
21	Vedder	48	M	Sittard	Susteren	HBO	fysiot.	N		J	J	J
22	Demmers	34	V	Maastricht	Maasbracht	HBO	Soc. Jur.	N		J	N	N
23	Leanne	22	V	Sittard	Maasbracht	HBO	Student	N		J	J	nvt
24	Stauder	32	V	Sittard	Sittard	HBO	Soc. Jur.	N		J	J	N
25	Fedrix	26	V	Geleen	Schinnen	WO	Verkoop	N		J	J	nvt
26	Geest	24	V	Geleen	Sittard	HBO	dans Ther.	J	Zeeland	J	N	nvt
27	Albrechts	19	V	Sittard	Limbricht	VVVO	Student	N		J	J	nvt
28	Patricia	25	V	Stein	Stein	HBO	Adv. Eco.	J	Gelderland	J	N	nvt
29	Jessen	43	V	Sittard	Maastricht	WO	Orthoped.	J	Gelderland	J	J	N

Nr.	Naam	Leeftijd	Geslacht	Geburtsplaats	Woonplaats	Onderwijs	Beroep	Erbens gevoering?	Waar?	Ndg Limburgs?	Thuis Limburgs	Met eigen kinderen
30	Inge	42	V	Maastricht	Maastricht	HBO	Ped. Med	N		J	J	J
31	Geurts	57	M	Limbricht	Holtum	MBO	N	N		J	J	J
32	Goossens	54	M	Stein	Stein	LO	Tech	N		J	J	nvt
33	Van Mulken	55	M	Stein	Stein	MBO	Inkoper	N		J	J	J
34	Hochstenbach	49	M	Stein	Limbricht	LEAO	Rayon	N		J	J	nvt
35	Smits	57	M	Oirsbeek	Limbricht	LBO	Lasser	N	N. Holland	J	J	J
36	Demmers	40	M	Heerlen	Maastricht	MBO	N	N		J	N	J
37	Hendrie	38	M	Maastricht	Maastricht	MDS	kastelein	N		J	N	J
38	Pantus	47	V	Stein	Stein	MAVO	Verkoopster	N		J	J	J
39	Boerjan	50	V	Holtum	Holtum	MBO	orgass.	N		J	J	J
40	Conjour	53	V	Sittard	Duiven	MBO	Verpleegster	J	Gelderland	J	J	nvt
41	Vlijmen	60	V	Beesel	Sittard	LBO	N	N		J	J	J
42	Smits	54	V	Geleen	Limbricht	LBO	Huishoud	N		J	J	J
43	Kurvers	50	V	Geleen	Sittard	LHNO	N	N		J	J	J
44	Toorop	48	V	Neerbeek	Valkenburg	LHNO	Gastvrouw	N		J	N	J
45	Schrombgens	25	M	Tegelen	Sittard	MBO	student	N		J	J	nvt
46		45	M	Geleen	Holtum	MTS	Postbode	N		J	J	J
47	Mevis	33	M	Brunssum	Reuver	MBO	Opticien	N		J	N	N
48	Broeren	39	M	Sittard	Sittard	LTS	Tegelzetter	N		J	J	nvt
49	Ronken	23	M	Sittard	Sittard	MBO	Chaffeur	N		J	J	nvt
50	Smeekens	22	M	Deurne	Sittard	LTS	N	J	Gelderland	J	N	nvt
51	Henk	40	M	Hoensbroek	Sittard	MBO	Chaffeur	N		J	J	nvt
52	Vliet	32	V	Ter Aar	Maastricht	VVVO	N	J	Z. Holland	J	N	nvt
53	Roberts	46	V	Sittard	Sittard	MBO	Klantenserv.	N		J	J	J
54	Diane	33	V	Maastricht	Maastricht	MDS	N	N		J	J	J
55	Huveneers	23	V	Beek	Sittard	MBO	N	N		J	J	nvt
56	Feisscheuer	26	V	Sittard	Sittard	MAVO	N	N		J	J	J
57	Huveneers	41	V	Limbricht	limbricht	HAVO	Verkoop	N		J	J	J
58	Groenen	25	V	Sittard	Nijmegen	VMBO	Kinderleids	J	Gelderland	J	J	nvt

Nr.	Naam	Leeftijd	Geslacht	Geburtsplaats	Woonplaats	Onderwijs	Beroep	Erbens gevoering?	Waar?	Ndg Limburgs?	Thuis Limburgs	Met eigen kinderen
59	Sylvia	28	V	Sittard	Heerlen	MBO 1	Kapster	N		N	J	J

Vraag 3. Als u Limburgs spreekt: Waarom spreekt u Limburgs?

Als u Limburgs spreekt, waarom spreekt u Limburgs?		VOH						MJH						MOH						VJH									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
Beleefdheid naar ouderen	1						X																						
Andere mensen spreken Limburgs	15		X				X	X	X	X							X	X								X	X		
Leuke taal	1																					X							
Moedersstaal	21	X		X		X						X		X	X						X			X	X		X	X	
Ik woon in Limburg	6						X											X	X										
Gemak / gewoonte	17	X								X	X	X					X	X								X	X	X	
Jammer als Limburgs verloren gaat	4																							X					
Meer vertrouwd met de taal	5								X	X	X	X											X						
Cultuur taal / sentimentele waarde	6				X																								
Werk	1																												

Als u Limburgs spreekt, waarom spreekt u Limburgs?		MOL						VOL						MJL						VJL								
		31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57
Beleefdheid naar ouderen	1																											
Andere mensen spreken Limburgs	15						X										X	X	X									X
Leuke taal	1																											
Moedersstaal	21	X	X					X	X	X	X	X					X							X	X	X		
Ik woon in Limburg	6						X									X							X					
Gemak / gewoonte	17	X	X	X				X	X	X	X	X																X
Jammer als Limburgs verloren gaat	4						X																X				X	
Meer vertrouwd met de taal	5																											
Cultuur taal / sentimentele waarde	6						X																					
Werk	1																X											

Vraag 4. Heeft het gebruik van dialect voor u specifieke voordelen? Zo ja, welke?

Heeft het gebruik van dialect voor u specifieke voordelen?		VOH						MJH						MOH						VJH									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
Positief gevoel	14	X	X						X		X		X	X	X	X	X	X				X	X	X					
Communicatie voordelen	18						X	X		X	X	X				X	X	X	X			X						X	
Men weet je afkomst	6				X			X							X													X	
Aansluiting bij Duits	5	X																											
Niet iedereen kan het verstaan	1																												
Nee	15							X								X	X			X			X	X			X	X	
Aansluiting bij ouderen	2						X			X																			

Heeft het gebruik van dialect voor u specifieke voordelen?		MOL						VOL						MJL						VJL								
		31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57
Positief gevoel	14	X							X							X												X
Communicatie voordelen	18	X	X	X				X	X	X	X					X	X	X						X			X	X
Men weet je afkomst	6				X			X																				X
Aansluiting bij Duits	5				X						X							X									X	
Niet iedereen kan het verstaan	1						X																					
Nee	15														X	X				X	X	X	X	X	X		X	X
Aansluiting bij ouderen	2																											

Vraag 5. Vindt u het fijn om in het dialect aangesproken te worden?

Vindt u het fijn om in het dialect aangesproken te worden?		VOH						MJH						MOH						VJH									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
Standaardnederlands	6						X	X	X																			X	
Limburgs	22	X	X				X				X	X											X	X	X		X	X	
Beide evenzeer	30	X	X	X	X					X	X				X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	

Vindt u het fijn om in het dialect aangesproken te worden?		MOL						VOL						MJL						VJL								
		31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57
Standaardnederlands	6	X	X	X	X			X	X			X	X			X						X						
Limburgs	22	X	X	X	X			X	X			X	X			X	X	X					X	X	X		X	X
Beide evenzeer	30	X	X	X	X			X	X			X	X			X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Vraag 6. Vindt u het fijn om in het dialect aangesproken te worden?

Vindt u het fijn om in het dialect aangesproken te worden?		VOH						MJH						MOH						VJH											
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Ja	27	X	X	X	X	X	X	X							X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Nee	0																														
Maakt niets uit	32	X						X	X		X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	

Vindt u het fijn om in het dialect aangesproken te worden?		MOL						VOL						MJL						VJL										
		31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59
Ja	27	X	X	X	X	X	X	X	X						X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Nee	0																													
Maakt niets uit	32	X						X	X		X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	

Vraag 7. Wat past bij u? Meerdere antwoorden mogelijk.

Welke manier wordt het Limburgs gebruikt?		VOH						MJH						MOH						VJH											
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Ik spreek overal Limburgs	35	X	X	X		X	X	X							X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Ik spreek ook Limburgs bij officiële inst.	33	X	X	X	X	X	X	X							X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Ik spreek alleen Limburgs als ik wordt aange	35		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Ik spreek alleen binnen de eigen familie	22		X	X	X			X	X	X	X				X	X	X					X						X	X	X	
Ik spreek alleen thuis Limburgs	8	X			X					X					X		X											X	X	X	
Ik spreek nooit Limburgs	1																														

Welke manier wordt het Limburgs gebruikt?		MOL						VOL						MJL						VJL										
		31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59
Ik spreek overal Limburgs	35	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X							X	X	X	X	X	X	X	X	
Ik spreek ook Limburgs bij officiële inst.	33	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Ik spreek alleen Limburgs als ik wordt aange	35		X	X	X	X	X	X	X						X	X			X			X	X					X	X	X
Ik spreek alleen binnen de eigen familie	22	X	X	X				X							X	X	X											X	X	X
Ik spreek alleen thuis Limburgs	8																													X
Ik spreek nooit Limburgs	1																					X								

Vraag 8. Met wie zou u liever met vakantie gaan: met een Limburger of met een Nederlander?

Met wie gaat u liever op vakantie?		VOH						MJH						MOH						VJH											
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Met een Limburger	12					X		X			X	X	X	X	X																
Met een Nederlandse niet Limburger	0																														
Het maakt niets uit	43	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	

Met wie gaat u liever op vakantie?		MOL						VOL						MJL						VJL										
		31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59
Met een Limburger	12			X				X	X			X											X	X					X	
Met een Nederlandse niet Limburger	0																													
Het maakt niets uit	43	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	

Vraag 9. Welke eigenschappen heeft de typische Limburgse spreker, u mag meerdere antwoorden aankruisen:

Welke eigenschappen heeft de typische Limburger?				VOH						MJH						MOH					VJH								
				1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
Bourgondisch	45			X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Aardig	32	X	X		X	X	X	X	X		X	X	X	X		X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X
Slordig	3					X																	X						
Katholiek	19			X	X		X	X			X		X										X					X	X
Ambitueus	2																												
Emotioneel	18			X	X				X		X		X		X								X					X	
Crimineel	0																												
Lui	2																												
Ijverig	7			X																									
Strevend	3												X																
Dom	1																							X					
Intelligent	3																										X		
Levensgenieter	41	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Rustig	27	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Agressief	0																												
Passief	9			X		X											X												
Veel eisend	1																												
Goed gelovig	17			X		X		X	X	X	X	X	X		X								X				X		
Gezellig	46	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Vervelend	0																												
Hoog opgeleid	1				X																								
Laag opgeleid	0																												
Gemiddeld opgeleid	20	X				X					X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Bereisd	4					X																							
Provinciaal	25	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Normaal	1										X																		
Zacht aardig	1																												
Gemoedelijk	1																												
Houdt van eten	1																												

Welke eigenschappen heeft de typische Limburger?				MOL						VOL						MJL					VJL								
				31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56
Bourgondisch	45	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Aardig	32	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Slordig	3					X																							
Katholiek	19	X	X	X	X	X	X				X																X	X	X
Ambitueus	2																					X	X						
Emotioneel	18	X	X		X	X	X	X							X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Crimineel	0																												
Lui	2					X																							X
Ijverig	7	X	X							X														X	X		X		
Strevend	3	X																							X				
Dom	1																												
Intelligent	3																							X				X	
Levensgenieter	41	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Rustig	27	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Agressief	0																												
Passief	9			X	X	X																							
Veel eisend	1																												
Goed gelovig	17	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Gezellig	46	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Vervelend	0																												
Hoog opgeleid	1																												
Laag opgeleid	0																												
Gemiddeld opgeleid	20	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Bereisd	4	X						X																					
Provinciaal	25	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Normaal	1																												
Zacht aardig	1																												
Gemoedelijk	1																												
Houdt van eten	1																												X

Vraag 13. Heeft u een mening over het gebruik van het Limburgs? Zo ja, welke?

Specifieke mening gebruik LB		VOH					MJH							MOH					VJH										
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
Charme van de streek beelt zich uit in Dialect	7	X	X				X								X	X													X
Nee	17	X				X	X	X		X									X	X	X		X						X
Moet blijven bestaan	9	X											X										X			X			
Klinkt mooi	3														X														
Authentiek	1																												
Laat de afkomst zien	4				X				X														X						
Limburgs is ondergewaardeerd	2																												
Trots	1																												
Limburgers moeten ook ABN spreken	5				X							X			X									X					
Carneval	1																												
Limburgers onder elkaar gevoel	5									X																			
Alledaagse communicatie	1																	X											
Moelijke taal om overal te gebruiken	1															X													
Differentieert tussen NL en LB	1																					X							
Beter Duits	1																								X				
Remt de sociaal economische ontwikkeling	1								X																				

Specifieke mening gebruik LB		MOL					VOL					MJL					VJL												
		31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58
Charme van de streek beelt zich uit in Dialect	7															X													
Nee	17													X	X	X	X			X		X	X						X
Moet blijven bestaan	9	X																	X					X	X	X			
Klinkt mooi	3										X										X								
Authentiek	1	X																											
Laat de afkomst zien	4		X																										
Limburgs is ondergewaardeerd	2			X																			X						
Trots	1							X																					
Limburgers moeten ook ABN spreken	5									X																			
Carneval	1										X																		
Limburgers onder elkaar gevoel	5				X							X											X				X		
Alledaagse communicatie	1																												
Moelijke taal om overal te gebruiken	1																												
Differentieert tussen NL en LB	1																												
Beter Duits	1																												
Remt de sociaal economische ontwikkeling	1																												

Vraag 14. Heeft het Limburg volgens u een toekomst? Hoe zal deze er uit zien?

Heeft het Limburgs volgens u een toekomst? Hoe zal deze er uit zien?		VOH					MJH							MOH					VJH										
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
Taal zal uitsterven	11						X									X	X												
Er zal geen verandering zijn	31	X	X	X	X	X	X	X	X	X			X			X			X		X	X	X	X	X	X	X	X	X
Ik hoop dat het niet uitsterft	5									X																			
Zonder educatie geen toekomst	4										X												X						
NL thuis praten voor LB-mensen is fout	2											X												X					
Er is toekomst als artistieke taal	4													X					X									X	
Ja, maar beperkt	2																												
Geen idee	0																												

Heeft het Limburgs volgens u een toekomst? Hoe zal deze er uit zien?		MOL					VOL					MJL					VJL												
		31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58
Taal zal uitsterven	11	X			X	X	X				X				X														
Er zal geen verandering zijn	31	X						X	X	X	X	X		X	X			X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Ik hoop dat het niet uitsterft	5				X																		X						
Zonder educatie geen toekomst	4			X																		X							
NL thuis praten voor LB-mensen is fout	2																							X					
Er is toekomst als artistieke taal	4						X																						
Ja, maar beperkt	2																X	X											
Geen idee	0																												

Vraag 15. Vindt u dat de kinderen op school Limburgs moeten leren?

Vindt u dat de kinderen op school Limburgs moeten leren?		VOH						MJH						MOH						VJH											
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Ja	21	X				X	X			X		X		X		X		X		X		X		X		X		X			
Nee	28			X	X			X	X	X	X			X	X	X	X			X	X	X			X	X	X	X			
Geen mening	9		X				X									X			X												

Vindt u dat de kinderen op school Limburgs moeten ler		MOL						VOL						MJL						VJL										
		31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59
Ja	21	X	X	X			X	X		X					X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Nee	28				X	X	X			X					X	X	X	X	X			X	X							
Geen mening	9	X							X	X	X	X																		

Vraag 16. Denkt u dat het gebruik van het Limburgs is veranderd over de jaren?

Denkt u dat het Limburgs is veranderd in de jaren?		VOH						MJH						MOH						VJH											
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Ja	14		X			X	X		X		X			X	X				X	X	X	X	X	X							
Nee	15	X							X					X					X	X						X			X		
Ja, minder mensen praten Limburgs	4																	X													
Geen idee	3							X																							
Buitenlanders moeten Limburgs leren	2													X																	
Ja, steeds meer mensen buiten de regio	15	X	X	X	X	X				X	X	X												X	X	X	X	X			

Denkt u dat het Limburgs is veranderd in de jaren?		MOL						VOL						MJL						VJL										
		31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59
Ja	14		X			X	X	X														X								
Nee	15				X				X	X	X	X	X	X	X					X										
Ja, minder mensen praten Limburgs	4	X															X	X												
Geen idee	3							X									X													
Buitenlanders moeten Limburgs leren	2																				X									
Ja, steeds meer mensen buiten de regio	15	X	X																				X							